TIMPUL RĂMÎNE PROBABIL- SPUN METEOROLOGII

Vor veni anotimpurile la întîlnirile «fixate» de calendare? Cum va fi cerul vacanţelor noastre? Şi aurul cîmpurilor? Şi drumul zborurilor? Va fi suficient soare să se coacă strugurii? Şi suficientă ploaie să crească porumbul? Va fi zăpadă sub tălpile săniilor tuturor copiilor? Dar ce să mai spunem, căci curiozitatea noastră nu are limite. Vrem să ştim cum va fi vremea. În general şi în detaliu, pe zile şi pe regiuni. În toate vechile almanahuri se prezicea timpul «pe anul viitor». Dar meteorologii nu vor să ne spună pe o perioadă atît de lungă. Dar pe un anotimp înainte? Nici. La sate bătrînii privesc gîzele şi animalele. Au ele un sistem de previziune a vremii. Cît de departe prevăd? Depinde. Unele mai mult, altele mai puţin dar, în general, mai mult şi mai exact decît omul.

În vara acestui an, 150 de experţi din 60 de ţări s-au întîlnit timp de trei săptămîni într-o sesiune ştiinţifică mondială la Geneva. Nu, nu oamenii sînt în întîrziere, s-a spus, ci calculatoarele electronice. Este sigur că atmosfera, arăta cineva, seamănă cu un uriaş bal. Se încearcă să se prevadă situaţia dansatorilor care se învîrtesc şi se deplasează fără încetare. «Figurile» lor de dans au fost de mult puse în ecuaţie şi se fac calcule complicate pentru a deduce «mişcarea» următoare. Dar aceasta cere mult prea mult timp. Pentru a prevedea cum va fi timpul peste două zile, ar fi necesare patru zile în care 300 de matematicieni vor calcula. Între timp, previziunea ar fi depăşită. Doar calculatoarele ar putea reduce acest timp. Savantul George Gamow afirmase aceasta cu mult înainte: nu pot fi evaluate efectele posibile ale influenţei omului asupra vremii, cît timp nu ştim cum să folosim calculatoarele electronice rapide pentru previziunea exactă a vremii în general. Dar nu e suficient să se calculeze într-un punct, două de pe glob. Este nevoie de o reţea de calculatoare, şi de puncte de observaţie la distanţe de 150 sau 300 km.

Meteorologul ANDREI DONEAUD ne spunea în legătură cu aceasta:

— Prognoza cu ajutorul calculatoarelor se bazează pe modelele matematice ale atmosferei. Aceste modele reprezintă într-un mod schematic structura cîmpurilor principalelor elemente ale atmosferei. Prin integrarea în timp şi în spaţiu a ecuaţiilor diferenţiale care reprezintă aceste modele. Doar astfel se obţine structura viitoare a acestor cîmpuri. Şi, cunoscîndu-se structura viitoare, se poate prevedea şi aspectul timpului generat de structura respectivă.

În concluzie, calculatoare, dar care să prelucreze informaţii cît mai multe, mai complete şi, bineînţeles oameni care ştiu să dialogheze cu maşina, să se slujească de maşină ca şi cum ar avea la dispoziţie un al doilea creier de 10 milioane de ori mai rapid!

În fiecare an avem senzaţia că ceva în clima ţării s-a schimbat. Nu e ca anul trecut şi faţă de anii copilăriei, este chiar cu totul altceva! Unii, nespecialişti, fireşte, nici în climă nici în avioanele cu reacţie, şi-au pus întrebarea dacă nu există o legătură totuşi... dacă nu cumva aceste avioane cu reacţie care tulbură liniştea cînd trec, nu tulbură şi circulaţia atmosferică...

— Ca să formezi un ciclon de dimensiuni medii — **ne răspunde meteorologul Andrei Doneaud** — trebuie să consumi o energie egală cu 200 de bombe de hidrogen. Vedeţi, dar, că nu pot avioanele cu reacţie să formeze un ciclon sau anticiclon. În atmosferă sînt energii latente fantastice care se află într-un anumit echilibru. Sînt tot energiile din atmosferă, radiaţiile termice, însumate pe suprafeţe foarte mari şi care reprezintă valori de asemenea mărime încît sînt capabile să transforme aceste energii latente în energii cinetice. Diferenţa de temperatură între pol şi ecuator, considerată în înălţime, determină în mod normal transformarea energiei potenţiale în energie cinetică, provocînd această circulaţie de la vest la est (emisfera nordică) în atmosfera liberă — cum se spune în limbaj meteorologic —, adică nu în imediata apropiere a pămîntului. Această circulaţie vestică quasistaţionară suferă şi ea transformări şi evoluţii, generate tot de surse de energie de aceeaşi forţă, din atmosferă. Aşa se nasc ciclonii, anticiclonii, perturbaţiile atmosferice, zone cu stabilitate, etc.

— Să revenim la clima ţării noastre. În primăvara trecută — cum am putea uita?! — am trăit inundaţiile. Ploi torenţiale de lungă durată ne-au surprins prin neobişnuitul lor. În 48 de ore, ne-au informat atunci meteorologii, între 12 şi 14 mai au căzut la Bistriţa 117 litri pe m (mm). Temperaturile au fost în această primăvară cu mult mai scăzute decît în anii precedenţi, ş.a.m.d. S-a «deteriorat» clima?

— Atunci cînd se vorbeşte despre climă, trebuie să se ia în consideraţie parametrii, elementele meteorologice însumate, mediate pe un număr mare de ani. Analiza acestor valori mediate determină anumite caracteristice climatice care sînt specifice în funcţie de zonă, de aşezare geografică etc. În interiorul acestor caracteristice climatice, statisticile multianuale arată că vremea sau timpul are în fiecare an, lună, zi, oră anumite particularităţi care nu întotdeauna se înscriu pe această medie plurianuală, ci poate să se situeze pe una din extreme. De exemplu, cantităţile medii anuale de precipitaţii, pe mulţi ani arată că în sudul ţării se înregistrează cam între 400 şi 450 mm, dar aceasta nu înseamnă că nu pot fi de 300 sau 150 mm sau de 600, 700 mm... Specificul climei ţării noastre este că aceşti parametrii meteo-plurianuali reprezintă o medie care are o distribuţie anuală, lunară, zilnică... foarte largă, matematic vorbind. Şi aceasta, spre deosebire de regiunile tropicale unde există o regularitate aproape zilnică, la noi sînt mari diferenţe de la an la an. Aceste diferenţe lasă impresia că de fapt clima ţării se schimbă. Cantitatea de precipitaţii de peste 100 mm în 48 de ore, înregistrată în nordul ţării, la Bistriţa, a apărut multora ca ceva cu totul fantastic. Or, în alţi ani au căzut cantităţi de două şi de patru ori mai mari. În 1935, la Deva s-au înregistrat 266 mm în 24 de ore, în 1913 lîngă Bistriţa, 150 mm în 24 de ore...

Nu, clima nu s-a schimbat. În orice caz, nu se petrec schimbări sensibile pe o perioadă de timp a sute de generaţii. Inundaţiile din acest an, au fost rezultatul, consecinţa întîlnirii mai multor factori, despre care s-a vorbit la vremea respectivă.

REACȚIILE NUCLEARE ÎN MAGAZIE

Păreri exprimate de acad. Horia HULUBEI și dr. Ioan GĂLĂȚEANU

- **PREFERAȚI PEȘTELE IRADIAT.**
- **CARTOFI PRĂJIȚI... CU ATOMI!**
- **AVEM PĂSĂRI PROASPETE... DE ACUM 2 ANI!**

Ar fi fost greu de bănuit cîndva ce consecințe uriașe avea să aibă studiul atomilor. Uriașele energii pe care le-a descătușat omul din «granițele» infinitului mic au pus lumii, poate mai mult decît în oricare domeniu, problema responsabilității. Marile energii sînt indiferente. Oamenii sînt însă morali sau imorali. Ei sînt cei care, folosind știința, vor distruge sau o vor pune în slujba semenilor, a vieții. Responsabilitatea folosirii științei le revine nu numai oamenilor de știință, ci tuturor. De aci, necesitatea de cunoaștere, necesitatea de acțiune. Cooperarea mondială în spiritul păcii, al progresului. Și, progresul pretinde colaborare între discipline. Vom înscrie cu precădere aci folosirea energiei nucleare pentru sănătatea omului, pentru bunăstarea lui, pentru hrana lui. Este tema, în legătură cu care am cerut părerea acad. HORIA HULUBEI și dr. IOAN GĂLĂȚEANU

— În anul 1830, populația globului număra aproximativ 1 miliard de oameni, în 1960, 3 miliarde, pentru anul 2000 se prevede o populație a globului între 6-7 miliarde — *ne arată acad. H. HULUBEI.* Iată de ce se pune imperios problema de a se căuta noi metode și posibilități de creștere a producției de alimente și cereale. La fel de imperios se pune problema păstrării și conservării alimentelor. în timp sau pentru transporturi lungi de la o regiune la alta a globului, de la o țară la alta. Statistica mondială ne arată că pentru multe produse alimentare sau cereale, cantitatea acestora, care ajunge pe masa consumatorului, se reduce la aproximativ 70-80%, din totalul produs, datorită pierderilor provocate de alterarea lor sau din cauza dăunătorilor. Numai în S.U.A., pagubele globale provocate de insecte în agricultură. industria alimentară, comerț etc. se estimează a fi anual de 4 miliarde de dolari. Problema este de un interes crescînd în lume și se bucură de atenție prioritară și în țara noastră.

— *Se puneau și pînă acum probleme de acest gen și erau binecunoscute — și aplicate — diferite metode de conservare și de «apărare» igienică a produselor alimentare. Tratamente chimice, sau prin fierbere sau prin congelare...*

DR.I.GĂLĂȚEANU: Cu multe imperfectiuni însă. De exemplu, metoda chimică, în multe cazuri, este costisitoare și greu de aplicat tuturor sorturilor de alimente. Tratamentul chimic lasă întotdeauna urme de substanțe chimice în produsele care au fost astfel prelucrate, conducînd la o scădere a calității, alterînd gustul natural și uneori devenind vătămătoare sănătății. Prin fierberea alimentelor sau prin congelare, rezultatele nu sînt întotdeauna cele scontate. Singura metodă care permite o păstrare îndelungată, fără denaturarea proprietăților, este iradierea. Să mai adăugăm, din seria lungă de avantaje pe cea nu cea mai puțin importantă: economia mare care se face prin această metodă. Calculele arată în acest sens că în viitorul apropiat dezinfestarea prin iradiere va deveni de cel puțin două ori mai ieftină decît metoda chimică. În ceea ce privește acțiunea radiațiilor ionizante asupra cerealelor iradiate, la dozele necesare dezinfestării (0,02 — 0,05 Mrad) nu s-au constatat pînă în prezent efecte negative care ar interzice consumul produselor de panificație în grîul dezinfestat.

Acad. HORIA HULUBEI: Rezultatele deosebit de frumoase obținute în experimentări au condus în multe țări la crearea de instalații pilot semi-industriale sau chiar industriale de dezinfestare a cerealelor, legiferîndu-se totodată și consumul produselor de pîine din grîul dezinfestat prin

iradiere, si am putea cita Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Argentina etc. Trebuie să vă spun că dezinfestarea cerealelor cu radiații nucleare, actualmente prezintă tot mai mult interes practic și economic, făcînd parte integrantă din programul unor organizații internaționale. Am putea să facem un calcul simplu. Presupunînd că în țara noastră pierderile globale de infestarea grîului ar fi de numai 7% — un procent deci foarte mic de pierderi — am vedea că valoarea acestora s-ar cifra anual la aproximativ 240 de milioane de lei! Iată ce economie însemnată se poate face. Dar metoda iradierii se aplică nu numai la dezinfestarea grîului, a cerealelor în general. Putem vorbi de uriașe economii care se pot obține datorită efectelor radiațiilor ionizante asupra unor legume de importanță cum sînt cartofii, prin inhibarea germinației cartofilor. Și pe lîngă avantajul că perioada de inhibare a germinației la cartofii iradiați este mai mare decît aceea după tratamentul chimic cu pesticide, iradierea facilitează prelucrarea cartofilor conservați timp îndelungat, în preparate finite sau semifinite. Sau am putea menționa, între alte întrebuințări, rezultatele deosebite obținute prin pasteurizarea unor fructe și legume, uneori combinînd metoda de pasteurizare prin iradiere cu metoda prin încălzire. Veți putea consuma «fructe sau legume proaspete» conservate astfel timp de 30 de zile. Dar cum să nu ne gîndim la avantajele uriașe în sterilizarea și pasteurizarea cărnii. Păsările sterilizate prin iradiere, de pildă, și în ambalaje de polietilenă, la 4,5 Mrad pot fi păstrate timp de *21 de luni* la temperatura camerei! Și în prezent se pasteurizează prin iradiere — pe o scară tot mai largă — carnea de pește și produsele similare. Problema păstrării peștelui din momentul pescuitului și pînă în port sau mai departe, pînă la masa consumatorului, a dat multă bătaie de cap comerțului. Vasele de pescuit au fost echipate cu instalații frigorifice costisitoare și ocupînd mari spații. Or, surse intense de cobalt — 60 sau cesiu-137 instalate pe vasele flotilelor de pescuit vor face ca alterarea peștelui să fie evitată iar cheltuielile de refrigerare reduse din registrele de conturi. Să ne gîndim și la alte domenii însă în care această metodă a iradierii își aduce serviciile. Dintre toate, radiosterilizarea oferă în prezent cele mai sigure condiții de sterilizare și stîrpire a virusului hepatitei. Știm bine ce înseamnă aceasta, ce dificultăți a produs în lumea medicală!

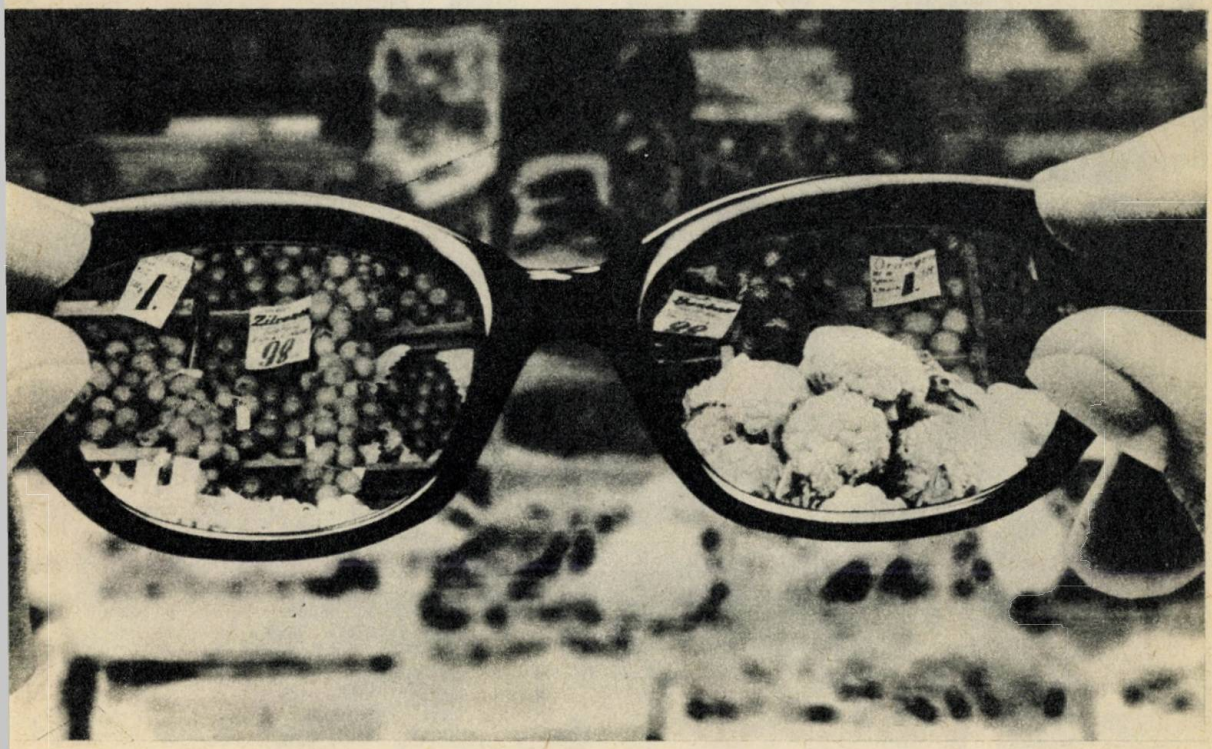

«Atomul» ne oferă fructe și legume proaspete în plină iarnă.

Or, produsele și echipamentele sterilizate prin iradiere, în ambalaje adecvate scopului utilizării lor își păstrează gradul de sterilizare timp de doi pînă la cinci ani, ceea ce permite distribuția și utilizarea lor în cele mai îndepărtate puncte ale globului.Cît de importante sînt aceste probleme pentru rețeaua sanitară din România!.

Să mai amintim, de aceea, doar două dintre acestea, care vorbesc despre salvarea a mii de vieți. Se știe bine ce înseamnă a putea face o transfuzie de sînge! Dar de cîte ori o viață ce se putea salva astfel se pierde pentru că nu avem la îndemînă sîngele necesar! Radiosterilizarea permite organizarea de «bănci» de sînge liofilizate care se poate păstra timp îndelungat la temperatura camerei de gardă a oricărui punct sanitar. Și ce posibilități deschide pentru transplantarea și grefarea de oase, cartilagii și vase! Practica a dovedit că grefarea de oase sterilizate prin iradiere la 2,5-3 Mrad, asigură succesul unei operații, fără acele recidive cauzate de procese inflamatorii sau de respingere.

— Și nici cea mai mică nocivitate pentru organism?

— Nici una. Varietatea mare de date acumulate dovedește valoarea nutritivă, comestibilitatea și netoxicitatea acestor produse conservate prin iradiere. Bineînțeles condițiile de iradiere se cer legiferate. În concluzie, am dori să spunem că introducerea tehnicilor nucleare în agricultură, biologie, medicină și industrie alimentară la noi în țară, intensificarea întregii activități de cercetare în aceste domenii spre rezolvarea problemelor de bază, duc la creșterea producției agroalimentare, creează premize sigure ale ridicării bunăstării poporului, în spiritul acțiunii consecvente a Partidului Comunist Român.

Meniul dv. conservat... prin radiații ionizante

TAXIUL COSMIC

- «OPERAȚIA «OMUL ÎN LUNĂ»
- SALUTĂRI DIN LABORATORUL-SATELIT!
- NAVETIȘTI SPAȚIALI
- O CURSĂ PĂMÎNT-STAȚIE ORBITALĂ-RETUR PENTRU COPIII DV.
- PESTE ȘAPTE ANI, O STAȚIE DE TAXIURI COSMICE?

de ing. Dumitru ANDREESCU

Iată o categorie de tehnică spațială la care, deși se lucrează de mai mulți ani, destul de insistent, publicitatea s-a referit arareori și cu multă prudență. Simplu, pentru că s-a dat puțină crezare utilității ei practice, scoaterii ei vreodată în rulaj efectiv pe rutele nepămîntene cărora le este destinată.

Dar, să lămurim mai întîi despre ce anume mijloace cosmice este vorba.

Se cunosc bine eforturile actuale pentru realizarea de posturi permanente de lucru în cosmos, pe diferite orbite apropiate în jurul planetei. Preparativele ce se fac în vederea pornirii acestei acțiuni ocupă primul loc în programele spațiale ale anului 1970 și se întrevede intensificarea activităților, astfel ca stația orbitală locuită, cu existență îndelungată, să devină realitate peste cel mult doi ani. Firește, la început ca laborator experimental, iar ulterior ca autentică stație de cercetări științifice și post de lucru în cosmos.

În privința utilizărilor plănuite pentru asemenea posturi, aici ar fi foarte multe lucruri de notat. Unele precizări s-au făcut la prezentarea misiunilor recente «Soiuz»; altele se găsesc în proiecte americane elaborate în același scop. Se intenționează să se transfere pur și simplu acestor stații exterioare o parte din serviciile meteorologice, de telecomunicații, de navigație (aeriană și maritimă), de prospecțiuni geologice și ridicări geodezice etc. Apoi, se întrevăd posibilități largi de cercetări în toate ramurile fizicii și chimiei, precum și într-o serie de domenii științific-industriale importante, cum sînt: metalurgia, cristalografia, electronica etc. În toate aceste domenii, plus în biologie și farmaceutică, se speră să se beneficieze de condiții de excepțională însemnătate, prin faptul că în încăperile construcțiilor orbitale se vor putea obține, absolut nelimitativ: vidul cel mai înaintat, radiații cosmice diferite, inclusiv radiații termice controlabile, și starea de imponderabilitate, proprie corpurilor-satelit.

Așadar, fantastica realitate a zborului omului în afara planetei poate și trebuie să aducă profit societății omenești. Pentru aceasta, însă, nu sînt suficiente incursiuni spațiale periodice, ale unor nave cu doi-trei oameni la bord, ci trebuie asigurată prezența permanentă activă în cosmosul investigat al unor grupuri mai mari de specialiști. Altfel spus, pentru stăpînirea cu adevărat a naturii nepămîntene cucerite este necesară instalarea acolo, în acea natură cu totul nouă, a colectivităților omenești.

În fața acestor situații cît se poate de clare, cum s-a arătat, specialiștii sovietici și americani pregătesc trecerea la experimentarea primelor laboratoare-satelit locuite. Potrivit unui program preliminar, se urmărește ca laboratorul să fie astfel conceput și realizat, ca fiecare construcție să permită o exploatare comodă, intermitentă, timp de zece ani. La început o echipă de doi-trei lucrători (specialiști cu înaltă calificare) ar avea de îndeplinit sarcini desfășurate pe o perioadă de 28—30 zile. După o întrerupere a lucrului în cosmos pentru analiza, pe Pămînt, a rezultatelor, în vederea perfecționării metodelor și a tehnicii utilizate, o altă echipă ar lua în primire stația, de astă dată schimbul rămînînd în detașare pînă la două luni. Ar urma o altă întrerupere

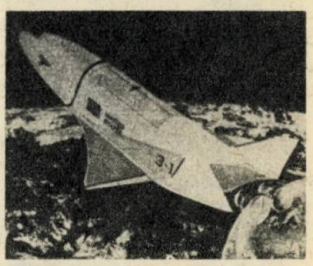

1

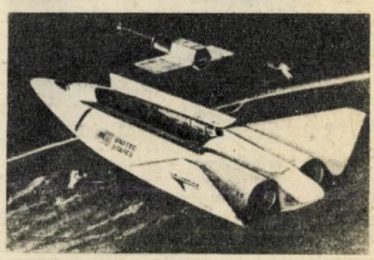

2

Sus și jos. *Naveta spațială, în concepția unor specialiști. Este un «corp portant» sau avion cu aripi fixe și ampenaje, propulsat cu motoare-rachetă la decolare (și eventual start ajutat de rachete nerecuperabile sau parașutabile) și cu turboreactoare cu dublu flux după reintrarea în atmosferă, în etapa de pregătire pentru aterizare.*

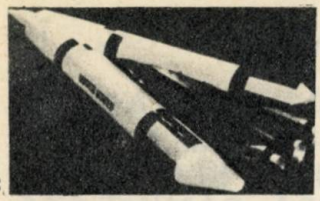

3

Această navetă spațială este constituită dintr-un planor spațial delta hipersonic, încadrat de un rezervor mare în formă de «V». Ansamblul ar urma să fie propulsat de trei motoare-rachetă funcționînd cu hidrogen și oxigen lichid, apt să dezvolte fiecare 160 tone forță de tracțiune. Se consideră că la un transport naveta ar putea duce pe stație o masă de 11 tone și că întrucît aparatul este în întregime recuperabil și reutilizabil, prețul transportului nu ar depăși 100 dolari per kilogram (față de peste 600 dolari per kilogram, în prezent).

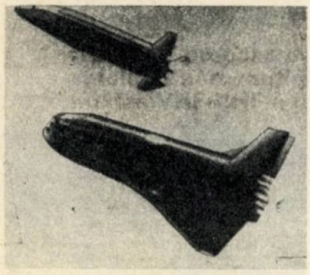

4

O altă soluție: un avion purtător de tip delta, cu derivă verticală, propulsoare de decolare și turboreactoare de aterizare (încastrate în partea anterioară) și un avion purtat (naveta propriu-zisă), un corp fuzelat, cu ampenaj și derivă, prevăzut cu aripi retractabile pentru asigurarea portanței aerodinamice a aparatului la aterizare.

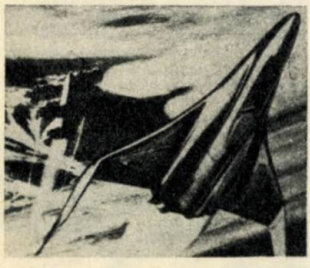

5

Reîntoarcerea la cosmodrom a avionului purtător, după ce a lansat pe traiectorie naveta orbitală.

pentru 30 zile, și din nou ar porni un schimb în aceleași condițiuni ca mai înainte. Mai departe, treptat, eforturile s-ar dezvolta pe de o parte spre creșterea numărului lotului de participanți simultan la activitatea stației (sînt proiecte de stații cu capacitatea de găzduire de 12 și 50 persoane), iar pe de altă parte în direcția prelungirii ședерii neîntrerupte în spațiu a unui schimb de la două luni la trei luni, apoi la șase luni, la un an și chiar la doi-trei ani. Acest din urmă deziderat este legat de un obiectiv astronautic dintre cele mai fascinante: zborul interplanetar al navelor pilotate, zbor ce se speră a se înfăptui în premieră către anul 1980.

Potrivit unor calcule aproximative, în condiții astronomice favorabile un asemenea zbor spre planeta Marte, efectuat după traiectoriile optimale (economice, sub raportul consumului de combustibil) ar dura în total doi ani și opt luni, timp rezultat din: 258 zile durata zborului la dus, 454 zile perioada de așteptare pe Marte pînă ce se realizează o nouă situație astronomic favorabilă pentru deschiderea traseului interplanetar respectiv, și alte 258 zile durata zborului retur, spre Pămînt. Bineînțeles, pot fi concepute și trasee mai scurte, pentru nave cosmice «expres», cum ar fi de exemplu cel realizat cu o plecare nu cu 11,6 km/s, ca în cazul optim menționat, ci cu 14,3 km/s, cînd zborul pînă la Marte nu ar dura mai mult de cinci luni la dus și tot atîta la întors, iar timpul de așteptare s-ar înscrie astfel în cei doi ani și 50 zile cît stă închisă fereastra astronomică între planetele considerate. Oricum s-ar zbura, într-o perioadă de început trebuie acceptată formula optimală sub raport energetic, care înseamnă de fapt aproximativ doi ani de absență din lumea terestră a echipajului. Or, pentru aceasta sînt neapărat necesare unele repetiții și antrenamente, modelări ale zborului respectiv, care pot fi efectuate cel mai bine în stațiile satelit, unde de altfel se preconizează să se și execute montajul navelor destinate misiunilor marțiene.

Dar să ne oprim aici cu considerațiile asupra stației și să revenim la subiectul articolului.

Vorbim despre taxiul cosmic ca despre o tehnică imperios necesară pentru dezvoltarea rapidă în continuare a navigației spațiale. Într-adevăr, fie și sub justificarea nevoii de comunicație cu stațiile satelit, pentru transportul în ambele sensuri (dus-întors) al schimbului sau pentru aprovizionări periodice cu materiale, preocuparea menționată este pe deplin motivată. Am putea spune că vehiculul de transport spațial reprezintă o necesitate expresă și direct condițională a programului astronautic.

Dacă în prezent se acceptă soluția aceasta, enorm de costisitoare, a distrugerii deliberate a unui vehicul de 3 000 tone (racheta «Saturn» 5) pentru scoaterea pe orbită joasă circumterestră a unui satelit de 130 tone (nava «Apollo» împreună cu treapta a treia a rachetei purtătoare, parțial alimentată) și lansarea pe traiectorie spre Lună a circa 46 tone (nava «Apollo»), pentru ca, în final, să revină pe Pămînt o cabină de 5 tone, este greu de presupus că și în viitor se va consimți la o asemenea rezolvare. De aici, eforturile actuale pentru realizarea cu prioritate a navetei spațiale — a vehiculului economic de transport (persoane și materiale) pe itinerare atmosferice și cosmice între orașele pămîntene și stațiile orbitale.

Vehiculul respectiv va trebui deci să fie apt să evolueze la fel de bine în atmosferă și în vid, să asigure integritatea transportului și să aibă o capacitate de încărcare potrivită cu misiunile preconizate. Din aceste cerințe, plus economicitatea, au rezultat diverse proiecte de așa-numite «navete spațiale», realizabile în anii imediat următori. În ilustrațiile alăturate sînt prezentate două dintre aceste proiecte, cu explicațiile cuvenite.

De remarcat că s-a convenit ca aparatul de transport în cauză să aibă o greutate totală de 25—30 tone, în configurația de pe orbită, dintre care 11—15 tone greutatea încărcăturii purtate. La start, vehiculul ar putea avea 300—350 tone, prezentîndu-se ca un avion compus din două aparate de zbor suprapuse.

Cum se observă din desenele însoțitoare, se preferă forma de avion atît pentru naveta propriu-zisă (aparatul orbital), cît și pentru aparatul de accelerare la start. Ambele vehicule componente se prevăd atît cu motoare rachetă, cît și cu motoare turboreactoare (pentru evoluții aeriene la reîntoarcerea din misiune). Structurile, cu echipamentele complete sînt deci recuperabile și reutilizabile în mod repetat. Aceasta este singura soluție cu adevărat promițătoare la pro-

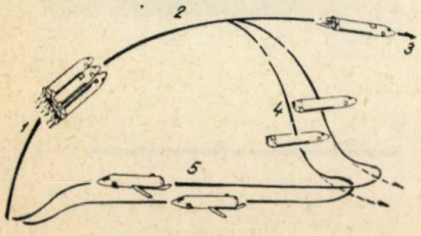

6

Schema evoluției în zbor a unui aparat recuperabil constituit din trei trepte identice; sînt arătate traiectoriile de reîntoarcere la aterizare ale celor două avioane auxiliare de decolare și traiectoria de plasare pe orbită a avionului cosmic.

blema normalizării navigației aerocosmice.

Taxiul cosmic astfel conceput are astăzi următorul grafic de realizare (termene stabilite în contracte cu întreprinderile producătoare):

— primele încercări ale motoarelor celor două componente ale vehiculului, la începutul anului 1972;

— prima probă a desprinderii navetei de purtător, în condiții atmosferice, la jumătatea anului 1972;

— încheierea studiilor, cu excepția celor ale sistemului de propulsie, la sfîrșitul anului 1972;

— prima încercare în zbor a aparatului complet, la începutul anului 1975 (decolare orizontală cu turboreactoarele treptei de bază);

— primul zbor cu start vertical cu ajutorul motoarelor rachetă ale treptei de bază, la începutul anului 1976;

— calificarea operațională a sistemului în anul 1977.

Așadar, șapte ani de activitate intensă pentru ca taxiul cosmic să devină realitate, șapte ani și zece miliarde dolari. Acesta este prețul acțiunii. Un timp destul de îndelungat și un cost fantastic de mare, dar să nu scăpăm din vedere că operația «Omul în Lună», în cadrul programului «Apollo», a costat de două ori și jumătate mai mult și a durat aproape nouă ani!

De astă dată, ceea ce se intenționează să se obțină este decisiv pentru o dezvoltare rapidă a astronauticii practice, economice, inclusiv pentru stăpînirea cu adevărat a lumii lunare cucerite. Se pun bazele, în acest deceniu, tehnicii capitale a navigației spațiale: vehiculul de transport, în întregime recuperabil și reutilizabil în mod repetat, apt a soluționa într-o manieră incomparabil mai avantajoasă decît pînă acum problema navigației cosmice pe traseul «Pămînt-stație orbitală» și retur.

De observat că durata rezolvării este destul de mare. Aceasta se explică prin gradul înalt de dificultate în proiectarea atît a ansamblului, cît și a detaliilor. Pentru că totul este nou, și structura, și motoarele, și echipamentele. Avionul aero-cosmic preconizat trebuie să reprezinte într-adevăr o soluție economică în problema, extrem de grea, a realizării de către același aparat a zborului succesiv în regimuri net diferite: subsonic, hipersonic (acest regim de zbor este caracterizat prin viteze mai mari de peste 5 ori decît viteza de propagare a sunetului în aer) și cosmic. Iar cerințele în privința controlului accelerațiilor (variației vitezei în unitatea de timp) în fiecare dintre aceste regimuri sînt foarte severe (în nici una din etapele de zbor, atît la dus cît și la înapoiere, suprasarcinile ce apar nu trebuie să depășească 3 g, adică de trei ori valoarea accelerației gravitaționale terestre).

S-a stabilit, de exemplu, că toate propulsoarele (și cele ale sistemului principal, de decolare și croazieră, și cele ale sistemului auxiliar, prin care se va controla atitudinea vehiculului, ca și cele ale sistemului de aterizare, de tip aeroreactor) vor fi concepute și realizate în așa fel ca să consume un singur cuplu de substanțe, și anume: hidrogen și oxigen, ambele stocate în rezervoare în fază lichidă. Evident, turboreactoarele de aterizare vor lucra numai cu hidrogen, întrucît oxidant în faza respectivă de zbor există suficient în mediul înconjurător. Asemenea motoare, care să folosească hidrogen gazos obținut din rezervoare încorporate și oxigen din aer, nu se cunosc încă; ele urmează a fi create special pentru naveta spațială, pentru a readuce la aterizare atît avionul-rachetă purtător, cît și avionul orbital. S-a precizat că durata de funcționare între două revizii succesive să fie de 500 ore pentru turboreactoarele avionului de start (purtător) și de 50—300 ore pentru avionul orbital.

În fine, nici motoarele-rachetă de start cu care se intenționează să se echipeze cele două trepte ale aparatului de zbor nu sînt realizate la ora actuală. Se cere ca pe avionul de bază să se amplaseze zece motoare rachetă a 180 tone-forță de tracțiune, fiecare, iar pe navetă, două-trei motoare de același tip. Acestea vor fi însă motoare noi, cu cameră de combustie de foarte înaltă presiune (circa 210 atmosfere, o presiune de trei ori mai mare decît aceea din camera de ardere a motorului F-1, folosit pe treapta de bază a rachetei gigant «Saturn»-5.

Și asemenea specificații de amănunt s-au mai făcut, suficient de multe pentru a se justifica bine cei șapte ani estimați pînă la scoaterea în rodaj pe orbită a navetei spațiale.

În încheiere, o mențiune utilă: Prin taxi cosmic în viitorul nu prea îndepărtat se va înțelege o varietate întreagă de mijloace de deplasare în spațiul cosmic, unele destinate numai circulației în vid și în cadrul sferei de acțiune gravifice a unei singure planete, altele construite așa ca să poată face legătura între stațiile-satelit circumterestre și cele circumlunare, iar altele utilizabile pentru legătura cu laboratoarele de pe suprafața Lunii. Se înțelege că fiecărui tip de vehicul îi va fi proprie o anumită structurare, organizare și echipare. Cel mai puțin pretențios sub raportul schemei de construcție și de organizare va fi taxiul stației circumterestre destinat controlului și depanării sateliților artificiali ai Pămîntului și legăturii cu alte stații-satelit, apropiate. Dimpotrivă, cel mai dificil de realizat și întreținut va fi vehiculul destinat transportului de pasageri și materiale pe traseul dintre stațiile circumterestre și bazele de explorare din Lună.

Nu încape nici o îndoială că ipostazele taxiului cosmic se vor înmulți rapid odată cu realizarea navetei spațiale a deceniului următor, aceasta influențînd determinant asupra dezvoltării întreprinderii cosmice și în general asupra progresului tehnico-științific și industrial.

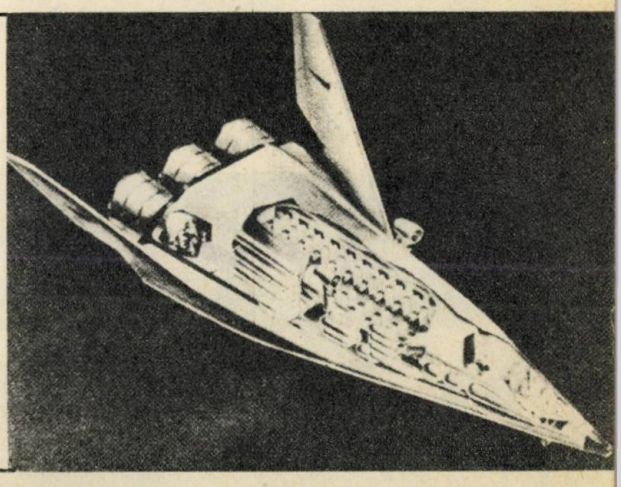

Proiect de navetă spațială cu 70 locuri. Se observă interiorul vehiculului, echipat ca un avion de transport. Este aparatul anturat de un rezervor în formă de «V» ilustrat în fig. 3.

7

«UN ORAȘ TREBUIE SĂ FIE CONSTRUIT PENTRU A OFERI LOCUITORILOR SĂI SECURITATE ȘI FERICIRE»

ARISTOTEL

DESPRE ORAȘ ȘI ȘTIINȚA CONSTRUCȚIILOR

Convorbire cu acad. Ștefan BĂLAN

- **NATURA NE DĂ O LECȚIE DE IMAGINAȚIE FANTASTICĂ**
- **CALCUL, LOGICĂ ȘI FANTEZIE.**
- **INEDIT, DA, DAR ȘI FRUMOS**
- **CÎNTĂRIȚI BLOCUL TURN!**

Naturalistului, natura îi dezvăluie țara de vrajă și basm a pînzei păianjenului, a maselor de celule care compun viața și a frunzei de ferigă. Pentru miner, natura este sursa tenace și prodigioasă de minerale — cărbuni, cupru, tungsten, plumb, argint. Pentru inginerul hidroelectrician, natura este un rezervor nelimitat de energie. Pentru proiectantul ambianței fizice, natura se dezvăluie ca un fundal etern, viu, formidabil și totuși binefăcător, precum și bază pentru fiecare dintre proiectele sale. Pentru inginerul constructor, natura, în fiecare înfățișare a ei, este o demonstrație elocventă a principiilor universale ale creării formelor pe care el caută să le înțeleagă și să le aplice în munca sa.» Am citat aci cuvintele unui mare arhitect și constructor de orașe. Care este părerea dv. privind relația natură — construcții, astăzi în condițiile științific-tehnice?

— *Omul s-a inspirat în concepereа formelor structurale ale construcțiilor de la natură (munți, peșteri etc.), de la fagurii albinelor, de la copacii înalți, dar mai ales din experiența pe care o dobîndise încercînd să-și rezolve nevoile de adăpostire, de apărare, de cult etc. În același timp, omul a fost constrîns la adoptarea unor forme de materialele disponibile și de rezistența acestora. L-au ajutat imaginația și bunul simț; l-au îndemnat la exagerări invidia, luxul sau nepriceperea. De la formele masive ale antichității și ale evului mediu, constructorii au trecut mai tîrziu la siluete suple, posibile în oțel și beton armat. S-a ajuns la marile construcții. S-a spus chiar că marile construcții produc pe marii arhitecți. Nu e mai puțin adevărat că și marii arhitecți sînt producători de mari construcții. Ceea ce, după cum se știe, nu s-a dovedit a fi totdeauna prea fericit.*

Noile construcții au pus acut problema unei concepții raționale în ceea ce privește forma structurilor. S-a ajuns să se discute despre o logică a formelor, sau despre forme logice, raționale. În fond, acestea ar trebui să rezulte din corespondența dintre «funcționalitatea construcției» și «estetica» ei, dintre arhitectură și proprietățile materialelor, dintre calcule și «formele îndrăznețe». Marele arhitect Henry van der Velde

Imagini actuale din cartierul Titan–București și din Suceava

spunea, acum peste 50 de ani, că «lucrările frumoase sînt logice și raționale numai cînd sînt conforme principiilor esenței raționale a lucrurilor și legilor precise, necesare și naturale, ale materialelor folosite în acest scop». Devine evident că factorul sintetic este proiectantul, chemat să asigure armonizarea dintre obligații, dorințe și posibilități. În acest sens, folosirea științei și tehnicii în interesul omului devine pîrghie puternică a dezvoltării contemporane.

— Este bine cunoscut ritmul fantastic în care se construiește astăzi la noi. Iar în cincinalul 1971—1975 se va executa un volum de investiții cu peste 50% mai mare decît în cincinalul pe care-l încheiem acum (aproape 500 miliarde de lei). Uzine noi, hidrocentrale, orașe. Cartiere întregi se construiesc, sau se reconstruiesc pe locurile unde apele au pustiit. Și întrebarea revine: construim, dar cum? În epoca noastră, cînd se demonstrează că imaginația oamenilor de știință a întrecut-o cu mult pe cea a scriitorilor, a fantaștilor, în construcție ea pare mai lentă. Unii spun că materialele sînt de vină; alții că tehnica prefabricării conferă monotonia fațadelor. Dar natura, revenind la cele spuse inițial, ne dă o lecție de imaginație fantastică prin multitudinea de forme, prin varietatea lor, care dau tocmai farmecul lumii vii. Iar în ce privește economia, natura nu poate fi acuzată de risipă. Ea e «funcțională» fără a uita «esteticul». Așadar, cum poate fi ocolită pe viitor uniformitatea unor structuri?

— *Tipologia formelor structurale este imensă. Totul e să știi să selecționezi, ținînd seama de criteriile stabilite, și să imaginezi, fără a uita judecata cetățenilor și aspectele economice. Mulți oameni de seamă s-au pronunțat de-a lungul timpului pentru construcții care să răspundă nevoilor și care să facă, în același timp, educația compatrioților. Traian, în scrisorile sale către Plinius, cerea lucrărilor tărie și estetică. Victor Hugo spunea: «Sînt două aspecte la un edificiu: folosința lui și frumusețea lui. Folosința aparține proprietarului, frumusețea însă tuturor». Necesitatea unor forme raționale impune, de la început, un studiu aprofundat al geometriei structurii. Vechea concepție de a gîndi structurile numai după material e perimată. Structura «amorfă», banală, care nu spune nimic, nu mai poate fi acceptată. Devine pertinent ca structura să facă simțite cerințele pentru care se realizează, să răspundă ideilor moderne, să fie sigură și economică. Logica și eleganța formelor construcției trebuie să aibă în vedere atît acuratețea geometriei cît și raționalul configurației statice a structurii subsecvente. Economicitatea structurii trebuie să fie examinată strict. În legătură cu aceasta, mi se par interesante spusele excelentului arhitect Curt Siegel, care s-a ocupat mult de această problemă: «Economicitatea constituie un principiu spiritual, un fel de lege morală atotcuprinzătoare a formei, care tinde către un efect maxim (inclusiv valorile spirituale și estetice) cu un minimum de efort».*

Încă din trecutul îndepărtat, omul a ajuns să înțeleagă că nu mai are nevoie de mase mari de material pentru a construi (ca în timpurile primitive cînd avea nevoie de un munte pentru a găsi o peșteră); a intuit structura ca un schelet care suportă corpul, cu configurația de care avea nevoie. Actualitatea e dominată de structuri alcătuite din metal și din beton armat, în care apar forme geometrice cunoscute, dar și forme noi în care se caută maximum de avantaje. Se caută forme inedite — construcții suspendate, suprafețe riglate, etc., uneori speculînd la maximum asupra teoriilor moderne de calcul. Se «găsesc» cîteodată și forme ciudate, mai mult decît ieșite din comun, iraționale ca geometrie, adevărate «antistructuri». Uneori se încearcă a «se drege trăsăturile» dezagreabile ale fațadelor cu o «cosmetică» de-a dreptul imposibilă. Marii arhitecți și profesori au subliniat, însă ca pe un lucru foarte important, că a prezenta funcțiunea «este o artă».

— Așadar frumosul nu este imposibil în condițiile tehnicii moderne?

— *Cîtuși de puțin. Iar sisteme se pot găsi nenumărate.*

— Dar secretul de a le «găsi»?

— *Numai o bună colaborare între inginerul static și arhitectul estet poate duce la o soluție optimă.*

— Deci calcul, logică și fantezie.

— *Fără îndoială. Este necesar un echilibru între îndrăzneala cu care se propune geometria unei structuri și posibilitățile tehnice de realizare. Problemele puse de posibilitățile tehnice de realizare, de legile staticii și dinamicii, de economie, de folosire cu cea mai mare grijă a materialelor scumpe, au fiecare și în comun punctul critic de nedepășire, a unor limite. Fantezia trebuie păstrată în limitele raționalului. Se cere simț de răspundere și o manieră corectă de gîndire; este de dorit un spirit de înțelegere permanentă între specialiști.*

— Arhitect și constructor?

— *Nu numai. Dar și cu fizicieni, chimiști, matematicieni... Este nevoie să se folosească tot mai mult acele metode de calcul matematic care au găsit în ultimul timp o mare aplicabilitate în studiile inginerești: metoda diferențelor finite, metodele numerice și matriciale, programarea pe calculatoare. O atenție deosebită trebuie acordată calculelor de stabilitate a vonstrucțiilor ținînd seama de acțiunile dinamice, de posibilitatea apariției unor stări de rezonanță, de necesitatea unui calcul antiseismic (seismele putînd aduce uneori pagube cît un război) etc. etc. Nu se practică în măsură suficientă adaptarea geometriei structurilor la materialele moderne și nu se urmărește îndeajuns reducerea greutății construcțiilor.*

— Să se reducă greutatea construcțiilor?

— *Proiectarea «optimizată», cu utilizarea unui minimum de materiale, este urmărită așa pe plan mondial. Ceea ce a și făcut pe un constructor cu vastă experiență să spună că: «Pentru a determina gradul de progres al unei construcții este suficient s-o cîntărești». Bineînțeles, nu trebuie să se ajungă în cealaltă extremitate și să se creadă că există posibilitatea de a scădea oricît greutatea unei construcții fără a periclita securitatea ei.*

— Așadar, în concluzie?

— *În toate împrejurările să se găsească soluții ingenioase, estetice, trainice, simple. Colaborarea strînsă între proiectanți și executanți, introducerea materialelor noi și a metodelor moderne de organizare. Și, s-o spunem încă o dată, maximum de atenție problemelor de concepție, care aduc sigur economii substanțiale de numerar și material.*

NU VEDEM CU OCHII VEDEM CU CREIERUL

- **OCULIȘTII DE ACUM PATRU MILENII**
- **CREATORUL CHIRURGIEI SISTEMULUI NEUROVEGETATIV — UN ROMÂN**
- **PROTEZE LUMINOASE PENTRU CEI CE NU VĂD.**
- **UN TEST PENTRU CEI MAI BUNI OCHI**

Închideți ochii și astupați-vă urechile. Lumea va înceta să mai existe. Încercați să-i explicați unui om care nu a văzut nici odată cum e albastrul sau ce e frumosul. Nu va înțelege. Pentru sentimentele noastre nu a fost găsită nici o altă comparație mai categorică, supremă, ca «lumina ochilor». Iar medicina pare să-și deschidă filele cu rețete pentru ochi. În cea mai veche lege cunoscută pînă azi — codul lui Hamurabi (din anul 2 200 î.e.n.), vom afla printre practicile medicale menționate «despre» operații oftalmologice. În Papirusul Ebers, vechi de 30 de secole, se recomandă, de pildă, pentru a reda vederea unui orb, să se toarne (prin ureche) în ochii stinși ai omului «umoarea» extrasă din ochii sănătoși ai unui porc, rostind formula: «Am fost să caut ochii porcului ca ei să fie puși în locul ochilor orbului și să înlocuiască o durere îngrozitoare, da îngrozitoare». În vechea Drubetă, unde practicau «buni chirurgi operatori», existau «oculiști». Printre ruinele de lîngă Alba Iulia a fost găsită pecetea-reclamă a medicului Titus Attius Divixtus, care practica la Apulum ca oculist în sec. II. e.n.

Spicuind aceste cîteva exemple din atît de îndelungata istorie a oftalmologiei, nu am vrut decît să subliniem că și aci vom spune: «abia în secolul nostru s-au descifrat — și încă nu toate enigmele — mecanismele văzului la om. Este poate suficient să amintim că în anul 1967 a fost decernat Premiul Nobel pentru medicină profesorilor Hardline, Granit și Wald pentru lucrările lor asupra «proceselor fundamentale chimice și fiziologice ale vederii ochiului uman». Da, ochiul nu este o simplă fereastră prin care vedem lumea sau prin care lumea se reflectă. Este, așa cum spunea cineva, «aproape un creier». Dacă vrem să știm «cum se nasc culorile», «de ce avem iluzii optice?» «Cum înțelegem ce citim, sau altfel spus, cum integrează ochiul toate aceste litere în cuvinte inteligibile», ei bine, trebuie să-l întrebăm pe biolog, pe neurolog, pe cel ce se ocupă de complicatele mecanisme ale... creierului.

Este locul să consemnăm faptul că medicina românească s-a înscris cu o puternică și prestigioasă contribuție la progresul științei medicale universale. Că

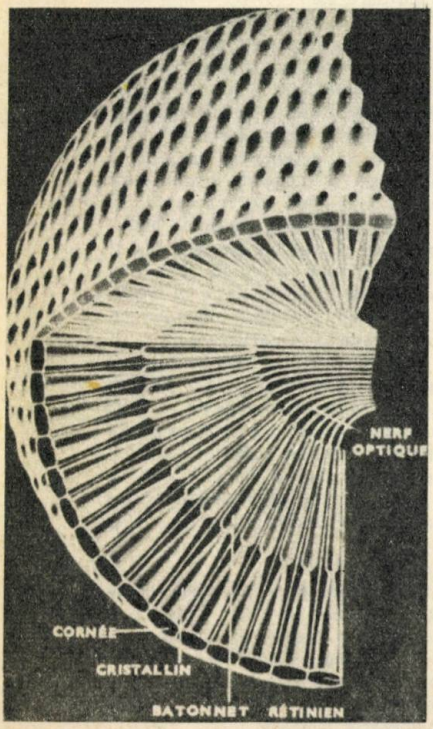

O secțiune într-un ochi de albină.
...Albina vede ceea ce noi nu putem vedea — dar la cinema ea nu ar «privi» decît o suită de imaginiimobile

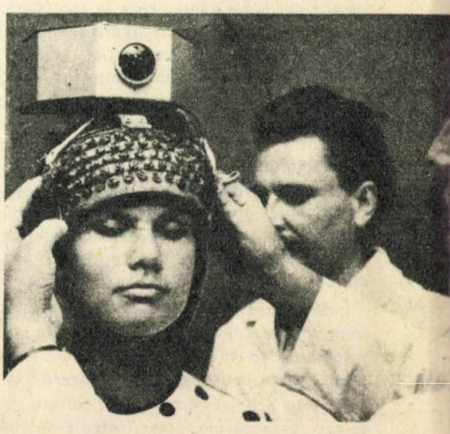

Se poate vedea doar cu creierul?

Iluzii optice. Cîteva dintre experiențele celebre.

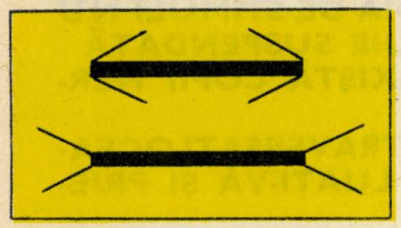

Pare la început paradoxal dar săgețile au aceeași lungime.

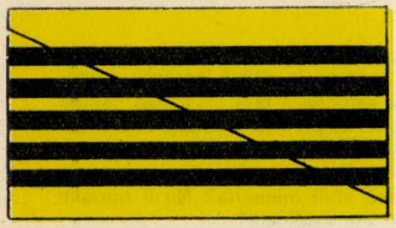

Linia diagonală este unică.

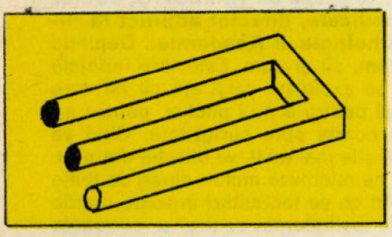

Singurul diapazon capabil să dea trei note diferite...

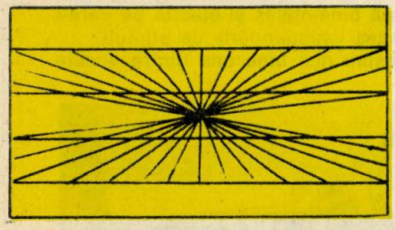

Orizontalele sînt totuși paralele.

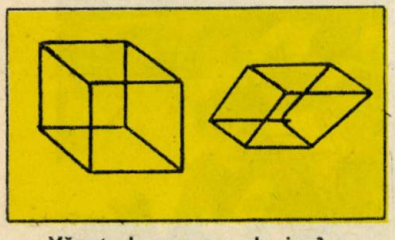

Văzut de sus sau de jos?

unui român, dr. Thoma Ionnescu i s-a recunoscut titlul — pe plan mondial — de creator al chirurgiei sistemului neurovegetativ. În urmă cu aproape 50 de ani, el a dezvoltat pe baza cercetărilor proprii în Institutul de anatomie topografică și în clinica spitalului Colțea, chirurgia funcțională a simpaticului, aplicînd-o în diverse afecțiuni, din care notăm în legătură cu subiectul nostru: glaucomul.

Ar fi imposibil să citățm aci numele «celor mai valoroși» medici sau savanți români care s-au ocupat fie de mecanismele vederii ochiului uman, fie de probleme terapeutice, și au contribuit la mărirea tezaurului de cunoaștere *în acest domeniu*. Pentru că în acest domeniu nu vom putea vorbi doar de oftalmologi. I-am nedreptăți grav pe neurologi. Sau pe fiziologi. Dar nu ne-am propus în aceste pagini decît două însemnări care ne mărturisesc pe de o parte vasta problematică pe care o pune văzul în știință, pe de alta, o mare speranță pe care ne-o făgăduiește viitorul.

Să începem cu speranța. Mai trebuie oare să subliniem că visul cel mai vechi al celor ce nu văd și al celor ce luptă cu imposibilul pentru a tămădui, este de a da ochilor care nu văd, posibilitatea de a vedea?! Transplantul de ochi nu este posibil, așa cum nu este posibil transplantul de creier. S-au încercat zeci și zeci de variante de proteze. Printre metodele recente se înscriu cercetările și experiențele unor medici englezi și polonezi de a transmite creierului impulsuri luminoase, cu ajutorul cărora nevăzătorul să distingă diferite obiecte. Aceste proteze luminoase par să fie într-adevăr pe drumul speranței. Cercetările continuă. Protezele se cer perfecționate. În fotografie, acest al «treilea ochi» este montat.

Dr. Mihai Botez medic primar la Spitalul nr. 9 din București, membru al Institutului de fiziologie din Massachussetts, al Academiei regale din Londra, etc., ocupîndu-se ca neurolog de mecanismele percepției vizuale și ale conexiunilor ne-a vorbit de importanța care se acordă astăzi «desenului» în cercetările și în terapeutica neurologiei. Cît de multe poate să-i dezvăluie medicului un desen, sau o picătură — opera unui bolnav. Îndeletnicirea de a desena, de a picta, pe de altă parte intră în educarea și tratamentul neurologic. Și iarăși cît de multe informații își poate nota medicul punîndu-și pacientul să-i povestească ce înțelege dintr-un desen, sau o pictură anumită. «Percepția vizuală implică «lecturarea» unui mare număr de caracteristici proprii obiectului și care nu sînt direct reprezentate de această imagine: căldură, greutate, duritate, densitate etc. Și totuși, toate aceste caractere trebuie să se găsească asociate într-un fel sau altul imaginii vizuale, fie prin raționament, fie prin memorie, fie prin bagajul ereditar.» Se poate deduce inteligența subiectului, dacă este un spirit sintetic sau analitic, etc., etc. Deci un test nu numai pentru bolnavi ci și pentru oamenii perfect sănătoși.

Ne vom îngădui să reproducem în continuare cîteva scene care «înșală ochiul». Și notăm că «iluzia își are originea (și ea) nu în sistemul vizual, ci în creier». Vă propunem acest «joc» de imagini înșelătoare. Pe marginea lui au meditat filozofi, psihologi, neurologi.

Un ciot de lemn... Ce imagine poate da!?

700 ÎNTREBĂRI PENTRU UN SINGUR PĂRINTE

- **UN EXAMEN PE ZI**
- **NEVOIA DE STIMULI NU TREBUIE SUSPENDATĂ**
- **NU EXISTĂ COPII NERVOȘI**
- **CÎND TRAVERSAȚI OCEANUL, LUAȚI-VĂ ȘI PRIETENII**
- **ȘANSA FORMIDABILĂ A OMULUI MODERN**

Da, un copil, pînă în anii de școală pune cam 700 de întrebări zilnic. E o cifră care sperie. Cum se poate rezista la un asemenea tir susținut de «de ce-uri» ? Mai ales că aceasta înseamnă tot atîtea răspunsuri date imediat. Trebuie? Neapărat, susțin psihologii, pedagogii. De aceste răspunsuri, de corectitudinea, de promptitudinea, de căldura cu care sînt date depinde dezvoltarea psihică și intelectuală a copilului. Exagerat? De loc, răspund aceiași observatori atenți. Concluziile unui remarcabil cercetător al psihologiei infantile arătau că nu există copii precoce, ci doar copii normali ai căror părinți însă răspund, corect, cu răbdare, cu solicitudine. Curiozitatea copilului canalizată, dirijată se poate dezvolta astfel calitativ. Nu există copii nervoși, afirmă categoric neurologii, ci doar părinți nervoși care transmit iritabilitatea lor copiilor (pot produce și traume psihice grave), închid robinetul întrebărilor, influențînd astfel asupra dezvoltării personalității, asupra formării lui spirituale. Părinții se simt adeseori obosiți, sînt preocupați, au grijile și preocupările unei profesiuni care, fie că-i depășește, fie că-i pasionează, îi determină să se «izoleze», de copil sau să se apere de «sîcîiala» unor întrebări, ceea ce, în ultimă instanță, e același lucru, și-și semnează fără să-și dea seama demisia din postul de părinte. Îndoiala lor e o formă de comoditate: credeți că e necesară curiozitatea? Nu cumva răspunzînd întrebărilor «toate» le încercăm prea mult memoria? Nu îi obosim dîndu-le prea multe explicații?

— Poate la această ultimă întrebare e nevoie de o precizare, ne spune **dr. R. FLORU, doctor în științele medicale, director adjunct la Institutul de psihologie al Academiei.** Depinde ce explicații dăm, cît și cum. Este fără îndoială că nu trebuie să explicăm decît atît cît ne cere copilul. Tocmai pentru a nu-l plictisi, pentru a-i lăsa deschisă poarta spre curiozitate. Cînd va simți nevoia să știe mai mult, va întreba din nou.

Dr. R. Floru ne relatează multitudinea de teste și experimentări ce se fac astăzi în toate marile laboratoare de psihologie pentru a cunoaște dacă există într-adevăr o *nevoie de stimuli*. Se testează existența lor prin probe directe și prin mărturia «contrară» — suspendarea lor. Se cercetează totodată bineînțeles și efectul pe care-l produc asemenea «suspendări» de stimuli.

Dar să povestim mai bine una dintre aceste

experiențe. O maimuță este închisă într-o cușcă mare, frumoasă. Cușca este prevăzută cu două clape, un fel de ferestre opace, una galbenă, cealaltă albastră. Dacă maimuta apasă pe clapa galbena, nu se întîmplă nimic. Apăsînd pe cea albastră, clapa se deschide și în fața maimuței se perindă lucruri, animale, se desfășoară diferite «întîmplări» ca pe un ecran de televizor. Maimuța nu este pedepsită nicicum dacă apasă pe o clapă sau alta, sau nu apasă pe niciuna. Hrana i se dă indiferent de aceasta. Deci nu există un interes al ei, legat de o necesitate organică. Și totuși, maimuța nu stă inactivă. După ce a învățat ce se întîmplă dacă apasă pe o clapă sau alta, ea își va concentra atenția spre cea albastră. Și apasă mereu pe ea. Vrea să vadă. Simte nevoia acestei «distracții». La experiențe repetate cu diferite variante, s-a constatat chiar că maimuța manifestă și preferințe pentru un joc sau altul. Îi place, de pildă, trenulețul acela de jucărie care aleargă pe șine.

Dar ce se întîmplă dacă această nevoie de stimuli nu este satisfăcută? Pentru a răspunde întrebării, dr. Floru ne relatează o seamă de alte experiențe. Oameni, voluntari, bine plătiți (pentru a fi tentați) *sînt obligați să nu facă nimic*. Trebuie să stea într-o cameră, cu un mobilier redus la stricta necesitate: masă, scaun, pat. Nu au radio, nici televizor, nu primesc vizite, decît doar pe a laborantului care le servește masa dar nu și noutăți (decît dacă experiența o cere pentru o nouă concluzie). Voluntarii sînt bucuroși la început. Va să zică, își spun ei, primesc leafă ca să nu facă nimic. Dar nu e vacanță. Nu e... nimic. După foarte scurt timp, subiecții devin nervoși. Veselia a dispărut cu totul. Încearcă să-și mascheze iritabilitatea și lipsa de preocupare. De cîte ori li se aduce dejunul, se prefac că «au treabă», fluieră, povestesc... Puțini sînt cei ce rezistă, să rămînă în cadrul acestei experiențe un timp mai îndelungat. Și aceștia, cei mai tenace deci, nu arar încep să aibă halucinații, devin suspicioși, obsedați de unele spaime ...

Fără îndoială, testele au multe variante, pentru a se aduce dovada nevoii de stimuli cît și pentru a se observa ce tulburări se pot produce ca rezultat al absenței acestora. Problema a devenit de mare actualitate științifică. Impulsul a fost dat de necesitatea de a cunoaște comportamentul omului în condițiile zborurilor cosmice de mai lungă durată. Cercetările sînt însă de un interes științific mult mai larg. Se deschid noi porți spre cunoașterea mecanismului cerebral atît de complex.

Observații asemănătoare au fost de altfel făcute și independent de «laboratoarele» științei, nu însă și în afara interesului ei. Moda lungilor traversări a oceanelor «de unul singur« a reliefat medicinii că «însingurarea» (sau lipsa de stimuli) acționează ca un drog periculos. Într-o «fișă» a cercetătorilor pe marginea unei asemenea «aventuri» se scrie: «Impresia de a trăi în afara timpului e agravată de o continuă schimbare de meridian. Bioritmurile sînt perturbate. Creierul are o activitate mereu mai încetinită. Reacțiile lui sînt mai lente. Se observă o tendință de contemplare. Intimitatea constantă cu elementele fundamentale care, fiecare dintre ele, în adîncul vremii a inspirat un cult: soarele, vîntul, oceanul, stelele — totul este asociat cu un ascetism (acceptat sau impus obiectiv) și constituie un «amalgam» fără îndoială generator de sentimente puternice dar periculos, nociv pe durată prelungită. A tăia complet comunicările cu semenii săi nu poate conduce decît la un risc imens de alienare a personalității.

Se demonstrează astfel, încă o dată, influența puternică a mediului înconjurător, interrelațiile între organism și mediu cu determinare reciprocă permanentă, retroaferentată. Și vom înțelege de ce însingurarea, lipsa de comunicare, pe care o resimte acut omul din marile metropole constituie astăzi o problemă gravă în atenția științei.

Este evident că nevoia de stimuli a omului se poate «acoperi» cu modalități diverse. Problema nr. 1 a pedagogiei moderne este însă nu numai a nu lăsa să se dilueze curiozitatea firească a copilului, ci, a o canaliza, a o dezvolta pe trepte

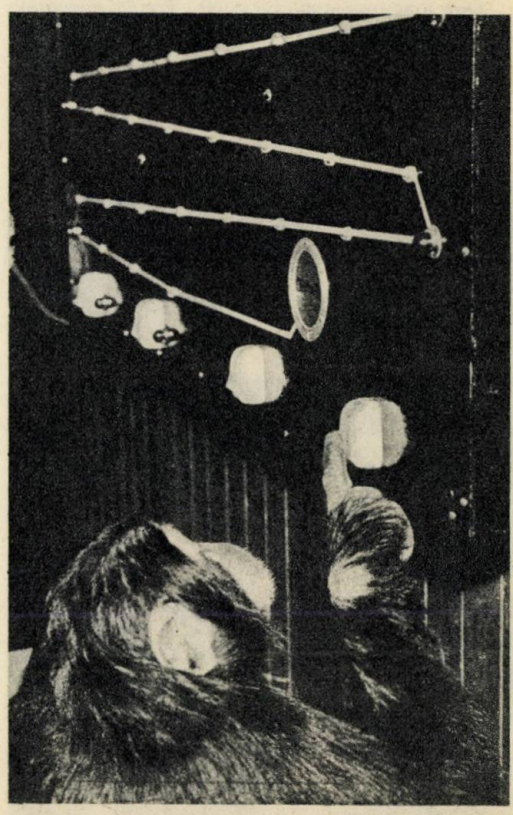

Curiozitatea ei va fi satisfăcută...

calitativ mai înalte. Curiozitatea tinde să fugă spre facil, spre spectaculosul care-l solicită minim. Adeseori tînărul se poate întreba: este necesar un atît de mare efort intelectual? De ce această cursă obositoare? Da, sigur, îi iubim pe cei ce doresc imposibilul (așa cum spunea Goethe) care prin tenacitatea lor, sparg zidurile ignoranței, dezvăluie secretele atomului, ale celulei vii etc. — dar de ce sîntem toți obligați să ținem pasul cu ei? Nu am putea să încetinim cursa, lăsînd progresul să continue să se dezvolte «pe lîngă» noi? Am putea răspunde întrebărilor cu paginile revoluției tehnico-științifice din acești ani. Progresul științific, revoluția nu este fapta unuia singur, sau a unui mic grup de savanți. E o acțiune de masă. Am mai putea răspunde prin cuvintele unui neobosit observator al cotidianului: există astăzi o șansă extraordinară a omului de a se ameliora din toate punctele de vedere; el are posibilitatea de a justifica definiția ființei sale. Căci a crea, a-și face unelte, a descoperi mecanismele naturale ale lumii și cauzele acestora nu înseamnă mare lucru. Mii de animale realizează astfel de performanțe. Furnicile, albinele, castorii, termitele, unele păsări, unele specii de pești au reușit, într-un domeniu sau altul, performanțe. Sigur, omul este singurul care a acumulat atît de multe. Totuși, adevărata sa superioritate, dacă vrea s-o demonstreze este de a se depăși pe el însuși, de a-și depăși propriile sale descoperiri, învățînd să le domine. Numai astfel va face dovada.

CUM STĂM PE SCAUN

Mulți dintre cititori vor putea crede că am introdus între filele «de știință» un mic divertisment.

Vom replica: e o problemă serioasă pe care și-o pun anatomiștii.

Serioasă?! — s-ar putea să ne contrazică cititorii. Dacă ne-ați fi întrebat «cum *stăm* cu inima?», da, era o problemă serioasă — bolile de inimă dețin întîietatea în statistica morbidității. Dacă s-ar fi vorbit despre grefele și transplantele de os, era important. Accidentele de automobil pun acut această problemă. Dacă ar fi fost vorba de noile cercetări privind cancerul, ne-am fi concentrat toată atenția. Dar despre scaun? Cel mult, vom fi curioși «ce se mai poartă» în domeniul mobilierului, iar noi ne-am fi consultat pe «gama» preferințelor.

Și totuși, noi insistăm: e vorba de sănătatea dv. S-a observat, de pildă, că de aici încep o serie de maladii. În urma unor sondaje, în Berlinul occidental, 4 000 de copii sînt trimiși la tratament pentru afecțiuni de «ținută». Din 55 653 de școlari, 9 491 stau incorect în bancă — incorect din punct de vedere medical. Experiențele au arătat că și atunci cînd stăm pe scaun fără să lucrăm, relaxați, tot prost stăm și trebuie în permanență să ne schimbăm poziția ca să nu înțepenim.

Și, de ce să ne înșelăm, stăm prea mult pe scaun.

La birou, în automobil, în bancă, acasă, pe taburete și pe scaune ale căror forme fundamentale «nu s-au schimbat prea mult de pe vremea vechilor egipteni». Durerile de șale, deformațiile din cauza acestei ignorări zvîrle în pat în fiecare zi milioane de oameni. Aceste rînduri poate ne vor da de gîndit. Sau poate ar trebui să ne amintim că în statistica bolnavilor de inimă, a infarcturilor, cei care stau mult pe scaun sînt «preferați» celor a căror profesiune îi obligă să meargă mult pe jos!

Așadar, atenție la... scaun! Să chemăm arhitecții?

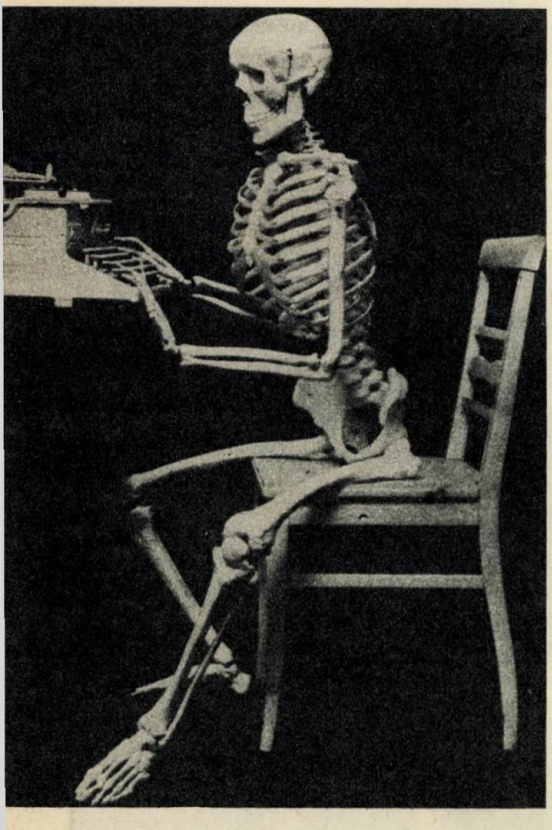

Prof. dr. I.TH. RIGA arată că este o problemă care-i revine poate în primul rînd anatomistului căci, arată domnia sa, tot el — anatomistul — este chemat să joace un rol dintre cele mai importante în imaginarea unor dispozitive mecanice — scaune de lucru, platforme, dispozitive economice ale funcției ergomotoare etc. — la mașinile care trebuie să contribuie la confortul și păstrarea sănătății muncitorului. Prezentarea acestor relații implică o schimbare a echilibrului biomorfologic în raport cu mediul.

DEFINIȚIA PERSONALITĂȚII OMULUI

În urmă cu doi ani, transplantul ar fi ocupat prima pagină a actualității științifice. Startul fusese dat la 3 decembrie 1967 de dr. Barnard. Dacă numărul transplantelor de cord efectuate în 1968 ar fi fost împărțit egal la numărul de zile, la fiecare trei zile se realiza unul. Problema pasiona lumea științifică împărțind-o în susținători și contestatari.

Lumea neștiințifică era captată, atrasă de spectaculos, de emoțiile suscitate. Gîndeam la fiecare operație: în viitor omul își va putea schimba piesele uzate ale organismului asemenea oricărei mașini și va fi iarăși ca nou și va merge mai departe. Cît? Cît de mult. Și cu fiecare eșec, îndoiala: e bine oare?! Juriștii au început să-și pună problema identității operatului. La cîte «piese schimbate» mai poate fi «același» cel «dinainte»?! Filozofii au meditat. Chirurgiei i s-a deschis proces.

În acest timp, în laboratoarele «lumii» se descifra celula vie, se «găseau» cheile vieții, se izola gena. Peste 20 sau 30 de ani, ne făgăduiesc savanții, «vom fi în măsură să «fabricăm» viața.» O mai bună cunoaștere a ceea ce este viu — a materiei vii ne ajută nu numai să cunoaștem mai bine *din ce* sîntem făcuți, dar totodată și *pentru ce* sîntem făcuți. Și aceasta, dacă ne gîndim bine, este încă cu mult mai important. Și este firesc ca astăzi, în fața acestei uriașe forțe pe care a dobîndit-o știința, să-i cerem să ne dea, pentru liniștea conștiinței noastre, o definiție a morții. Abia am pretins-o și ne dăm seama că noțiunea pe care o avea omul despre moarte s-a schimbat pe măsură ce s-au înregistrat progresele medicinii. În cîțiva ani, ea a evoluat de la «oprirea inimii la trei electroencefalograme plate».

Nu inima ci creierul este cel care ne indică moartea. Dar, se întreabă savanții, «atunci cînd vom ști să diferențiem celulele nediferențiate, nimic nu ne va împiedica de a «reîncărca« creierul și va trebui să renunțăm la o definiție care a rezistat doar 20 sau 30 de ani. Imortalitatea celulelor în mediul de cultură al organelor transplantate și imortalitatea genelor vin să tulbure din nou imaginea, sau conceptul pe care-l avem despre viață și moarte.

«Problema importantă este aceea a personalității», remarcă prof. dr. J Bernard, de la Facultatea de medicină din Paris. Definiția personalității? Îmi vin în minte trei definiții: Prima: personalitatea este sistemul nervos. Ea este afectată de «schimbarea» creierului — transplantul creierului rămînînd însă o ipoteză cu totul nerealistă. Grefele sau transplantul celorlalte organe nu influențează cu nimic personalitatea. A doua definiție posibilă: personalitatea nu se confundă cu creierul, dar dacă se ține seama de raportul strîns care există între grupele extrem de subtile ale globulelor roșii, globulelor albe, țesuturilor și personalitatea, atunci, este greu de imaginat cum glande esențiale ca hipofiza, ovarele și tiroida nu au vreun efect asupra personalității. O a treia definiție se referă la mediul social, căci fiecare «comunicare» și fiecare schimbare modifică personalitatea.

Oricum, aceste meditații generate de cercetările, de experimentările moderne, ne-au lărgit orizontul de înțelegere a fenomenelor, ierarhiile de interes au fost dărîmate. În ce privește sănătatea omului, nu mai există priorități, și atenția noastră se îndreaptă în egală măsură spre organismul uman și mediul ambiant, vegetal și animal, între care, știm, există un raport de interacțiune cu determinare reciprocă, permanentă. Pe același prim plan se situează studiile de genetică, ca și cele de ergonomie, ca și cele de ecologie. Și vom nota aci, spre cinstea școlii românești de anatomie, preeminența ei pe plan mondial. E un adevăr înscris în concluziile unor foruri de specialitate ale O.M.S.

«Dragostea este un ocean incomensurabil. Monoton pentru spiritele incomplete. Izvor de nesfîrșite contemplații pentru marile spirite». (H. de Balzac).

CATINCA RALEA

PATRU ÎNTÎLNIRI CU PATRU MARI CREATORI:

- PAUL SCOFIELD
- HENRY MOORE
- W. SAROYAN
- ISAAC STERN

desene: CIK DAMADIAN

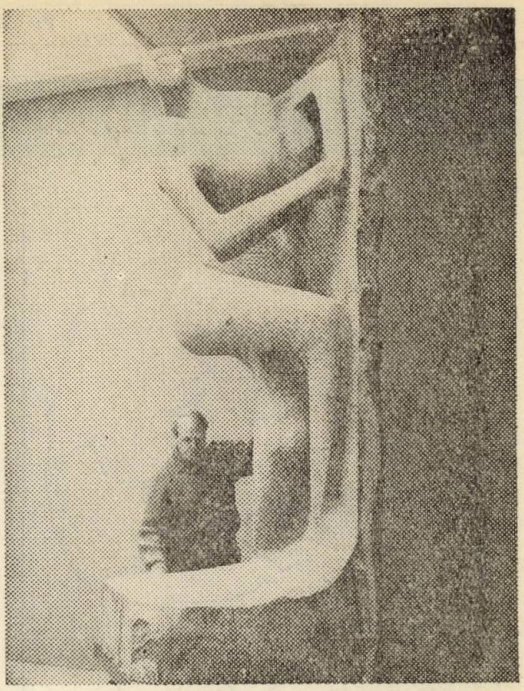

Henry Moore în atelierul său

Ascultînd un mare interpret cîntînd, am avut sentimentul că ţi se dăruieşte ţie, unui om ca oricare altul, un om care nu a făcut poate nimic să merite darul, toată frumuseţea universului, concentrată într-un sunet, o culoare, o trăire sau o îngemănare de cuvinte... Am cunoscut cîţiva oameni dintre aceia care te fac să simţi că ridici faţa către stele... Am stat de vorbă cu ei, le-am cunoscut personalitatea cotidiană... Nu cea de pe scenă, din expoziţie, sau librării... Cea din spatele culiselor ...

PAUL SCOFIELD:

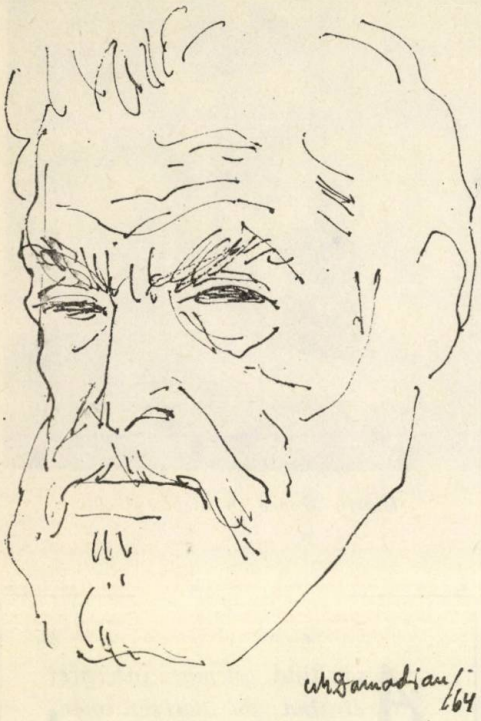

„Nu am văzut niciodată un film cu adevărat mare fără actori mari"

Actorul, atunci cînd l-a înzestrat natura cu har, te face să uiți cine e, cine ești, unde ești, și te transportă cu siguranța puterii lui de transfigurare, oriunde vrea. Se discută mult despre manierismul actorilor. Un actor mare, spun unii, trebuie să aibă o notă caracteristică, o personalitate distinctă. Un actor mare, spun alții, trebuie să fie de fiecare dată altul. Paul Scofield are o personalitate puternică, și totuși nu știu cum, reușește să fie de fiecare dată altul. În Lear e Lear, într-un „Om pentru eternitate", e Thomas Moore, și numai el, în „Trenul" — un film de rezistență, care se petrece în Franța în ultima săptămînă a războiului — e un general nazist diabolic obsedat de arta impresionistă. Și iar exact personajul. Paul Scofield are măreție în simplitate. Deși nu e genul de vedetă care să trezească „delirul" pe stradă, ca idolii amatorilor de muzică ușoară, se bucură de o admirație și un respect demne de marea lui calitate artistică și umană.

Cînd i-am luat interviul la Londra, am intrat într-o cabină de înregistrare în care un tînăr operator, exact ca toți operatorii de la toate posturile de radio de pretutindeni, asculta muzică ușoară în așteptarea înregistrărilor. Părea destul de blazat. „O înregistrare? Da, sigur!" (fără însă prea mult entuziasm). Dar cînd am pronunțat numele lui Scofield s-a transfigurat. Un mare, foarte mare actor, fără „manieră", fără ostentație...

— Ce reprezintă actoria pentru dumneavoastră ,dle Scofield? l-am întrebat.

— *E o întrebare grea, foarte grea. Se vorbește mult despre faptul că un actor trebuie să găsească cele mai bune mijloace pentru a exprima anumite sentimente care creează un personaj, o atmosferă și că asta înseamnă teatru. Cred că așa e. Dar același lucru se poate spune și în legătură cu scriitorii sau pictorii. Pentru mine, cel mai important lucru în artă este interpretarea fidelă a lucrării unui scriitor și, mai ales, a sensurilor acelei lucrări. După mine, actorul nu trebuie să se lase obsedat de personalitatea lui ci să uite de ea, și să lucreze liber și clar în serviciul scriitorului. Fie că e vorba de o operă a lui Shakespeare, a lui Robert Bolt, sau a lui Harold Pinter, o piesă din epoca restaurației sau o piesă de Cehov, interesul principal al actorului trebuie să se concentreze asupra operei dramaturgului. El trebuie să se străduiască să interpreteze cît se poate de clar ceea ce simte în legătură cu piesa și cu personajul piesei și să dăruiască acest lucru publicului.*

Paul Scofield a rămas în conștiința spectatorilor, mai ales ca actor de roluri clasice.

— Piese moderne, contemporane jucați, sau vă atrag mai ales rolurile clasice?

— *Îmi place să joc ambele genuri. Unul îl ajută pe celălalt. Adică dacă poți cuprinde o piesă și un rol ca Regele Lear, dacă îi poți pătrunde toate sensurile, asta te va ajuta să interpretezi apoi un rol mo-*

dern, iar contactul cu problemele contemporane, din piesele moderne te ajută la rîndul lui să interpretezi pe Shakespeare în chip modern.

Şi totuşi, din tot ce a jucat, de la Shakespeare, la Osborn, rolul lui preferat rămîne:

— *...Fără doar şi poate, Regele Lear. Pentru mine e rolul cu cea mai mare complexitate umană, rolul cu viziunea cea mai largă în ceea ce priveşte natura omenească.*

Cinematograful, această artă a „prezentului", pare să-l fi atras mai puţin. Totuşi...

— În afară de „Om pentru eternitate" aţi jucat şi în alte filme?

— *Pînă acum, doar în patru. De unde s-ar putea deduce că prefer teatrul, ceea ce e adevărat. Totuşi, mă atrage, într-un fel şi filmul. Consider că e un mod cu totul diferit de a lucra, diferit de modul în care lucrezi în teatru. Şi cred că un actor trebuie să încerce să exploreze toate domeniile care îi pot fi accesibile. Cînd lucrezi în teatru, ceea ce e pasionant e că toată răspunderea stă într-un fel pe umerii tăi, iar reacţia publicului e acolo în faţa ta, în chip nemijlocit. Cînd am făcut filmul „Om pentru eternitate" am beneficiat de avantajul de a fi jucat piesa şi de aceea asimilasem tema şi sentimentele mele în legătură cu eroul. Iată de ce am considerat pentru prima dată, ca actor de film, că pot participa la realizarea lui din plin, că mă pot integra cu totul rolului, că mă pot identifica cu el, pe cînd pînă atunci experienţa mea în film se limitase la a urma orbeşte indicaţiile regizorului.*

— Vă rog să-mi spuneţi un lucru, cu toate că nu ştiu dacă e foarte „fair" să vă întreb, pentru că sînteţi actor profesionist: consideraţi că un neprofesionist poate juca cu succes într-un film?

— *Vreţi să spuneţi actori profesionişti în opoziţie cu practica de a se angaja oameni la întîmplare...oameni de pe stradă...?*

— Da.

— *Depinde de regizor. Cred că dacă un regizor doreşte un material complet crud, brut, de la care să obţină o reacţie precisă faţă de o situaţie dată, adică să zicem să îi ceri unui neprofesionist să vină la studio şi îl pui în faţa unui şoc cum ar fi, de exemplu, ştiu şi eu... o pereche de palme, sau ceva asemănător, regizorul poate obţine o reacţie naturală, dar asta nu înseamnă realmente actorie. Se poate foarte bine ca filmul să iasă interesant, dar nu cred că e un procedeu prea des uzitat. De altfel, în afară de filmele de autor, nu am văzut niciodată un film într-adevăr mare fără actori mari. Totuşi există o diferenţă între teatru şi film din acest punct de vedere. În film, ceea ce are importanţă primordială e regizorul, pe cînd în teatru, chiar dacă nu ai parte de un regizor prea bun, poţi face totuşi, tu actor, foarte mult.*

— Dle Scofield, există un loc comun, care se tot repetă, de cîte ori se abordează teorii despre teatru, şi anume că teatrul ar trece printr-o criză şi, aş adăuga aici, „din cauza concurenţei pe care o reprezintă televiziunea, sau filmul". Credeţi că e într-adevăr aşa?

— *Eu cred că teatrul trece prin criză din zece în zece ani. Poate pentru că există o penurie de dramaturgi, poate pentru că piesele tradiţionale se uzează la un moment dat şi ajung la un punct mort; pe urmă există şi un fel de pericol din partea „mediilor mecanice" (cinema, televiziune) dar mie mi se pare această teorie eronată, pentru că de fapt „mediile mecanice" se ameninţă unele pe altele. Adică filmul poate ameninţa televiziunea şi viceversa, dar cum pot ele oare să ameninţe teatrul care oferă publicului spectacolul viu, spectacolul în carne şi oase? Atîta timp cît publicul va dori o legătură cu spectacolul „viu", teatrul nu va fi serios ameninţat de anihilare. Cînd a apărut prima dată televiziunea, a îndepărtat oamenii de la cinematograf. Poate, într-o oarecare măsură, şi de la teatru, dar cred că acum, cînd televiziunea a devenit un lucru obişnuit, şi oamenii simt din nou nevoia să exploreze, să-şi pună pălăria pe cap şi să se ducă la cinematograf, sau la teatru, nu mai e nici un pericol.*

HENRY MOORE:

„Există o singură artă. Cea bună"

Cunoştinţa cu Henry Moore a fost, trebuie să recunosc aproape cu pietate, o revelaţie pentru mine, sau poate că revelaţia au constituit-o statuile lui în mijlocul unei naturi care pare să le fi născut ea însăşi. O operă care cu toată majestatea ei, exprimă tensiune şi un fel de angoasă, de efort, dar ele sînt tensiunea şi efortul genezei, tensiunea interioară a făpturilor omeneşti. Arta lui e spontană şi mare ca natura,... şi, ca natura, are o latură profund umană — dacă n-ar fi decît seria de desene din

timpul războiului: oameni extenuați care dorm în gurile de metrou — adăposturi antiaeriene — dacă n-ar fi decît obsesia maternității, a creației, a genezei. În exprimarea trupului omenesc, e aproape clasic, în exprimarea seriei infinite de „încleștări" e dialectic, reprezentînd evoluția și frămîntarea naturii, a omului, nu numai a omului biologic, ci și a „omului sapiens" a omului gînditor, simțitor, cuvîntător.

Iar Henry Moore-omul? Un om împăcat cu sine și cu cei din jur...

Un om care trăiește într-o lume a lui și de aceea un om simplu, blînd, modest, avînd acea generozitate a omului menit să facă lucruri mari, și care le face...

La Cambridge, unde m-am dus să-l filmez, se plimba prin parc cu bicicleta... un septuagenar, tînăr și entuziast la orice e artă...

Am vizitat atelierele lui, un fel de hangare, mari. La un moment dat, am întîlnit un atelier mai mic...

— Acesta e într-un fel atelierul meu preferat, pentru că de obicei aici, cu ușa închisă și fără ferestre care să mă lege de lumea de afară, mă pot simți într-adevăr liniștit. Și tot aici, lucrez, cînd îmi vine ceîte o idee, la sculpturile mici. Realizez sculptura la scară redusă, apoi cu mintea o văd oricît de mare. O „văd" mare, totuși o pot mînui și studia din toate unghiurile. Îmi pot da seama de linii, de proporții... În acest atelier, lucrez deci ideile, la scară redusă...

I-am spus că citisem undeva declarația că o operă de artă nu e o reproducere ci o interpretare și l-am rugat să dezvolte ideea, legînd-o de arta lui.

— Ceea ce vroiam să spun, era că înveți, firește de la natură, studiind lucrurile care te interesează, dar iată, de exemplu, o fosilă pe care am culeș-o ieri din grădină. În felul ei, e frumoasă, are o formă armonioasă, dar n-ai să te apuci niciodată s-o copiezi întocmai. Ea poate trezi o idee, un principiu, de la care să pornești, și apoi să faci altceva, o sculptură în care să folosești ideea pe care ți-a sugerat-o. Cît despre lucrul principal pe care se bazează munca mea, este vorba de o activitate de 20 ani, sau chiar mai mult, în care am desenat, am privit modele, le-am studiat... totul se bazează de fapt, pe trupul omenesc cu toate că s-ar putea ca profanii să nu-și dea seama de asta. Eu cred că trupurile omenești, felul în care ne comportăm, determină faptul că sîntem ceea ce sîntem. Dacă oamenii ar fi umblat în patru labe, ca animalele, sculptura, arhitectura noastră ar fi arătat cu totul altfel. Forma noastră determină arta și cred că ăsta e un lucru fundamental de care nu ne putem depărta. Vreau, de asemenea, să vă spun că distincția, delimitarea pe care o fac unii oameni între arta figurativă și cea non-figurativă este o delimitare cam absurdă. Mi se pare că e absurd să spui că-ți place arta abstractă dar nu cea figurativă sau invers. Arta nu se împarte, există o singură artă. Cea bună. De altfel cele două tipuri de artă, cea figurativă și cea non figurativă se pot amesteca, suprapune, combina... Consider că arta conține, în esență, un fel de libertate a ei, și, că artistul nu trebuie să lucreze după jaloane, după reguli fixe, date de alții, cu prejudecăți pentru sau contra anumitor forme. Trebuie să fie un om cu mintea larg deschisă.

I-am spus că probabil că arta lui nu s-a definit de la început, că probabil că au existat căutări pînă a ajuns la stilul pe care l-a atins la maturitate și că probabil că au existat elemente care l-au influențat. Care au fost aceste elemente?

— Fiecare om este produsul epocii sale. Nu poți trăi în afara epocii tale. Eu m-am format într-un moment în care oameni ca Brâncuși, eliberaseră arta de o mare parte din atitudinea victoriană față de sculptură care însemnase un fel de redare „literală" a obiectului.

Fiecare artist este deci produsul epocii lui și nu poate trăi în afara ei. E deci firesc să fi fost influențat de Brâncuși, care a aparținut generației dinaintea mea. M-a pasionat de asemenea arta primitivă. Am descoperit, venind din provincia în care m-am născut, British Museum-ul care a fost școala mea de sculptură: am văzut

acolo, desfăşurîndu-se sub ochii mei întreaga istorie a sculpturii universale. De asemenea, dacă e vorba de influenţe, trebuie să menţionez studiul naturii, al trupului omenesc, al formei copacilor, scoicilor, oaselor şi pietricelelor, toate acele lucruri care la un loc formează punctul de vedere al artistului, concepţiile lui personale. Dar să revin la Brâncuşi... Imediat după război, în 1945, Consiliul Britanic a organizat o expoziţie la Paris, la care s-au prezentat şi patru sau cinci lucrări de ale mele şi la deschiderea căreia am fost cu Herbert Read, criticul. Ştiam că Brâncuşi fusese bolnav tot timpul războiului, şi că nu-şi părăsise niciodată atelierul de la Paris. Totuşi, la expoziţia aceea din 1945, s-a întîmplat un lucru care m-a făcut foarte fericit. Brâncuşi avea pe atunci 70 de ani, sau poate chiar mai mult, şi, spre uimirea mea, a venit la expoziţie, să-mi vadă lucrările, îmbrăcat ca de festivitate, cu pantaloni reiaţi şi jachetă şi cu o pălărie nemaipomenită. Şi avea barba aceea patriarhală atît de frumoasă. Mi-a spus că e pentru prima dată cînd iese din atelierul lui de nu ştiu cîţi ani. Gestul mi s-a părut extrem de frumos, de emoţionant; n-am să-l uit niciodată...

W. SAROYAN:

„Secretul teatrului? Dragostea, firește"

Saroyan a publicat prima lui carte „The daring young man on a flying trapeze" (Un tînăr curajos pe un trapez zburător) la vîrsta de 26 ani. Asta s-a întîmplat prin anii 30. S-a născut în California dar legătura lui cu armenii — poporul lui de origină — a rămas întotdeauna strînsă. Cînd l-am cunoscut la 20 de ani după ce-l citisem pentru prima dată, m-a impresionat vitalitatea lui, bucuria lui de a trăi, şi dragostea de oameni, pe care le întîlnisem de altfel şi în opera sa. Se bucură de un semn de prietenie, chiar dacă vine de la un străin întîlnit din întîmplare pe stradă. Se bucură ca un copil de un dar...

Cunoscîndu-l, mi-am dat seama că fraza aceea pe care am scris-o în programul de sală de la „Oamenii cavernelor" îl reprezintă cu adevărat. „Fiecare dramaturg, scrie Saroyan, creează un anumit tip uman. Dacă scrie despre şoareci, maşini, îngeri, monştri sau bărbaţi şi femei, ei nu pot fi decît aşa cum îi simte el, după chipul şi asemănarea lui. Iată

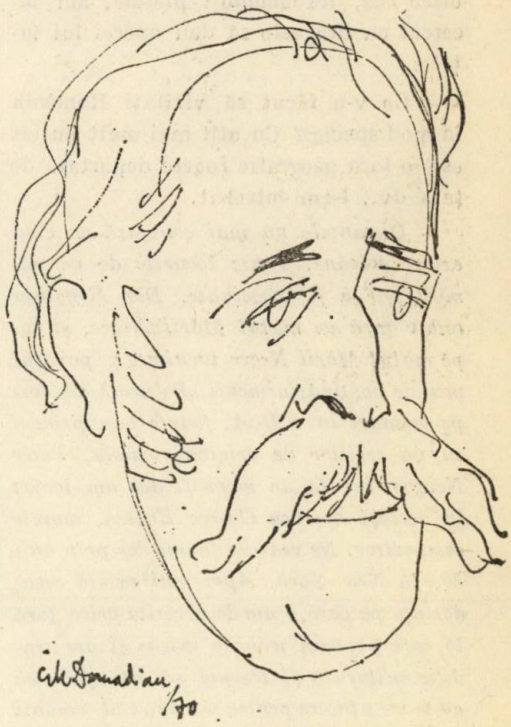

de ce nu mă pot supăra cînd sînt acuzat că nu urăsc speţa umană. Atîta timp cît sînt de acord să continui să fac parte din această speţă, e împotriva firii şi adevărului s-o urăsc".

„Care e secretul teatrului?", întreabă unul dintre eroii lui Saroyan. „Dragostea, firește. Fără dragoste, durerea şi înfrîngerea sînt doar durere şi înfrîngere. Prin dragoste, ele devin frumuseţe şi înţeles".

Dragostea e marea calitate a lui Saroyan. Într-o societate în care se poartă cinismul, imposibilitatea de comunicare, singurătatea individului în faţa vieţii şi a morţii, veselia şi bunăvoinţa cu

care iubeşte Saroyan oamenii, dragostea care dă lucrurilor înţeles şi culoare, chiar dacă e exprimată uneori mai naiv sau mai dulceag, e o prezenţă încurajatoare. Dragostea lui faţă de oameni, dragostea faţă de frumuseţea raporturilor umane, a vieţii ne face să-l iubim şi noi. Eu, în orice caz, traducîndu-i piesele, am încercat cu dragoste să dau operei lui înţeles.

— Ce v-a făcut să vizitaţi România în mod special? Cu atît mai mult cu cît este o ţară geografic foarte depărtată de ţara dv., l-am întrebat.

— *Distanţele nu mai contează de cînd există avioane. Toate locurile de pe pămînt par a fi învecinate. Dar România este o ţară pe malul Mării Negre, şi tot pe malul Mării Negre locuieşte şi poporul meu de baştină: armenii. Pe urmă am fost pe vremuri în S.U.A. foarte bun prieten cu un scriitor de origine română, Peter Neagoe, iar la un moment dat am locuit în acelaşi hotel cu George Enescu, marele compozitor. Ne vedeam foarte des prin anii 30, la New York. Apoi mai există ceva, dorinţa pe care, o am de a vizita orice ţară în care poporul trăieşte intens şi are tradiţie culturală şi trebuie să vă spun că e o mare plăcere pentru mine să văd românii în propria lor ţară, o ţară atît de agreabilă. Aproape de îndată ce vii în România îţi dai seama că aerul pare a fi hrană. Te înviorează, e plăcut şi cînd îl respiri — nu numai sufletul tău ci întreaga ta făptură se simte fericită. Există în aer un parfum minunat de flori, de apă, de pămînt şi de viaţă. Iar oamenii sînt nespus de calzi. Oamenii dv. mi-au arătat prietenie în mod cu totul spontan, fără să ştie ce fac, cine sînt şi acest lucru este neobişnuit, nu-l prea găseşti. Apoi am sentimentul că oamenii, aici, în România, se bucură de viaţă, că sînt blînzi, că au curiozitate pentru tot ce se întîmplă în jurul lor, şi au o deosebită simplitate în relaţiile dintre ei şi în relaţiile cu ceilalţi.*

— I-am dăruit cele două volume de Teatru American Contemporan apărute în limba română, în care se afla şi traducerea piesei lui, „Oamenii cavernelor". M-a rugat să-i spun cum se citeşte titlul pe româneşte. Cînd i-am spus, mi-a declarat că sună foarte frumos şi că se bucură că a scris piesa. I-am răspuns, lucru de altfel adevărat, că şi eu mă bucur de a fi tradus-o. Că îmi place mesajul ei profund uman.

Teatrul, am impresia că s-a transformat, în ultima vreme, în ceva crud, am continuat. Cu alte cuvinte, există mulţi scriitori contemporani care îşi bazează arta pe cruzime, care încearcă să sublinieze ceea ce e antagonic în natura umană, ceea ce desparte oamenii, în loc să arate ceea ce ar trebui să-i facă să se apropie, să se iubească. În piesa dv., dle Saroyan, e vorba de dragoste...

— *Da, într-adevăr, eroii piesei mele sînt oameni ajunşi la capătul vieţii, oameni care n-au reuşit, oameni care au pierdut în viaţă, dar oameni animaţi de dragoste. Sînt nişte eroi foarte interesanţi deoarece au o înţelepciune care poate folosi mult celor tineri amintindu-le că e aproape inevitabil să ajungi uneori „sfîrşit", că nu reuşeşti întotdeauna în mod matematic şi că nu strică să-ţi aduci aminte de asta. Mie îmi plac eroii acestei piese pentru că sînt ca nişte copii. Au aceeaşi puritate ca ei.*

— Spuneaţi, cu un prilej, că scriitori cum ar fi Pinter sau Albee sînt importanţi şi chiar aşa şi este, pentru că ei reprezintă o parte dintr-un întreg. Poate cealaltă „faţă a lunii"...

— *Da. Şi ei reflectă aspecte ale sufletului omenesc. Sufletul omenesc e de fapt nesfîrşit, nemăsurat. Nu are limite, are o multitudine de variaţii care formează întregul.*

ISAAC STERN:

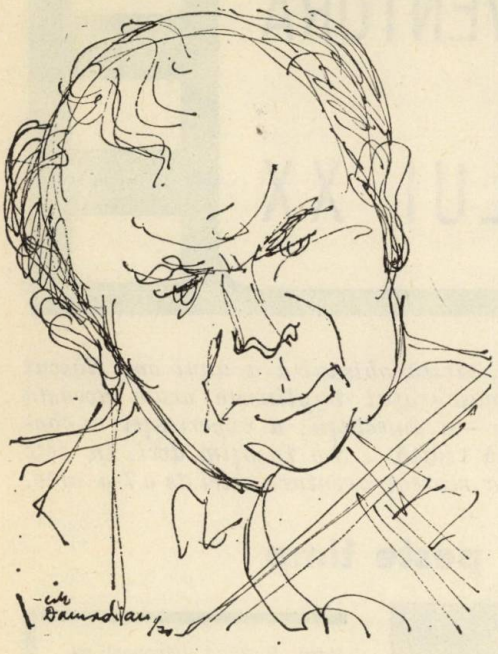

„Trei lucruri îmi displac în artă: plictiseala, indiferența și riscul..."

În după amiaza senină în care am auzit, cu răsuflarea tăiată, sunetele viorii lui Isaac Stern, a fost unul dintre momentele acelea însorite ale vieții în care sentimentul perfecțiunii aproape că te doare. Muzica e într-adevăr cea mai pură dintre arte pentru că nu te obligă la nici un fel de limitări spațiale. Sufletul și mintea se deschid și generozitatea nu mai cunoaște margini... Ascultînd muzica marilor maeștri ai lumii nu mai poți vorbi despre convenție ca la teatru sau ca în fața unui tablou, e cu totul altceva. E lumea senină a purității, a echilibrului și a armoniei, o lume care te învăluie și te face să te contopești cu ea. Muzica, spunea Edison, e cel mai mare bun al muritorilor... E hrana dragostei, spunea Shakespeare, iar cei ce ți-o dăruiesc, merită nu recunoștință, ci venerație...

— Domnule Stern, v-am ascultat cîntînd cu cea mai mare bucurie. Concertele dumneavoastră sînt pur și simplu încîntare, perfecțiune. Toate sînt așa. Dar felul în care ați interpretat Sonata a III-a de George Enescu a fost absolut nemaipomenit. Ați cîntat-o, cum să vă spun... cu dragoste. E o bucată obișnuită în repertoriul dumneavoastră?

— *Da. N-am pregătit-o special acum. O cînt de mult. Cred că prima dată am cîntat-o acum trei ani. M-a fascinat din prima clipă, de cînd am început s-o studiez. E o lucrare pe care o iubesc. Da, o iubesc. Mi se pare extraordinară...e scrisă într-un fel cu totul special. Nu există limbaj care să poată exprima acest gen de lucrare — vreau să spun, limbaj muzical obișnuit, pentru ca subtilitățile și nuanțele stilului popular românesc la vioară să poată fi redate în termeni expliciți. De aceea, George Enescu a inventat, de fapt, semne și tot felul de indicații speciale. Foarte subtile și nuanțate. Mi-a trebuit cîtva timp să le descifrez și să le aplic. Dar m-a ajutat faptul că de ani de zile mi-a sunat în urechi muzica lăutarilor din România. I-am auzit sunetul și mi-a plăcut întotdeauna foarte mult. Am admirat de cînd mă știu multilateralitatea și virtuozitatea violoniștilor dv. populari. Dar ca să revenim la sonată, există în sonata aceasta un filon care evocă simțămintele adînci ale lui Enescu. Îți dai seama imediat că este o muzică cinstită, pornită din inimă. Cînd vrei s-o cînți, trebuie s-o înveți cu grijă, apoi să uiți toate semnele și indicațiile, și s-o cînți liber și cu dragoste. Abia după ce ai rumegat-o bine, s-o rostești...*

Iar despre muzică, iată o profesiune de credință, a lui Isaac Stern:

— *Știți, de fapt, pentru mine există în legătură cu muzica trei lucruri care-mi displac. Unul dintre ele este să fii plicticos. Cred că asta e crima cea mai mare. Al doilea lucru este indiferența. detașarea. Nu se poate cînta muzică în mod detașat. Al treilea e să fii gata să riști. Acestea formează, de fapt, diferența dintre implul executant și artist...*

CINEMATOGRAFUL, MAREA AVENTURĂ A SECOLULUI XX

75 de ani reprezintă, astăzi, vîrsta obişnuită a unui om. Născut în amurgul celuilalt veac, cinematograful împlineşte acum această vîrstă căreia, oricum i-am spune — a senectuţii, a experienţei, a oboselii —, însumează totuşi „o viaţă trăită". S-o însoţim deci, în cele ce urmează, pe traiectoria care a marcat aventura celei de a 7-a arte.

Un uriaş salt peste timp

Mary Pickford împreună cu soţul ei, Douglas Fairbanks senior şi Charles Chaplin în 1919, într-o pauză a filmărilor pentru „Pollyanna", ecranizare după o povestire pentru copii de Eleanor Porter. Această imagine inedită, păstrată astăzi în arhiva de filme din Praga, ne reaminteşte nu numai trio-ul cel mai popular la Hollywood în acei ani, dar şi faptul că prima stea care şi-a văzut numele anunţat pe ecran era şi o artistă extrem de muncitoare: între anii 1909—1929, ea a jucat în peste două sute de filme.

Este, oare, cinematograful cea mai modernă artă? După identitatea actului de naştere, s-ar zice că da: la 28 decembrie 1895, fraţii Lumière au prezentat pentru prima oară în public (în subsolul lui Grand Cafe din bd. Capucines nr. 14, Paris), noua lor invenţie: aparatul — pe atunci încă fără nume — „pentru obţinerea şi vizionarea probelor cronofotografice". În prima zi, 35 de persoane — cel dintîi public din lume! — a putut vedea un film de 17 metri intitulat „*Ieşirea muncitorilor de la uzinele Lumière*" plus alte nouă scurt-metraje. Preţul de intrare: un franc. Denumirea de *cinematograf* era totuşi invenţia altcuiva: Léon Bouly, în 1893, o aşternuse pe hîrtie într-o cerere pentru obţinerea unui brevet pentru un aparat cu acest nume. A doua zi după proiecţia de la Grand Café, un cotidian parizian făcea şi prima cronică de film sub titlul „*O minune fotografică*", apreciind-o drept „*unul dintre lucrurile cele mai curioase ale epocii noastre*". Perspectiva? „*Culegeam şi reproduceam deja cuvîntul* (scrie ziarul,

referindu-se la gramofon—n.a.), *culegem acum și reproducem viața. Vom putea, de pildă, să ne vedem rudele mult timp după ce le-am pierdut*". Invenției, căreia frații Auguste și Louis Lumière nu-i vedeau niciun viitor artistic (de altfel, la premieră, tatăl celor *prin a figura ideile sale cu ajutorul obiectelor ce puteau oferi o mai deplină analogie cu ideea de reprezentat. Dificultatea — în lipsa mijloacelor necesare — de a reda idei, mai ales abstracte, altfel decît prin rebusuri complicate (vezi ieroglifele) a dat naștere scrierii*

Western-ul, gen caracteristic și tradițional în cinematografia americană, are astăzi mulți interpreți chiar și în producții ce se realizează în studiourile europene. Dar primul care a întruchipat cowboy-ul, a fost G.M.Anderson, devenit celebru prin serialul aventurilor lui Bronche Billy. Rolul său de debut a fost cel al unui bandit în filmul devenit clasic „The Great Train Robbery" („Atacarea trenului expres"), din 1903. În această imagine, îl vedeți într-un film pe care-l regizează tot G.M.Anderson în 1912 sub titlul „Bronche Billy și Piele-Roșie".

doi... își ceruse, jenat, scuze) i se găsise o întrebuințare: *conservă de viață*!

Așadar, totul este binecunoscut. Cercetările n-ar mai avea nimic de spus în ceea ce privește începuturile acestei arte. Și totuși, în uimirea momentului cînd se năștea cinematograful, nimeni n-a observat ceea ce avea să noteze în 1919 Victor Perrot în „Le Crapouillot", prima revistă care a considerat cinematograful drept artă. Iată la ce concluzii ajungea el încă pe atunci: „*Pentru a conserva amintirea faptelor cărora le-a fost martor, pentru a exprima ceea ce gîndește, Omul a început prin a desena obiectele însești care aminteau aceste fapte; apoi, fonetice sau alfabetice actuale. Și iată că, grație noilor invenții, Fotografia și Cinematografia, revenim cu cîteva mii de ani înapoi, la restaurarea acestei scrieri ideografice: scriere naturală, rapidă, vie, universală...*" Deci cinematograful este o scriitură, vechea scriere ideografică, PRIMA SCRIERE A UMANITĂȚII. Doriți astăzi o confirmare practică? Răspîndirea cinematografului în țările subdezvoltate — atît în săli de cinema cît și prin telecinema — întrunește un public enorm, încă analfabet, deci incapabil încă să citească un ziar sau o carte, dar perfect în stare să înțeleagă și apoi să relateze ceea ce s-a petrecut pe dreptunghiul de pînză sau pe micul ecran de sticlă...

Evocările de inspirație istorică, romanțînd viața unor personaje celebre, a tentat încă din primii ani de existență cinematograful, prin amploarea montărilor ce-i ofereau putința de a crea puternice efecte de impresie. S-au făcut, între altele, mai multe filme despre Cleopatra. Unul dintre primele, regizat de americanul Gordon Edwards în anul 1917, avea ca interpretă a rolului titular pe Theda Bara, socotită pe atunci ca interpretă ideală a personajelor feminine tip vamp. În anii treizeci Cleopatra a fost interpretată de Claudette Colbert, în 1945 de către Vivien Leigh și cel mai recent de către Elisabeth Taylor.

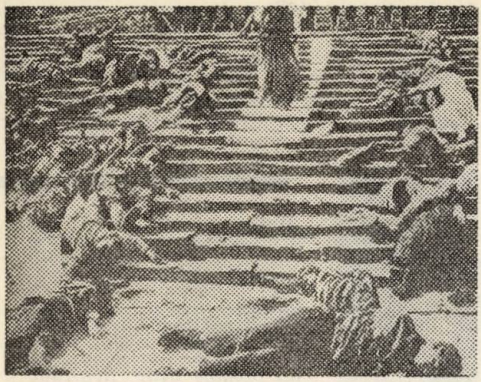

Apariția pe ecrane a filmului sovietic „Crucișătorul Potemkin" în anul 1925 — film realizat de către Serghei Eisenstein și socotit pînă astăzi cel mai bun film din lume — a constituit o răspîntie în drumul artei cinematografice. Cu acest film, masele și revoluția au pătruns pentru prima oară, în chip grandios, pe ecran. Scena pe care v-o prezentăm este celebră: uciderea manifestanților veniți să se solidarizeze cu potemkiniștii, pe marea scară ce duce spre portul Odessa. La apariția filmului, această scenă a fost interzisă de către cenzura multor țări europene tocmai pentru puterea ei de a convinge publicul spectator.

Destinul — această enigmă perpetuă...

Cum ați observat din acea primă cronică de film, nimeni nu se gîndea cînd s-a născut cinematograful, la o cununie a imaginii cu cuvîntul, — de asemenea înregistrat. E drept că, la nașterea cuiva, nimeni nu se gîndește încă la cununie! Dar atunci cînd venise într-adevăr timpul pentru așa ceva și ideea începuse să se materializeze, mulți au zis un răspicat: NU! E explicabil că, printre ei, se afla și Charlie Chaplin, cel care dusese la culmi de neatins pantomima filmată: limbajul său era absolut vizual, nu mai avea nevoie de nici o adăugire care — cel mult — putea să-l distragă pe spectator. Dar n-a fost singurul dintre falșii profeți ai eșecului filmului sonor. Au fost și alte nume strălucite. Iar altele, care aveau abia să devină strălucite. De pildă, primul cineast din lume care, în deceniul încheiat, avea să fie primit în Academie: René Clair. Iată un text uitat astăzi, apărut într-o publicație franceză din martie 1927 sub titlul *„Și mîine?"*. Citățm: *„Într-adevăr a fost de ajuns o invenție bine exploatată de comercianți și bine primită de către prostul gust al marelui public pentru ca speranțele pe care ni le punem în arta cinematografică să fie nimicite. De pildă, cinematograful în culori — dacă răspîndirea lui ar deveni periculoasă — și mai ales, cinematograful vorbitor, monstru redutabil, creație împotriva naturii... Nu vom afla fără să ne cutremurăm că anumiți industriași americani, printre care cei mai periculoși, văd în cinematograful vorbitor spectacolul viitorului și că ei lucrează de pe acum să realizeze această înspăimîntătoare profeție"*. René Clair însuși ar zîmbi, desigur, recitindu-și astăzi rîndurile!

Din 1926, cînd procedeul de sincronizare a sunetului cu imaginea, denumit „vitaphone", a fost pus la punct de către societatea Bell Telephone și achiziționat de către „Warner Brothers" și pînă astăzi, destinul cinematografului a fost radical schimbat. Cotitura produsă în 1927, odată cu apariția primului film vorbitor — *„Cîntărețul de jazz"* — a fost de-a binelea o răsturnare catastrofală pentru unii, salvatoare pentru alții. Și era, doar, prima surpriză zguduitoare pe care noua artă o rezerva slujitorilor ei, în plin destin aventuros.

Artă sau industrie?

La cel dintîi spectacol, dat în salonul indian de la „Grand Café", nu s-au încasat decît 35 de franci. Trei săptămîni mai tîrziu, beneficiile erau de două mii de franci pe zi. La sfîrșitul primului război mondial,

Cinematografia românească antebelică a cunoscut realizarea unei creații de o valoare unanim recunoscută: adaptarea pentru ecran a piesei „Noaptea furtunoasă" de I.L. Caragiale, în regia lui Jean Georgescu. În fotografie, un colț din studioul improvizat, în timpul turnărilor.

vînzarea filmelor aducea mai mult cîştig decît comerţul cu grîne! Mai departe: în 1928, numai societatea „Warner" a realizat 56 de milioane de dolari beneficii. De-acum înainte, drumul către miliarde era deschis. Dar filmul, prin el însuşi, încetase să mai fie o atracţie, mai întîi în ţările unde expansiunea producţiei şi comerţului cu pelicule se realizase în limitele saturaţiei. Mirarea suscitată de ceea ce W.K.L. Dikson, un văr al lui Edison, numise *„floarea şi crema magiei"* se consumase. Nici măcar apariţia culorii nu mai impresiona ca la început. Pictate cu mîna, peliculele color intraseră încă din acea vreme în programele obişnuite de varietăţi ale impresarilor de peste ocean. Au urmat succesiv scăderea preţului biletelor sub cele ale teatrelor, turneele la sate, cultivarea senzaţiilor inedite ale ecranului îndeosebi prin conexiunea trucurilor iluzionismului cu posibilităţile inepuizabile ale filmului. Méliès, a fost în această privinţă un geniu (ajutat şi de soartă atunci, de pildă, cînd i s-a-înţepenit pelicula în aparat şi a descoperit, fără să vrea, supraimpresiunea...). Dar chiar şi producţia rapidă — un film pe săptămînă — iniţiată de americani, n-a putut izbuti ceea ce avea să aducă Star System-ul, adică apariţia şi cultivarea vedetei pe ecran. Numai datorită lui pînă şi ţara de baştină a cinematografului, în care şi Lumière şi Méliès aveau să sfîrşească uitaţi şi săraci, poate să-şi afirme în deceniul al şaptelea — simbolică cifră a artei celei nou venite pe lume! — orgoliul de a aduce acasă, cu numai două iniţiale, mai multe beneficii decît exportul regiei naţionale „Renault": B.B. — Brigitte Bardot.

B.B., două iniţiale devenite faimoase în lumea întreagă. Ele denumesc concis şi familiar o stea de primă mărime pe care a dat-o ecranului cinematografia franceză postbelică: Brigitte Bardot. După debutul ei în 1952, B.B. a avut o ascensiune fulgerătoare şi... extrem de bănoasă: aduce Franţei tot atîta valută, cu filmele în care joacă, cît exportul regiei naţionale „Renault"! Cu toate acestea, Brigitte Bardot n-a urmat niciodată vreun curs de artă dramatică...

În această imagine, surprinsă pe o stradă din München, în timp ce mergea la inaugurarea unui muzeu de artă modernă.

De aici, de la apariţia vedetei, începe marele balans al cinematografului între artă şi industrie. Mitologia timpurilor moderne alcătuită dintr-un Olimp de staruri, această nouă idolatrie ce nu cunoaşte opreliştea vreunei vîrste sau chiar a gradului de cultură, o menţine la răspîntia dintre profitul artistic şi cel financiar. Un star nu e în mod obligator un pisc de creaţie interpretativă: vezi, Jean Harlow, platinata care făcea furori în anii '30. Reciproca pare, întrucîtva, mai sigură: o Garbo a fost şi stea de cinema dar şi o mare artistă. Mare la figurat, dar şi la propriu: cînd partenerul ei era prea scund — ceea ce se întîmpla deobicei — cel puţin în scena sărutului era urcat pe scăunel... Revenind la dilema gravă, artă sau industrie, ea nu a fost rezolvată deocamdată decît printr-o partajare care dă astăzi bătaie de cap şi producătorilor şi publicului, angajînd totodată critica în dueluri cu spectatorul mai puţin receptiv sau exigent: film de artă şi film comercial. Cert este că în epoca în care trăim, cînd publicitatea joacă un mare rol, adeseori „steaua" poate salva un film prost, cel puţin din punct de vedere al încasărilor. Poate, sau mai corect spus: poate încă... Dar nu se ştie cîtă vreme.

Va pieri oare cinematograful?

Statisticile sînt necruţătoare: nu doar filmul de artă n-are public numeros, ci — tot mai adesea — filmul în genere. Iată cîteva date concludente: Anglia, avea în 1955 peste un miliard de spectatori în cinematografe pentru ca în 1969 cifra să scadă la 250 de

*

Dintre stelele italiene care au dobîndit o reputație trainică datorită înzestrării lor nu numai cu farmec feminin ci și cu un real talent pentru cea de a șaptea artă, Sophia Loren rămîne exemplul cel mai strălucit pentru această cinematografie care a știut să afle, în filonul bogat al realității sociale postbelice, seva hrănitoare a neorealismului. Portretul pe care-l priviți, este cea mai recentă fotografie a artistei.

*

milioane, adică la mai puțin de un sfert! În R.F.a Germaniei, de la 766 de milioane au mai fost vîndute doar 183 de milioane de bilete — luînd evident, ca reper, aceiași ani. În Franța, scăderea e oarecum mai mică: la jumătate... „*Colivia de sticlă*“ — cum a fost poreclit televizorul — a lovit în plin marele ecran. Sociologii explică: sala de cinema a rămas doar apanajul îndrăgostiților pe cînd televizorul este imperiul celor căsătoriți, care stau acasă. Veți întreba: oare în această privință au lipsit profețiile? Am răscolit pentru dvs. revistele deceniilor trecute și le-am aflat. Iată una dintre ele, aparținînd lui Lucien Farnoux, Reynaud care, într-un articol din 1932, după ce făcea o anticipare clarvăzătoare asupra trecerii ulterioare de la filmul vorbit la cel sonor — conceput ca un fel de revenire la filmul mut, în sensul că suportul sonor va fi astfel elaborat încît să nască asociații emoționale, nu să abuzeze de cuvinte rostite— prevedea apoi o epocă a „adaptărilor“. În fine preciza că „*televiziunea nu va întîrzia să ucidă această formulă*“. Or, tocmai aici ne aflăm. Care să fie ieșirea?

Cineaștii dau soluții artistice ideale: același René Clair socotește că astfel „*a luat sfîrșit epoca filmului de serie; începe epoca filmului excepțional*“. Dar unde poate fi găsită rețeta miraculoasă de a produce numai filme excepționale?

Tehnicienii, mai practici și-au reluat unghiul lor de a vedea problema: cinematograful este nu numai artă și industrie, dar și tehnică în neîntreruptă evoluție. Ei au născocit în ultimii ani multiple soluții: cinemascopul, panoramicul, cinerama, kinopanorama. Pelicula a crescut pînă la lățimea de 70 milimetri, granulația a scăzut, culoarea devine tot mai nuanțată, mai apropiată de cea naturală. Dar televiziunea ripostează cu ecranul color, creșterea diagonalei, apariția „coliviei de sticlă“ portabile. Răspunsul, dincolo de ocean, este instalarea de ecrane în stații de parcare a automobilelor,

astfel încît să poţi vedea, chiar stînd la volan, un film; de asemenea, în avioanele transatlantice. TV le combate prin apariţia magnetoscopului — ce e drept, încă neaflat la îndemîna tuturor, dar ameninţînd din mers să aducă filmul la consumator, în casetă, sub forma benzilor de magnetoscop — iar recent, prin obţinerea „discului de imagine"* care merge cu nu mai puţin de 1 500 de turaţii pe minut, oferindu-ţi sunet şi imagine la alegere — pe micul ecran!

Şanse şi anticipaţie

Şansele cinematografului se micşorează văzînd cu ochii. Tot mai limpede, sceptricii întrezăresc a se preciza una şi bună: să fie înghiţit de televiziune. Festinul a şi început: telecinematecile posturilor de televiziune ingurgitează şi digeră cu poftă crescîndă trecutul celei de a şaptea arte.

Ba, chiar, posturile americane au instituit o veritabilă devorare a arhivelor de film: de la miezul nopţii pînă către ziuă dau, în oricare zi a săptămînii, filme de altădată. Cît va mai dura acest „altă dată", în atari condiţii, e lesne de prevăzut...

Şi iarăşi au fost chemaţi în ajutor tehnicienii. De astădată, ei n-au mai stat pe gînduri. O veste de ultimă oră ne arată că au pornit un război cu arme redutabile.: LASERUL. Razele laser, cu care poţi tăia orice, vor ajuta la producţia unor filme ai căror interpreţi vor evolua tridimensional, ca-n viaţă. Adică, în sala de cinema, spectatorii vor putea să se simtă ca nişte gazde care primesc starurile în mijlocul lor. Deocamdată, date fiind condiţiile speciale cerute de realizarea unor filme după acest procedeu tehnic ultramodern, nu vor putea fi încă filmate scene exterioare ci doar în studio şi nici în color. La Hollywood, au şi început pregătirile, pentru cel dintîi film în care vom avea... starurile printre noi. Astfel, dacă tot am cumpărat un bilet de cinema şi ne-am deranjat din fotoliul comod, vom beneficia cel puţin de un rendez-vous cu Peter O'Toole sau Ursula Andress.

... Cum însă procedeul e perfect adaptabil şi televiziunii, poate tot mai interesant va fi să aşteptăm întîlnirea cu star-ul preferat acasă...

✱

Cum va arăta cinematograful la ceea de a 'o suta aniversare? Pronosticurile sînt hazardate Dacă ne gîndim însă că, tocmai în anul împlinirii celor trei pătrare de veac, la Festivalul bienal de animaţie de la Mamaia au fost prezentate pînă şi filme realizate de creiere electronice, este limpede că orice gînduri despre viitor nu mai pot fi emise decît cu greutate.

Pentru a nu subscrie fără motiv deplin întemeiat pesimiştilor care nu ezită să prohodească cinematograful, să ne întoarcem în chiar anul naşterii sale, cînd—W.K.L. Dickson spunea în cartea sa „History of Kinetograph, Kinetoscope and Kinetophonographe" *un adevăr pe care nici măcar dispariţia cinematografului în formele lui prezente nu-l poate anula*: „Din care perioadă a viitorului vom putea exclude cinematograful? Cu promovarea noilor activităţi pe care a adus-o el, cu contribuţia sa la progresul ştiinţei, cu relevarea de lucruri nebănuite, cu posibilităţile sale educative şi recreative, şi cu capacitatea sa de a imortaliza trecătoarea dar plăcuta noastră societate, cinematograful ocupă unul dintre primele locuri în creaţia spiritului inventiv".

EUGEN ATANASIU

*) După cum s-a anunţat recent, în 1971 va avea loc la Cannes primul tîrg internaţional de videocasete şi videodiscuri.

TRAIAN FILIP

EPOPEEA PĂDURILOR DIN NORD

CA SĂ LE VĂD, AR FI TREBUIT SĂ ZBOR CU ELICOPTERUL. Să mă ridic deasupra munţilor. Să trec de-a lungul Văii Bistriţei. Să-mi arunc o privire spre Izvoarele Sucevii. Ar fi trebuit să las drumurile de maşină, care mă purtau dintr-un capăt în altul al acestui judeţ, pe jumătate acoperit cu păduri, arătîndu-mi locuri şi sate, mînăstiri şi aşezări miniere binecunoscute. E drept, m-am oprit nu o dată la malul golfurilor, al estuarelor, al lagunelor vegetale ce se desfăşoară fascinante în nordul Moldovei, dar nimic nu mi-a deschis vasta privelişte a acelei catastrofe care a zguduit munţii de miază-noapte în cursul anului trecut, doborînd, în vuiete şi bubuit înspăimîntător, nu mai puţin de patru milioane şase sute şaptezeci şi două de mii de metri cubi de pădure, la care s-au mai adăugat alte doborîturi survenite în perioada inundaţiilor din primăvară. Arbori imenşi s-au prăvălit peste rîpi, deasupra pîraielor de munte, s-au încleştat cu crengile crispate, au ridicat rădăcinile cu tot cu talpa de pămînt spre cer. Drumurile noastre se desfăşurau calme, fără peripeţii, şi doar din vreme în vreme, ajungînd la cabanele forestierilor de la Moldoviţa, de la Deia sau Argel, de la Dămăcuşa şi Ursoaia, puteam să ascult relatări despre imensul efort desfăşurat pentru a transforma o calamitate într-o acţiune rentabilă şi un real succes al oamenilor din partea locului. Intreaga, impresionanta acţiune de recuperare a pădurilor doborîte de vînt cunoştea aspecte desigur lipsite de dramatism, dar nu şi de măreţie, de încordare, pricepere, efort susţinut şi organizat, acţiune coordonată pe linie politică şi menită să se transforme într-o epopee anonimă, de care poate se va mai auzi cîndva.

CA SĂ LE VĂD, AR FI FOST NECESAR SĂ ZBOR CU ELICOPTERUL de-a lungul Bistriţei, să las în urmă turnurile Rarăului, să mă îndrept spre terminaţiile acelor trepte ce se numesc obcine, orientîndu-mă după creste mult mai mult decît după turle de mînăstire. Atunci peisajul doborîturilor mi s-ar fi

înfățișat ca un tablou gigantic, în care se desfășoară cea mai vastă acțiune de defrișare cunoscută aici vreodată. Aș fi văzut că de mai bine de un an de zile tăietorii de pădure nu cunosc odihna și nu atacă decît arborii prăvăliți, ceea ce presupune un efort mult mai mare. Aș fi văzut cum peste piscuri se întind linii noi de funiculare, cum nevăzuții constructori desfășoară sub bolți de verdeață cei aproape șase sute de kilometri de drumuri noi autoforestiere, făcînd astfel să crească gradul de accesibilitate al arboretelor. Aș fi văzut mașinile străbătînd ca niște suveici pe drumuri necunoscute și inexistente pe hărțile noastre, tîrînd leșurile arborilor de rezonanță spre rampe. Aș fi văzut mii de forestieri cîntînd la un instrument uriaș, o harfă eoliană cu coardele rupte, o liră care s-a dezacordat și s-a prăvălit peste ape repezi și peste șisturi cristaline, peste munți metalici și peste cărările cerbilor. Mi s-ar fi relevat unul din elementele de bază ale acestei acțiuni: mecanizarea tot mai intensă. În pădurile de nord au intrat aproape o mie de fierăstraie mecanizate, zeci de încărcătoare, sute de tractoare echipate cu trolii și cu șenile. Apoi aș fi observat aspersoarele care stropesc bușteni cu apă, spre a preveni sufocarea lor. Aș fi urmărit cele douăzeci de funiculare semipermanente și treizeci și patru pasagere și aș fi contemplat peisaje care ar aminti de cele din Bucegi, cu bușteni alunecînd peste culmi, alunecînd pe rotile, în vehicule aeriene care duc plute pe distanțe de zeci de kilometri, către digul de încărcare. Remorcile preiau întreaga activitate a unui rîu puternic, viguros, cel mai cîntat dintre toate rîurile Moldovei și cel mai frumos: Bistrița.

AM RĂTĂCIT CU MAȘINA PRIN PĂDURILE NORDULUI căutînd să contemplu această gigantică și dantescă privelițte a doborîturilor întinse pe o suprafață concentrată de peste cinci mii de hectare și pe o suprafață dispersată, asemenea unor arhipelaguri, pe alte o sută patru zeci de mii de hectare. Am fost cuprins de un sentiment de înfiorare. Toate aceste păduri doborîte nu se lăsau privite oricum. Dezastrele își păstrează taina, misterul lor. Am încercat să-mi închipui ce înseamnă să însămînțezi o pădure întinsă pe o asemenea suprafață, fiindcă acțiunea de reîmpădurire se desfășoară aproape concomitent cu cea a eliberării parchetelor și am încercat să văd cum în urma tăietorilor de pădure apar silvicultorii, care pun în loc fir cu fir, arbore cu arbore spre a înlocui ceea ce a fost defrișat de vînt. Recoltele pentru anul 2000 sînt pregătite de pe acum. Această moștenire nu poate fi lăsată ca odinioară în seama naturii, ci a devenit o acțiune controlată, științifică, sistematică. Munții nu rămîn goi, nu rămîn pustiiți, nu rămîn vraiște. Prin împăduriri sînt redate în circuitul economic al fondului forestier dacă nu mai mult, dar cel puțin o suprafață egală cu cea anterioară. Ceea ce este demn de apreciat este faptul că, în urma lucrărilor de degajare a terenului, nu rămîne nimic pierdut. Totul se valorifică la cel mai înalt nivel: surcelele, crengile, coaja, pînă și rugumătura. Avuția forestieră a sporit astfel datorită utilizării tuturor categoriilor de lemn, așa încît nu este de mirare că, la unele sortimente, județul Suceava deține primul loc pe țară de cîțiva ani încoace: 27 la sută din producția de cherestea rășinoase, 30 la sută din producția de plăci fibrolemnoase.

LA ÎNTREBAREA PE CARE MI-AM PUS-O: „Cum au izbutit oamenii să transforme o calamitate într-o acțiune rentabilă?“ — ne răspunde în primul rînd Suceava, capitala pădurilor. În cetatea industrială a Sucevii am aflat sediul codrilor de conifere și de foioase, deoarece Suceava reprezintă de un deceniu încoace ceea ce reprezintă Ploieștiul și, mai de curînd, Pitești pentru Muntenia. Avuțiile cele mai de preț erau înainte vreme arse: fie țițeiul sau petrolul, fie lovdele de fag sau bușteni de molid. Erau utilizate drept combustibil și numai în mică măsură prefăcute în produse superioare. Azi, despre acest stadiu de valorificare se vorbește ca despre o calamitate provocată. Nimeni n-ar mai da miliardele pe foc. Chimia a realizat în nord ceea ce a realizat și în sud prin rafinării, aducînd soluțiile pentru întrebuințarea cu artă a masei lemnoase. Numeroase șantiere din întreaga țară vin acuma la Suceava spre a-și lua material de bază pentru diferite ramuri industriale: minerit, hîrtie și celuloză, mobilă, ambalaje. În domeniul placajelor se fabrică impresionante cantități de placaj pentru cofraje, vagoane, aviație. Se estimează că masa lemnoasă ce se va consuma anul acesta în construcții va însuma peste un milion de metri cubi, cu 14,5 la sută mai puțin decît cu cincisprezece ani în urmă, deși volumul de construcții-montaj a crescut în acest interval pe plan național de peste 3,8 ori. Reducerea a fost posibilă prin apariția placa-

jelor de cofraj, care aduc economii față de utilizarea cofrajului din cherestea de rășinoase. Placajul poate fi folosit de cinci ori mai mult decît cheresteaua. Pe plan național, cofrajele din placaj vor înlocui aproximativ trei sute cincizeci de mii de metri cubi de rășinoase. Din această cantitate, C.E.I.L.-Suceava va produce o cantitate egală cu cincizeci de mii de metri cubi de cherestea. Este pentru noi un motiv de bucurie să constatăm că, la combinatul de industrializarea lemnului din Suceava, între 1966—1970 valoarea produselor realizate dintr-un metru cub de masă lemnoasă a crescut de la 1053 de lei la 1830 de lei.

ÎN PARCHETELE DE EXPLOATARE FRUNTAȘE STAM DE VORBĂ CU meșterii brigăzilor. După ce ne-am însemnat numele lui Maftei Tebreanu la Deia, al lui Constantin Cotoș la Argel, după ce am ascultat minunatele fapte ale lui Nicolae Tun și Vasile Lopa de la Valcan și Secrăeș, după ce am însemnat cei peste cincisprezece mii de metri cubi dați peste plan în primul trimestru și cam tot atît în al doilea de brigada lui Ciprian Moraru de la Frumosu, după ce alte și alte nume ne-au năvălit în însemnările detaliate, cuprinzîndu-i pe cei de la Blîndeț și Ursoaia, de la Giumalău și Fundul Moldovei, de la Țiganca și Gorgota, mi-am dat seama că faptele tuturor acestora se asemuiau între ele și că fiecare reprezenta un moment din marea bătălie pentru recuperarea pădurilor. În ansamblul acestei mari acțiuni nu numai efortul fizic bine dozat, și mai cu seamă priceperea organizatorică, utilizarea precisă a utilajelor, elanul însuflețitor i-au făcut pe tăietorii de pădure să reconstruiască rapid drumurile avariate, să adopte noi metode în exploatarea lemnului, să se acomodeze cu ritmul industrial, transformînd munții într-un mare depozit controlat al uzinelor. Ceea ce poate să pară curios este faptul că în aceste zone depărtate echipele nu trăiesc în izolare. Ele reprezintă adevărate terminații nervoase ale unui organism bine stăpînit. Despre munca eroică, în zăpezile imense, în condițiile neprielnice ale iernii, ale dezghețului, ale inundațiilor nu se poate vorbi fără a face referiri la pregătirea politică desfășurată de comitetul județean de partid și despre acele colocvii ale pădurilor ce s-au transformat în adevărate consilii științifice, Răsfoind hărțile, informările, referatele, scrisorile ce aduc vești, analize, mărturii complete cu privire la această epopee din pădurile nordice, între cunoscutele metode am remarcat apariția aparatului de filmare. Filmul proiectează pe ecran, alături de expoziția documentară, momente ale activității din inima pădurilor. Ni s-au relevat astfel nu numai lucruri valoroase, ci și metode greșite, ceea ce este înapoiat, dăunător, în procesul de producție. Pe ecran am urmărit apărînd cu întreaga forță expresivă a imaginii personaje care ar fi vrut desigur să se ascundă, să-și păstreze anonimatul. Aparatul a devenit un instrument de cunoaștere, de analiză, desfășurînd înaintea ochilor documentarul acestei bătălii. Rădăcini imense prăvălite în locuri accidentate, parchete spre care funicularul se întinde cu brațe de macara aeriană, drumuri forestiere croite cu iscusință, toate exprimă părți din istoria luptei omului cu natura. Puse sub lentilă, vînate în instantanee, momentele mai puțin lăudabile ale unei munci de asemenea amploare capătă funcție educativă, își arată sursa deficitară, strigă singure împotriva celor ce nu-și îndeplinesc exemplar misiunea. Ca spre liniile înaintate ale unui front de luptă sînt dirijate nu numai mașini, butoaie cu combustibil, alimente, îmbrăcăminte de protecție, piese de schimb, ateliere de reparații, ci, cu aceleași transporturi, pornesc zilnic spre munte mii de ziare și reviste, aparate de radio, gazete și biblioteci volante, grafice de producție, pliante și broșuri. Cabanele din codri sînt deseori nu numai locuri de adăpost și de odihnă, ci săli de studiu, amfiteatre de învățămînt, cluburi în care este continuată pregătirea profesională, politică și culturală.

NU ȘTIU DACĂ TREBUIE SĂ MENȚIONEZ CĂ, pentru exploatarea și prelucrarea superioară a lemnului din județul Suceava, lucrează cîteva zeci de mii de oameni și că în mîna acestor oameni se află, de aproape un an de zile, soarta a nu mai puțin de patru sute șaizeci de mii de vagoane de pădure. Știu însă că privind suprafețele lăcuite ale mobilelor ce vin de la Cîmpulung, de la Rădăuți, de la Suceava, ale viorilor și violoncelelor cioplite la Reghin, ale șalupelor suple lansate la Constanța nu voi putea multă vreme de acum încolo să uit impresionanta înfruntare a oamenilor cu natura și izbînda deplină a celor ce n-au lăsat pădurile să se rostogolească în hăuri și genuni, ci le-au tuns, le-au recoltat, le-au adus intacte la rampa combinatelor, prefăcînd un dezastru într-o biruință.

Cu cîtva timp în urmă — dintr-o trăsătură de condei — cel mai celebru pictor în viață îmbogățea un muzeu din Barcelona cu o adevărată comoară: 994 de opere, pios conservate de familie, aproape 70 de ani. Aceste pînze, pe care publicul larg de abia le descoperă, sînt inestimabile; pun în lumină perioada de formare a artistului, asimilînd în cîțiva ani nenumărate influențe și, imediat, depășindu-le. Deoarece personalitatea sa, care transpare încă din desenele făcute în copilărie, purta din primul moment amprenta geniului.

... „*Pablo Picasso, de naționalitate spaniolă, locuind la Mougins, în memoria neuitatului meu prieten Jaime Sabartès, donez orașului Barcelona, pentru a fi instalate și conservate în muzeul Picasso, toate picturile, desenele și alte opere repertoriate în inventarul anexat prezentului act*". Cu stiloul, întrebuințat de obicei pentru semnarea pînzelor, maestrul și-a pus parafa, consacrînd pentru eternitate soarta acestor 994 de opere ale sale.

Portretul făcut de Picasso fidelului său prieten Jaime Sabartes

PICASSO 994

1895. Barcelona. Școala de Belle-Arte, clasa superioară de la Lonja. Un elev de 18 ani scapă un creion pe jos. Vecinul său, un vioi andaluz de 14 ani, cu ochi negri, iscoditori, îl ridică. Primul este viitorul pictor Manuel Pallarès. Celălalt e Pablo Diego José Francisco de Paula Juan Nepomuceno Maria de los Remedios Cipriano de la Santisima Trinidad. Este Picasso. Tatăl său, don Jose Luiz Blasco, profesor de desen, originar din Malaga, sub al cărei soare puternic s-a născut Pablo, a fost mutat la Barcelona. Aici, Picasso a petrecut nouă ani, întrerupți de o ședere la Horta, una la Madrid, și o alta la Paris, unde revine definitiv în 1904. Desenează și pictează, în tot acest timp aproape o mie de opere, încercînd toate genurile. La început, desene încă stîngace: porumbei, scene de corrida — ce vor rămîne,

însă, teme favorite și ale picturilor de mai tîrziu. Ilustrează chiar și o reclamă farmaceutică, decorează vitrina unui magazin, face afișe pentru cabaretul „Els Quatre Gats", pepinieră de artiști turbulenți.

Trăiește o epocă de efervescență artistică. La Barcelona, diferite tendințe exercită o puternică influență, iar printre acestea Parisul păstrează, în mijlocul pictorilor, un prestigiu nedezmințit. Parisul, de unde parvine ecoul impresionismului și modernismului. Tînărul Pablo se alătură unui grup de artiști barcelonezi: sculptorul Manolo, frații de Soto, Junyer Vidal, Casagemas — prieteni care intuiesc, poate, că Pablo va ajunge să-i domine. Într-un secol traversat de căutări și îndrăzneli, elevul de la Lonja — a cărui inimă va aparține totdeauna Barcelonei — poartă în fragedele sale mîini un mesaj plin de inedit, o nouă ipostază a picturii.

În al doilea an de studii, Picasso simte nevoia să spargă tiparele academismului, prea strîmte pentru a-i cuprinde întregul avînt. În primul său atelier, din strada la Plata, pictează trei compoziții de o dimensiune și o precizie neobișnuită pentru un copil de 15 ani: „Prima comuniune", „Copilul din cor", „Știință și caritate". Modelele sînt tatăl său, don José, sora sa Lolita, și o cerșetoare. Al doilea tablou este acceptat la Expoziția municipală din Barcelona, în 1896, cel de-al treilea îi aduce o diplomă de onoare la Expoziția națională de Belle-Arte de la Madrid (1897). Dar este departe de a fi mulțumit. Renegă aceste onoruri și, febril, la cafenea, mîncînd, vorbind cu prietenii, desenează fără încetare tot ceea ce-i cade sub ochi. Și, de pe acum, se îndepărtează de mediul său artistic, căutînd mereu altceva, așa cum atestă și micul tablou pictat în tușe rapide și viguroase: „Interior de cafenea".

Prea puțin îl interesează faptul că nu a reușit încă să cîștige bani. Imaginația sa îi înlocuiește. Pe pereții studioului desenează un dulap cu oglindă, o cămară și — de ce să-și refuze — o casă de bani. Nevoia de creație, această foame și sete nici odată potolite, schițează — încă din adolescență — marea aventură spirituală a lui Pablo Picasso. Iar ora revelației nu este departe.

Sînt zilele cînd îl cunoaște pe Jaime Sabartès, cel care, pînă la ultima sa suflare, nu-l va părăsi. Sabartès care, șaptezeci de ani mai tîrziu, va contribui la crearea muzeului Picasso. Dar, deocamdată, tînărul este în perioada cînd visează să descopere fascinantul Paris al anilor 1900, în perioada cînd se decide să vadă cum se pictează în acest „pămînt al făgăduinței", denumit Montmartre. Iar cum dona Maria, mama sa, își exprimă temerea că o părăsește pentru totdeauna, Pablo îi răspunde: „Mă vei vedea în fiecare zi". Luîndu-și pensulele, își pictează imediat autoportretul, pe unul dintre pereții casei.

Nu are nici măcar douăzeci de ani. Un tînăr elegant, dar fără un ban, un tînăr cu ochi negri, iscoditori. Cu o neliniște, cu o curiozitate intelectuală ce-l împing spre multe căutări. 1901—1904. Celebra epocă albastră. Pentru a explica această dominantă, criticii au avansat mai multe ipoteze, evocînd printre altele, înclinarea „sfîrșitului de secol" spre

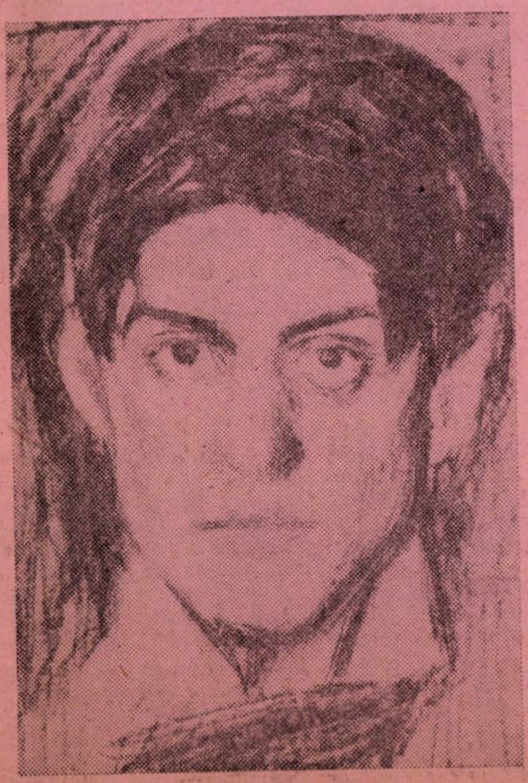

Zeci de ani au trecut între aceste două imagini — autoportretul din tinerețe și imaginea de azi a lui Picasso, împreună cu soția sa. (dreapta)

tristețea metafizică, influența — contestată — a pictorului spaniol Nonell, faptul că Pablo picta noaptea, la lumina unei singure lămpi, sau că era prea sărac pentru a-și cumpăra alte culori. Dar — se apreciază — oricare ar fi fost originile sau impulsurile primite, tonalitatea albastră este strîns legată de o reînnoire a artei sale. Cînd în Catalonia, cînd la Paris, izbucnește ca o flacără: „Orbul", „Celestina", „Arlechinii"... Pînă acum, a semnat Pablo Ruiz Picasso. De aici înainte, este de ajuns Picasso.

Etapele se succed cu repeziciune, încărcate de inedit. 1905 — la întoarcerea dintr-o călătorie în Olanda, introduce, în picturile sale, o culoare cu totul diferită: nudurile, îmbrăcămintea sînt, în întregime, roz. O altă manieră de lucru, o altă perioadă. 1906 — sedus de personalitatea Gertrudei Stein se decide să-i facă portretul. Cu acest tablou, va declara ea mai tîrziu, epoca roz s-a încheiat. Vara aceluiași an marchează o nouă cotitură: înainte de a pleca la Gosol, un mic sat catalan, Picasso a început să picteze „Domnișoarele din Avignon"...

În aprilie 1936, dona Maria, rămasă văduvă, își schimbă locuința, instalîndu-se în Passeo de Gracia, una dintre cunoscutele avenide ale Barcelonei. Într-un salonaș, fără pretenții, sînt atîrnate pe perete două tablouri despre care mai tîrziu se va vorbi mult: „Știință și caritate", „Prima comuniune". Cîteva pînze decorează sufrageria. Dar nenumărate opere ale lui Pablo — picturi din epoca albastră, picturi cubiste, desene, guașe — zac, cu fața la perete sau așezate într-un cufăr, într-o cămăruță a cărei ușă a fost ascunsă vizitatorilor, cu un paravan. La moartea donei Maria, ele vor intra și mai mult în umbră, pentru îndelungată vreme, în semn de doliu.

Și această comoară traversează timpul fără ca cineva să-i acorde atenție. Este acolo, simplu, ca un bun moștenit din strămoși și care nu poate fi înstrăinat. La începutul anilor '50, însă, o lovitură de teatru: un reportaj relevă existența fabuloasei colecții „instalată într-o cameră fără lumină, unde picturile pot fi admirate numai la flacăra lumînării". O armată de colecționari se înghesuie la Passeo de Gracia, dar nici Lolita, sora lui Picasso, nici unul dintre frați nu acceptă ca tablourile să se disperseze. Se naște, astfel, ideea muzeului.

Admirabilul palat Berenguer de Aguilar, creația secolului al XIV-lea, este cumpărat de municipalitatea Barcelonei. El va adăposti, mai întîi, cele 450 de pînze dăruite de maestru de-a lungul timpului, fidelului său prieten, Jaime Sabartès. La 9 martie 1963, muzeul Picasso a fost inaugurat. Șase ani mai tîrziu, la 8 decembrie, teribilul nonagenar îi arăta notarului său un catalog: „O parte dintre picturile mele, pe care le-a păstrat familia. Toată tinerețea mea. Nu aș vrea ca ele să se răspîndească. Le ofer Barcelonei. 994 de opere, ce punctează ascensiunea, gloria unui mare artist.

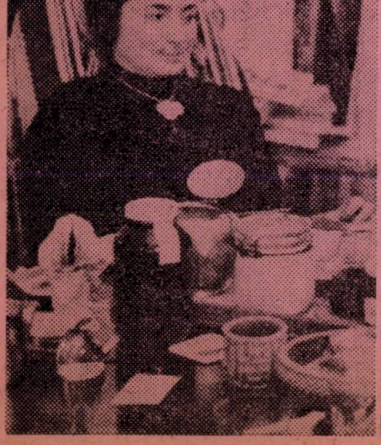

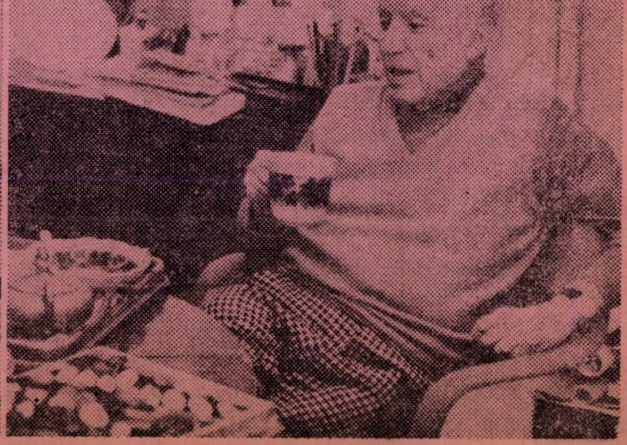

Întrebarea care se pune de multă vreme este: poate fi eliminat hazardul la examene? Care este ultimul cuvînt al pedagogilor și ce recomandă docimologia, știința examinării? Iată cîteva probleme la care ne referim în incursiunea noastră.

CANDIDAȚI FĂRĂ NOROC?

Examenele au constituit dintotdeauna un moment emoțional. Despre frigurile lor se vorbește mereu; despre tensiunea lor, de asemenea. Există candidați care în fața comisiilor se pierd la gîndul că neșansa i-ar putea urmări, că ghinionul le-ar putea juca o festă într-o împrejurare decisivă în viață. Psihologii au arătat că uneori, în atmosfera solemnă a acestor verificări ale cunoștințelor, faptul că cei examinați trebuie să se prezinte în fața unui complex sever, le sporește emotivitatea, chiar dacă sînt bine pregătiți. În fața necunoscutului, a șansei sau neșansei de a se întîlni cu subiectul cel mai convenabil, candidatul e tentat, de aceea, uneori, să creadă că examenul este o loterie.

Cum se explică totuși această părere, acum, cînd știința a înlăturat atîtea prejudecăți? Oare pedagogia, ca știință, pentru a nu mai vorbi și de calitățile ei ca disciplină a însușirii artei predării și verificării cunoștințelor, bate încă pasul pe loc?

Cercetarea scrierilor pedagogice contemporane arată că în pedagogia modernă se înfruntă multe puncte de vedere controversate. Chiar în cadrul docimologiei, știința examinării, se încrucișează florete.

ESTE SAU NU NEVOIE DE EXAMENE?

Disputele care se desfășoară între pedagogi fac pe unii să acrediteze ideea că prestigiul examenelor ar fi zdruncinat. Valabil, cînd se cerea candidatului să facă dovada că a înmagazinat în memorie multe cunoștințe, spun ei, examenul nu mai este util acum, cînd școala pune accentul pe latura formativă a educației, pe promovarea personalității celor examinați. Și apoi, continuă aceștia, s-au văzut cazuri cînd tineri care au promovat cu brio școala sau facultatea, în viață nu au demonstrat mari lucruri. Firește, în fața examenelor absurde, reacția oricui nu poate fi alta decît cea radicală. Însă scepticismul față de examene este declarat și pentru motive de fond, pentru rațiuni care vizează însăși esența examenului ca act didactic fundamental. Se spune, astfel, că ar favoriza concurența neloială, goana după note, actele de invidie. Apoi eșecurile pot crea stări psihice inferioare: slăbirea încrederii în forțele proprii, teama perpetuă și altele.

Cercetînd istoria învățămîntului, unii partizani ai acestor păreri aduc pe tipsie o seamă de exemple șocante: Pasteur a fost admis cu greu la bacalaureat iar Anatol France a căzut chiar, marele matematician Evariste Galois a căzut la concursul de admitere la politehnică și H. Poincaré era gata-gata să nu fie admis; despre Walter Scott, profesorii spuneau că „este un prost și va rămîne un prost", marele naturalist Linné era apreciat ca incapabil pentru filozofie iar E. Poe dat afară din școală pentru lene și nepricepere. Cum se explică aceste grave greșeli de pronostic, se întreabă pedagogii care nu văd în examene mijlocul cel mai eficace de apreciere a valorilor? Dacă se iau ca bază exemplele citate, desigur că nu se pot admite astfel de greșeli care ar fi sărăcit cultura mondială. Dar să spunem că toate acestea sînt pure întîmplări, accidente care au fost evitate totuși la vremea lor. Examenele tradiționale sînt învinuite că ar practica o „selecție abuzivă", așa cum conchidea conferința de la Strasbourg (septembrie 1967) a miniștrilor învățămîntului din 21 de țări occidentale. Psihiatrul american Carl Rogers spunea că: „o diplomă indică sfîrșitul sau concluzia a ceva: dar cel care vrea să învețe nu se interesează de cît de un progres continuu de învățare". Francezul Robert Dottrens, referindu-se la învățămîntul din țara sa spunea: „Din totdeauna, fără îndoială, examenele au avut tendința să devină scopul adevărat al învățămîntului de toate gradele. Educația, cultura generală, formarea spiritului și a conștiinței morale sînt termeni nobili, întrebuințați adesea. Realitatea învățămîntului, de la școala primară, la universitate, este mai prozaică și mai dezamăgitoare".

În darea de seamă la cel de-al XXII-lea Congres Internațional al Școlii Moderne (1966, Franța) se arată net: „Examenele actuale, fie că este vorba de certificatul de absolvire a învățămîntului elementar sau de bacalaureat sînt atacate din toate părțile. Nu sînt numai căderile care le-au atras desconsiderarea, ci concepția lor și greutatea pe care o fac să apese pe întreaga viață școlară a elevilor. Institutorii și profesorii din Franța, din Belgia și din alte țări europene, le-au făcut o analiză severă în cursul acestui Congres". Așadar, iată că examenele sînt trecute prin furcile caudine, este semănată neîncrederea în jurul lor. O, tempora...

În diferite țări s-au luat măsuri pentru modificarea sistemului de examene. Nicăieri însă ele nu au fost abolite, deși vacarmul este încă mare. A dispărut un examen de ici, de colo, dar, în ansamblu ele au rămas totuși, fiindcă, așa cum motiva pedagogul Gerard Bonnot: „ Examenele, chiar cînd sînt fără utilitate practică sînt considerate ca referințe individuale. La fel ca medaliile, ca decorațiile, ca documentele, care au fost în toate timpurile căutate și înrămate. O organizare școlară care

ar urmări să le suprime sau să le reducă. s-ar izbi de opoziția unanimă a părinților. Acestea sînt realități de care, pentru moment cel puțin trebuie să ținem seama".

În toate aceste frămîntări pe plan pedagogic nu este cazul să vedem configurîndu-se o dramă. În zilele noastre, de puternic avînt științific și tehnic, învățămîntul este chemat să participe cu toate forțele la propulsarea lui. Punerea sub semnul întrebării a unor practici învechite nu este sinonimă cu desființarea ordinei,a selecționării riguroase și metodice, a introducerii unui talmeș-balmeș. Rolul școlii este în ascensiune și ceea ce se pretinde de la ea, este să-și îmbogățeze mijloacele și uneltele de lucru. Faptul că istoria cunoaște cîteva cazuri celebre cînd examenele ar fi putut pune capăt carierei unor oameni de o mare valoare, nu acuză instituția în sine. În fond marea masă a oamenilor de știință și cultură, a personalităților de tot felul ca și a practicienilor de nivel obișnuit au trecut această barieră verificatoare a capacității fiecăruia, fără a se împiedica de ea. Așadar nu examenul în sine constitue un lucru negativ ci acei inși izolați care l-au orientat sau îl orientează greșit. Dimpotrivă, deocamdată examenul se dovedește unica posibilitate de apreciere a cnnoștințelor căpătate în anii de învățămînt și, prin aceasta, o formă necesară în judicioasa selecție a valorilor. Dar trebuie să recunoaștem că în materie de examene este încă mult de făcut, că de la docimologie avem pretenții mari. La întrebarea: „a fi sau a nu fi examene?", nu putem să răspundem deci decît afirmativ.

EXAMEN ȘI EXAMINARE

Într-o lucrare recentă, subintitulată „Contribuția la modernizarea examenelor", pedagogul dr. Dumitru Muster ținea să facă o distincție clară între cele două noțiuni: examen și examinare. Primul este o manifestare solemnă de cîntărire a cunoștințelor și capacității candidaților, spunea el, cel de-al doilea, verificarea permanentă a nivelului și progresului acestora în răstimpul conlucrării dintre profesor și elevi, la lecții. Examenul este deci cadrul general, iar examinarea este o metodă de învățămînt. Dacă ținem seama de aceste două elemente, atunci trebuie să recunoaștem că ambele au nevoie, la ora actuală, de modernizări, de îmbunătățiri indispensabile.

Docimologia caută să aducă soluții. Această știință de dată recentă își are originile adînc înfipte în trecut. De cînd există predare, există docimologie. Și trebuie să recunoaștem că de multă vreme există predare. Dar nefiind o știință numită într-un anume fel, rezultă că s-a făcut docimologie fără ca profesorul să știe. Cu sau fără docimologie, ghidîndu-ne numai după bunul simț, după logica lucrurilor, ne apare limpede că dacă au apărut discuții în legătură cu examenul și examinarea, aceasta se datorește, într-o bună măsură și creșterii, în unele cazuri, a coeficientului de subiectivitate a examinatorului. Ca să ilustrăm afirmația vom folosi o experiență interesantă făcută de pedagogii iugoslavi Nicola Rat și Zoran Bujas. Dintr-o sută de lucrări corectate de cinci examinatori, ei au luat un număr, notate cu „bine" Stocul a fost dat spre notare altor patru profesori. Rezultatele au fost surprinzătoare: în afara calificativului inițial care a fost dat la 53 la sută din lucrări, au obținut calificativul „mediocru" (20 la sută din lucrări), „foarte bine" (17 la sută) și „excelent" (10 la sută). Oscilațiile de apreciere sînt vizibile de departe, arătînd că subiectivismul poate acționa pe o scară foarte largă, chiar în anumite limite înguste.

Este greu, ce-i drept, a accepta că subiectivismul poate fi cu totul înlăturat. El ține de felul fiecărui examinator de a gîndi, de a „vedea" răspunsul. Totuși și aici este posibilă fixarea unui anumit cadru, stabilirea unor anumite norme. Pe bună dreptate se afirmă că mai sînt încă profesori care nu știu ce este examinarea, mai sînt încă profesori cu viziunea hipertrofiată a personalității lor și a materiei pe care o predau.

„Examinatorul nu trebuie să uite, spunea prof. dr. doc. Vasile Pavelcu, autorul unui interesant tratat de docimologie, că neîncrederea candidatului în examene, emoțiile lui, nu se datoresc numai lipsei de încredere în propriile forțe și cunoștințe ci și neîncrederii în obiectivitatea examinatorului. De aici apare marea răspundere a examinatorului față de societate". Rezultă deci că cine nu este bun profesor nu este nici bun examinator.

Și prof. Vasile Pavelcu, continuă: „Obiectivitatea aprecierii și situarea actului de notare în focarul de convergență al întregului complex de măsuri dictate de docimologie vor contribui în mod necesar la încetarea intervenționismului exersat încă cu o forță impetuoasă de către familii asupra membrilor din comisie, se va reduce volumul de memorii și cereri cu care sînt inundate birourile ministerului, plîngerile pentru a stoarce aprobări de reexaminare, „ajutorul colegial" manifestat prin copiat și suflat își va redobîndi semnificația lui morală de fraudă, iar înțelesul de examen își va pierde pentru totdeauna însușirea lui actuală înfiptă în conștiința multor tineri de azi, de a fi o loterie". Ideea de hazard poate fi pulverizată dacă atît cadrul (examenul) cît și metodele (examinarea) sînt perfecționate. În ceea ce privește examenul, se opinează pentru transformarea lui dintr-o manifestare de o solemnitate inhibantă, dintr-o hărțuială profesor-candidat, într-o discuție liberă cu candidați care trebuie să probeze că au asimilat știința în mod activ, creator, că dispun de o cultură temeinică atît sub raport cantitativ, cît și sub cel calitativ și că dovedesc spirit de inițiativă, o dezvoltare armonioasă a tuturor forțelor printr-un studiu intens, care îi pregătește deopotrivă atît pentru teorie cît și pentru practică" (prof. dr. doc. Ștefan Bîrsănescu). Datoria școlii este de a cultiva curajul, plăcerea de a discerne adevărul din confruntări deschise, sentimentul de demnitate.

Asupra examinării, părerile sînt împărțite pentru că pedagogii sînt în căutarea celor mai exacte mijloace — dacă se poate spune așa — de a aprecia pregătirea candidaților. Să existe examen scris sau oral? Să se pună note sau calificative? Să se dea examene cu profesori din școală sau din afară? Ce este mai bun: examenul sau concursul, mijloc ce cîștigă tot mai numeroși aderenți. Să se aplice sau nu teste docimologice?

Iată cîte probleme spinoase sînt presărate pe drumul pedagogiei, știință ce nu-și desfășoară activitatea lent și monoton și în cetatea ei se aud cu insistență întrebările grave ale epocii noastre. Această societate are nevoie de cadre bine pregătite, promovate printr-o activitate sistematică, prin examene asupra cărora hazardul să nu-și pună pecetea. „Hazard există, dar există și posibilități de a-l corecta în reexaminări, în reevaluări, declara, în cadrul unui interviu acordat ziarului „România liberă", Mircea Malița, ministrul învățămîntului. Ceea ce ne vom strădui în acest an este ca examenul sau concursul să nu fie singurul mijloc de apreciere a cunoștințelor sau performanțelor unui elev ci numai forma de examinare finală, după cunoașterea sa amănunțită tot timpul anului de către profesori și examinatori".

„ASCULTARE" SAU TESTARE?

Examinarea tradițională este și ea supusă discuției. După dr. D. Muster aceasta estse pîndită de hazard, deoarece nu reprezintă decît un sondaj oarecare. „Verificarea progresului școlar, prin testele decimologice, arată dînsul, înlătură în mare parte scăderile menționate ale examinării tradiționale, din punct de vedere metodologic. Ele asigură un climat de siguranță și liniște printre candidați, în locul anxietății bolnăvicioase, care îi cuprinde în așteptarea „ascultării" și a „tezelor".

Experimentele dr. D. Muster țin să arate că testele, aceste probe obiective, pot contribui la modernizarea examinării, la însușirea întregii materii predate, la crearea

posibilității de autoevaluare de către elevi a gradului lor de pregătire. Metoda testelor, cunoscută de un secol, pare să capete în școala contemporană o extindere sporită.

În multe institute de învățămînt din țară au loc aplicații inedite pentru mecanizarea verificării cunoștințelor. La Institutul de medicină și farmacie din București, asist. univ. Ștefania Țaga, șeful de lucrări dr. Tiberiu Ieremia și cercetătorul dr. Maria Mateescu au pus în aplicare verificarea programată, metodă efectuată cu ajutorul calculatoarelor. Experimentul a fost făcut cu 98 de studenți din anul III al facultății de pediatrie. Procentul răspunsurilor corecte a ușurat notarea studenților.

Cei care pledează pentru folosirea unor asemenea teste susțin că în acest fel se poate cota mai bine diferența dintre notele limită (5 și 4), adică dintre nota limită de promovare și nota de respingere. Pentru că aici intervin, într-adevăr criterii foarte dificile și din păcate de multe ori, labile. Am luat, spre exemplificare, o comunicare întocmită de un profesor care se ocupa de sistemul de notare. Iată cum aplica el notarea: „Nota 5 — suficient, satisfăcător la limită, se dă elevului care a) dispune de cunoștințe elementare din lecție; b) prezintă cunoștințe după un plan greșit; c) aplică cunoștințe fără corelare și fără o analizare a elementelor problemei de prezentat. În lucrările scrise folosește un stil neinteligibil, cu multe greșeli, are scris neîngrijit, totuși citibil". „Nota 4 — insuficient dar cu posibilități de a obține suficient, se dă elevului care a) face față numai parțial cunoștințelor elementare din lecție; b) prezintă cunoștințele de care dispune greșit și dezordonat; c) nu poate aplica decît parțial din cunoștințele de care dispune

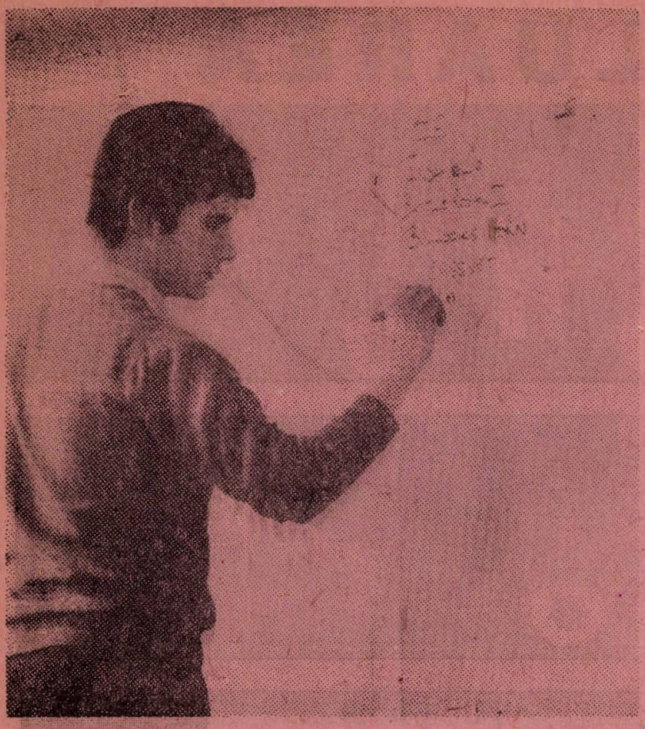

fără analiză și fără legătură între elementele problemei de aplicat. În lucrările scrise folosește un stil incorect, aproape neinteligibil, cu multe greșeli de ortografie și punctuație, are scris aproape necitibil și neîngrijit!".

Cît de explicit este modul de a nota al acestui profesor este ușor de înțeles. El manifestă îngăduință și pentru cel cu nota 5 ca și pentru cel cu 4. Ambii elevi au cunoștințe aproape identice și permisiunea de a face greșeli de ortografie. Nu știu dacă nu cumva profesorul nu este de limba română.

Hazardul poate fi înlăturat prin mijlocele tehnice de examinare, nescutite însă nici ele de greșeli, fiindcă trebuie să spunem că testarea, verificarea mecanică au partea lor de critică. Numai testele fără intermediul conducătorului, fără acea fișă pedagogică a elevului atît de necesară, fără instruirea programată extinsă asupra unui număr tot mai mare de probleme, fără aplicarea metodelor de evaluare social-culturală a rezultatelor învățămîntului nu-și pot îndeplini rolul cu randamentul dorit.

Firește, testele sînt necesare și ajutorul lor este substanțial. Dar oricît de precise ar fi aceste mijloace în aprecierea răspunsurilor, un lucru ni se pare clar: ele nu pot înlocui profesorul, personaj viu, activ, capabil de a transmite elevilor cunoștințe noi și pe cale afectivă, capabil de a-i entuziasma, a le insufla încredere în forțele proprii. În această privință sînt edificatoare cuvintele Chemării conferinței naționale a cadrelor didactice adresate educatorilor: „ În mîinile celor care continuăm—prin pilda de dăruire și pasiune — valoroasa serie de figuri de dascăli ce au ilustrat învățămîntul românesc, se află ceea ce are mai de preț poporul nostru, tînăra generație. Înalta responsabilitate a profesiei, implicațiile profunde și multilaterale în domeniile creației și afirmării umane, caracterul larg cuprinzător al învățămîntului de toate gradele din țara noastră, funcția acestuia ca forță de propulsie a programului economic, tehnic, științific și moral pe care sîntem chemați să o înfăptuim, situează personalitatea educatorului în centrul atenției opiniei publice".

Aplicînd acest complex de măsuri, perfecționînd necontenit cadrele didactice, se pot înlătura examinările hazardate, nu vor mai fi acei candidați fără noroc ce i-au sugerat subiectul unei schițe palpitante scriitorului D.D. Pătrășcanu. Examinările vor urmări aptitudinile, iar diplomele vor consemna, cu drept cuvînt, nu trecerea unui anumit „hop", numit examen, ci capacitatea posesorului de a face față solicitărilor profesional-sociale. În finalul ei, diploma va putea cuprinde acea formulă propusă de pedagogi „toți profesorii școlii urează absolventului o bună reușită în viață". E vorba deci de buna pregătire globală pentru viață, nu de împotmolirea în fața unui 5 strecurat pe diplomă, la o anumită materie, care-i face posesorului carieră amară.

Toți candidații la examene pot avea „noroc" cu condiția bunei lor pregătiri, cu condiția să fie strîns tot mai mult robinetul prin care se prelinge discret și șerpuitor, hazardul.

Const. SÎRBU

SUBIECTUL:

POLUAREA

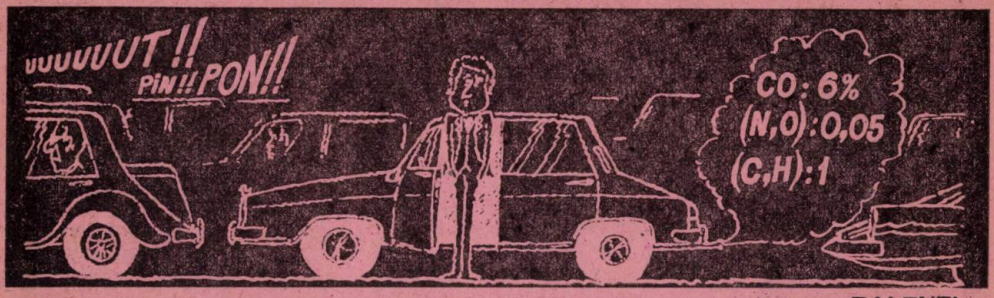

RALENTI

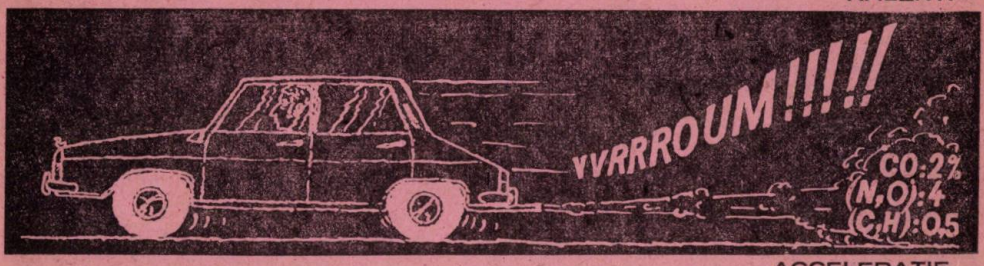

ACCELERAȚIE

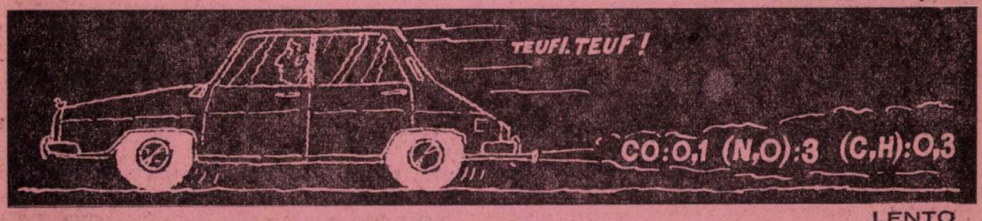

LENTO

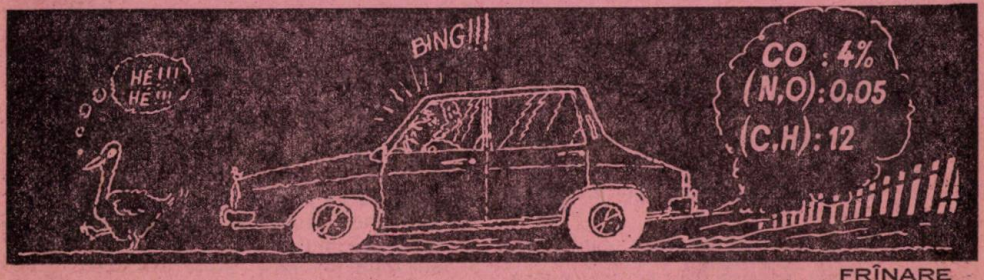

FRÎNARE

PARTICIPANȚI:

- Profesorul YOSHIKAZU YAMAMOTO **de la Universitatea din Tokio**
- Profesorul V. D. BYKOV **de la Facultatea de geografie, Universitatea din Moscova**
- Dr. EARL BARETT, **expert climatolog de la laboratorul de cercetări ale administrației serviciilor americane pentru studierea mediului înconjurător**
- J. O. FLETCHER, **specialist în studiile de simulare climatică.**
- Ziaristul francez GABRIEL VERALDI
- Comandantul JACQUES COUSTEAU
- Ing. CRISTIAN GARNIER **specialist în problemele mediului, Franța**
- Arh. JOHN ORMSBEE SIMONDS, **Londra**
- Chimistul PIERRE BURKARD, **specialist pe lîngă serviciul apelor din cantonul Geneva, Elveția**

Poluarea? Numai cu două decenii în urmă, cuvîntul era aproape necunoscut. Doar cîțiva oameni de știință, ici-colo, lansau — neauziți însă — un strigăt de alarmă: un adevărat flagel, „un cancer" al civilizației, declanșat de om, propagat „din neatenție", amenință să distrugă pămîntul oamenilor. Astăzi marile metropole ale lumii sînt în alertă. Au fost create comisii de experți care să aprecieze situația. Se fac statistici. Calcule ale probabilității. Se stabilesc limite, procente, termene. Peste o jumătate de milion de date sînt confruntate continuu de creierele electronice pentru a defini o marjă de securitate. Limita a fost atinsă: în cîteva orașe ale lumii, la Tokio, considerat a fi „orașul cel mai populat" și „cu aerul cel mai poluat", la Osaka, New York și în mai multe orașe americane. De curînd, „becul roșu" s-a aprins și în Europa. Portul olandez Rotterdam. Telegramele de presă au transmis: „Cota de alertă a fost atinsă de mai multe ori într-o zi!" Poluarea atmosferei. „Smogul". Acea ceață de culoare gri-ocru. Una dintre „fețele" poluării.

— Care este adevărul? Ce înseamnă viitorul lăsat la voia acestei „mări" a smogului?

Profesorul **YOSHIKAZU YAMAMOTO**, de la Universitatea din Tokio, spune: — Pămîntul ar putea reveni la era glaciară dacă poluarea atmosferei va depăși o anumită limită. Se știe că dintre razele solare care se îndreaptă spre pămînt, doar 50—80% ating suprafața Terrei, întrucît razele infraroșii sînt absorbite de vapori de apă și de bioxidul de carbon din atmosferă. Razele solare vizibile sînt, de asemenea, susceptibile difracției ca urmare a prezenței moleculelor de azot și oxigen, precum și a particulelor de praf. Or, dacă volumul de praf ar depăși o anumită limită, pămîntul s-ar răci, lipsit fiind de razele solare.

Dr. EARL BARETT, expert climatolog: Sînt concluzii care se bazează pe măsurătorile făcute asupra cantității de aerosoli existente în atmosferă și deducerea stabilită prin calcule a energiei solare pe care o reține, împiedicînd-o să ajungă pe suprafața pămîntului. Încă de pe acum, rezultatul acestor măsurători demonstrează faptul că poluarea atmosferei a redus cu 1% energia solară a temperaturii verii și cu mai mult încă pe timpul iernii.

— Se poate conchide de aci că omul, departe de a stăpîni clima planetei sale, o influențează împotriva voinței și intențiilor sale?

J. O. FLETCHER, specialist în studiile de simulare climatică: Este cu totul de neconceput că nu se va ajunge la o amenajare metodică a resurselor climatice ale globului, dacă vrem să evităm modificările nefaste și totodată să îmbunătățim resursele climatice existente. Or, omul este încă astăzi, din punct de vedere tehnologic, înarmat să influențeze clima printr-o serie de măsuri ca, de pildă, crearea de mari întinderi marine, schimbarea curenților oceanici, însămînțarea unor vaste regiuni de nori, și chiar topirea banchizei arctice. Trebuie să spunem că proiectele propuse pentru ameliorarea climatului în diferite regiuni sînt numeroase. Iată cîteva exemple. Oceanul Artic eliberat de ghețuri. Este o idee examinată de personalul Observatorului principal de geofizică din Leningrad. Problema centrală care trebuie soluționată este stabilitatea regimului climatic mondial ulterior. În ce privește schimbarea drumului unor curenți. De pildă a Gulf Streamului. Două proiecte sînt menționate în presă: barajul între Florida și Cuba și un dig pornind de la Terra Nova, și traversînd Marele Banc. Propunerile nu sînt însă suficient de documentate tehnic. Un alt proiect prevede crearea la est de Ural a unui lac aproape la fel de întins ca Marea Caspică. Din punct de vedere climatic, existența unui lac mare transformă schimburile termice între suprafață și atmosferă. În același timp, pămînturile astăzi aride sînt prin aceasta transformate în cîmpuri de cultură... Nu sînt singurele exemple. Important este să reflectăm că atingem sau poate am și atins — — un prag tehnologic, de la care progresul poate fi într-adevăr proporțional cu efortul depus. Această concluzie ne apropie de ideea că mai devreme sau mai tîrziu modificarea internațională a climatului este inevitabilă, și ea merită să rețină atenția conducătorilor științifici și politici.

Ziaristul francez GABRIEL VERALDI: Subestimăm interdependența fenomenelor naturale. Se găsesc astăzi în grăsimea pinguinilor și focilor Antarcticii cantități apreciabile de insecticide care au fost introduse în ciclurile naturale la mii de kilometri depărtare. Cum este cu putință? R. Colas, consilier al Asociației franceze pentru studiul apelor a făcut următorul calcul: există în oceane circa 45.10^{45} molecule de apă — adică 45 de miliarde de miliarde de miliarde de miliarde de miliarde. Presupuneți că ați aruncat un singur litru de apă în care patru molecule din 100.000 sînt într-un fel sau altul otrăvitoare hidrocarburi, insecticide, detergenți, săruri toxice, și faceți un amestec perfect al acestui litru de apă cu masa oceanelor: luați apoi acest amestec, indiferent din ce parte. Veți avea 99% șanse pentru ca să găsiți în acest litru de apă oceanică măcar o moleculă otrăvitoare!

— Nu este un calcul exagerat?

Comandantul JACQUES COUSTEAU: Statele Unite ale Americii ca și Europa poartă răspunderea pentru 70% din poluarea mediului natural al planetei noastre. Viața submarină a dispărut în proporție de 40%,

recifele de corali sînt în regres, specii întregi ale faunei marine sînt pe cale de dispariție.

GABRIEL VERALDI: Începînd din 1945 mii de pesticide au fost puse la punct și cu ajutorul lor s-au obținut victorii spectaculoase asupra malariei, paludismului, trahomului, în timp ce întrebuințarea lor favorizia creșterea recoltelor mondiale. În Statele Unite, pagubele de pe urma insectelor și criptogamelor sînt evaluate la 20 de milioane de franci. Ele ar fi de zece ori mai mari fără pesticide. Cantitatea acestora în biosferă — astăzi de aproximativ un milion de tone — distruge simultan dăunătorii și în același timp pe... „ceilalți". Păsările, peștii și mamiferele mor sau nu se mai reproduc, otrava chimică acumulîndu-se în țesuturi. Se propagă. Atinge omul. La Tijuana, în Mexic, 15 persoane au murit în acest an și 250 au fost intoxicate cu Parathon conținut în pîine. Experții sînt de părere că DDT tulbură asimilarea vitaminei A, provocînd dereglări de creștere. Insecticidul ar putea să acționeze mai devreme

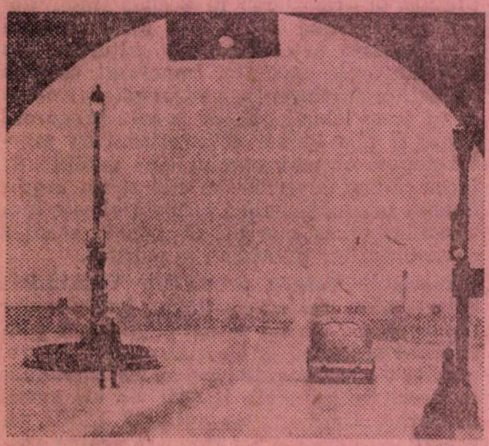

Tunelul Liberty Pittsburgh la cîțiva ani distanță... Înainte și după măsurile luate împotriva poluării atmosferei de către industrii. Rezultatul: 65% purificarea aerului urban.

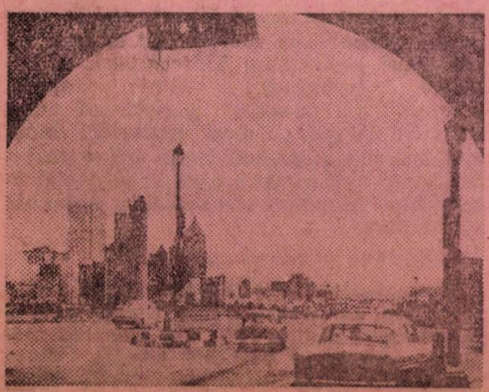

sau mai tîrziu asupra speciei umane, mecanismele fiind asemănătoare cu cele ale animalelor.

Ing. CHRISTIAN GARNIER, specialist în problemele mediului în Franța: — S-a vorbit mult despre poluare în ultimul timp. Industria este acuzată de toate relele. Cred că este o privire mult prea îngustă asupra acestei probleme cu mult mai complexe. Amenajarea regiunilor rurale, fără a avea în vedere echilibrul biologic și estetic al regiunii poate fi la fel de dăunător. Cred că una dintre principalele cauze, grave ale deteriorării mediului este creșterea anarhică a orașelor. Și în consecință, poluarea apelor reziduale urbane. Importanța nu e minoră. Se consumă astăzi în regiunea Parisului cam 350 de litri de apă pe om, zi. Consumul va fi de 1 000 de litri la sfîrșitul acestui secol. Problemele de aprovizionare în apă și de epurare a ei riscă să devină insolubile. Și nu am vorbit despre probleme de transport. Lupta trebuie dusă pe toate fronturile odată. **Dr. EARL BARETT**: Trebuie considerat și în cauze și în efecte și în acțiuni întregul mediu înconjurător.

Prof. YOSHIKAZU YAMAMOTO: — Automobilul, de pildă, datorită gazelor de eșapament, este răspunzător de poluarea atmosferei în proporție de 60% la scara întregii țări și 90% în zonele urbane.

(Iată în pagina 90, sus, cîteva imagini, care deși tratate caricatural nu sînt prin aceasta mai puțin dramatice).

Arh. englez JOHN ORMSBEE SIMONDS: Forța minții omenești a înfruntat și stăpînit situație după situație încă din cele mai obscure începuturi ale istoriei, fapt care a ridicat omul — prin intermediul acestui proces de anticipare — la situația de supremație asupra tuturor celorlalte viețuitoare de pe pămînt. Omul modern, cu vastele sale cunoștințe, deține puterea de a depăși pe acest pămînt visurile cele mai îndrăzneț. Dar el va eșua atîta vreme cît proiectele sale sînt concepute în spiritul violării evidente și grosolane a naturii și a principiilor ei. Trăsătura cea mai semnificativă a proiectării noastre moderne nu este scara construcțiilor noastre, nici amplasarea întreprinderilor noastre, ci, mai curînd, disprețul nostru total față de natură, ca și disprețul nostru deghizat față de topografie, sol, curenții aerieni, cumpenele de apă și mantia de păduri și vegetație. Omul modern gîndește cu buldozerul, proiectează cu mașinile terasiere lungi de 30 de metri. Milioane după

milioane de hectare de pămînt bine udate de apă și împădurite au fost cu multă seninătate răscolite și nivelate pentru a fi utilizate ca terenuri pentru construcții. Nu e de mirare, că atît de multe din orașele și autostrăzile noastre sînt, climatologic vorbind, deșerturi pustii de oțel și zidărie, și cartierele noastre sînt adesea întinderi de nisipuri și lut arse de soare și lipsite de copaci.

Procesul este ireversibil? Nu, declară toți savanții, dacă măsurile care trebuie luate se iau de urgență, în unele părți pentru prevenirea poluării, în altele pentru combaterea ei directă. *Și în toate țările lumii se propun măsuri, se votează legi, se impun termene limite, procente admisibile. Să notăm la începutul acestor cîteva propuneri pe care le-am reținut în acest „dialog al lumii moderne", o acțiune spontană a tinerilor. Denis Haye, 25 de ani, diplomat al Universității din Stanford conduce un „Oficiu național" de propagandă pentru lupta împotriva poluării. Tinerii au adunat o sumă uriașă — din colectă publică — pentru a o folosi la intentare a unor procese celor ce contribuie la poluarea aerului sau apei. Tinerii studenți au anunțat că nu se vor teme să cheme în judecată chiar și pe cei mai puternici industriași sau pe cele mai renumite companii de aviație.*

Organizația Mondială a Sănătății a creat un organism de control al gradului de poluare al atmosferei, care începe să lucreze din luna decembrie a anului 1970. Datele culese sînt prelucrate de două mari centre internaționale — de la Londra și Washington, în colaborare cu centrele regionale, de la Moscova, Nagpur (India) și Tokio ca și cu alte 20 de laboratoare speciale. Specialiștii de la centrele de control vor transmite lunar situația.

Agenția internațională pentru energia atomică, într-un colocviu organizat la Salzburg la sfîrșitul lunii octombrie a hotărît aplicarea tehnicilor nucleare în măsurarea și controlul poluării mediului.

★

Chimistul **PIERRE BURKARD,** specialist pe lîngă Serviciul apelor din cantonul Geneva: — Între remediile și ideile noi lansate, se pot desprinde cîteva ca exemplu: lupta împotriva poluării apelor. Trebuie să se știe însfîrșit că ideea, foarte veche de altfel, că „orice curs de apă este un canal de scurgere natural" conține o atitudine criminală. Trebuie să se treacă cu curaj peste interesele particulare — aruncarea resturilor industriale în fluvii, lacuri și rîuri, de pildă. Trebuie să se impună folosirea detergenților complet biodegradabili. Cel mai mic compromis nefiind admisibil. Fiecare construcție să fie utilată cu un circuit dublu, care să rețină separat apele de întrebuințare și pe cele întrebuințate. Echipamentul greu al unei stații complete de epurare trebuie să figureze ca un element normal și obligatoriu al oricărui urbanism demn de acest nume. Lupta împotriva poluării termice este de asemenea de mare interes. Industriile care se servesc de apele de rîu, lacuri și estuare ca fluid de refrigerare să-și construiască lacuri artificiale sau turnuri de refrigerare. Și să se dea o largă întrebuințare epuratorilor ecologici ieftini. Acest tip de epuratori este un lot de plante persistente unde apele întrebuințate sînt regenerate biologic. Institutul Max Planck, de pildă, a demonstrat că trandafirul sălbatic posedă puteri extraordinare de distrugere a hidrocarburilor și altor bacili.

Ing. CHRISTIAN GARNIER: — Mijloace tehnice de luptă împotriva poluării există în majoritatea cazurilor. Mai rămîne să fie adevărat folosite. La Paris, poluarea prin fum a scăzut cu aproape 35 % în 10 ani, în timp ce confortul implicit a crescut cu aproape 50%. A fost suficient pentru aceasta ca prefectura să inspecteze 12.000 de centrale de încălzire și să impună întreținerea și repararea celor ce funcționau defectuos.

Imaginea poate fi considerată poetică. Dar acești nori de spumă sînt o puternică otravă pentru vegetație.

Este nevoie, de asemenea, să se impună un control de două ori pe an a dispozitivului de eșapament al automobilelor. E o măsură care reduce dintr-o dată la jumătate gazele poluate.

Prof. V. D. BYKOV, de la Facultatea de geografie, Universitatea din Moscova. — Activitatea omului a luat o asemenea amploare că nu mai poate să se bucure gratuit de frumusețile naturii. Concluzia ni se pare clară. Omul nu poate să se lipsească de o apă dulce, pură. Trebuie, în consecință, să organizeze activitatea, la un nivel mai înalt. Ca și într-un organism viu, în afară de artere al căror rol este preluat aci de rîuri, există și vene prin care se evacuează impuritățile industriale și domestice. A crea un asemenea sistem de epuratori pentru omenire este o sarcină măreață care, mai devreme sau mai tîrziu, va deveni inevitabilă. Și pentru a crea acest sistem adecuat trebuie să se folosească toate posibilitățile.

SÜTÖ ANDRÁS

ARIPI FRÎNTE

Capitolul „Aripi frînte" face parte din cartea lui Sütö András „Anyám könnyü álmot igér", apărută recent, care s-a bucurat de un mare succes de public și de critică, și care, în traducerea scriitorului Romulus Guga, va apare în 1971 la Editura Kriterion cu titlul „Leagănul roșu pe cer".

Femeia pe care am întîlnit-o în anticamera sfatului ne-a țintuit pe toți sub focul zîmbetului ei; cînd spun pe toți mă gîndesc la ursuzul grefier, la acel ciudat responsabil cu sănătatea animalelor, la curierul ce era într-o dispoziție de zile mari, cam așa cum se întîmplă cînd omul întîrzie prea mult, și la mine. Fata avea niște ochi cenușii, arzători, umpluți parcă pînă la refuz cu ceva foarte important și foarte greu de definit. Așteptam un telefon, răsfoiam ziarul. Funcționarii din diverse birouri își vedeau de treburile lor zilnice care, bineînțeles, ca totdeauna, păreau foarte importante. Femeia îi urmărea atentă și părea atît de copleșită de moșmondeala lor că o vedeam că nu îndrăznește să aducă vorba de cauza ei. În fond bănuiam că e vorba de o plîngere, însă, deocamdată, femeia nu spunea nimic, doar încerca să trezească interesul funcționarilor cu zîmbetul ei aproape implorator. În anticamera aceea se mai găsea o sobă, care trimitea în toate părțile coloane de fum, o sobă veche din care simțeam că-mi este mai frig cu ea decît fără ea. După toate eforturile femeie, grefierul a fost acela care a vorbit primul:

— Ai adus vreo scrisoare? Dă-o-ncoa. Mi se pare că o să am puțin timp să o citesc.

Femeia dădu din cap, cum că are într-adevăr o scrisoare, zîmbi și-i înmînă o hîrtie împăturită cu grijă. Fără să-i dea prea mare importanță, grefierul o străbătu în fugă și-și văzu mai departe de treabă. Am rămas așa din nou singuri, doi oameni ce așteptau în mijlocul acestei lumi sîrguincioase. Singur curierul mai scormoni focul, scuipă apoi într-o latură și zise:

— Băi femeie, tu nu vezi ce frig e? De ce-ți încurci mereu viața?

— Se încurcă ea și singură — dădu femeia a lehamite din mînă.

— Da' cîți ani ai acum?

— Oho, deja 32.

— Și bărbatul?

— 63.

— Nu zic, frumoasă treabă. La ce ți-o fi folosind ăsta?

— Măcar nu-mi toarnă copii.

Mi-am ridicat privirea de pe hîrtia tipărită și m-a izbit zîmbetul stîngaci al femeii. Curierul vorbi din nou:

— Ești sigură că nu-ți face copii?

Femeia făcu același gest cu mîna.

— Avem destule alte necazuri.

— Dar pe tovarășul ăsta care citește ziarul de ce-l țintui așa cu ochii?

— Vai de mine — rîse femeia — cum o să-l țintui, mă minunez și eu așa ce frumos știe să citească ziarul acela; că vezi mi-aș da un ochi de-aș ști și eu să citesc.

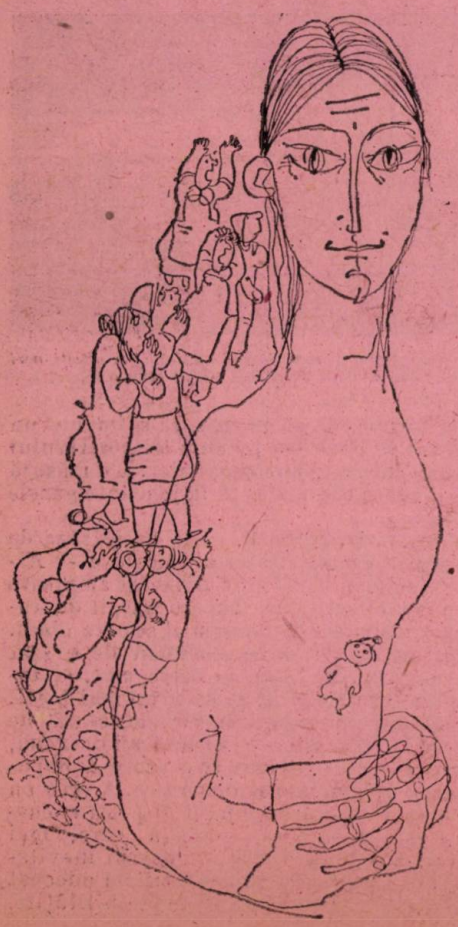

De-aici a început discuția noastră. Grefierul, se vede treabă foarte ocupat, amîna mereu citirea scrisorii, iar avizul meu telefonic întîrzia. Am început s-o descos pe femeie, cum e posibil de-a rămas pînă la 32 de ani neștiutoare de carte. Dădea din umeri. Sinceră să fie, nici ea nu știa. Cine știe? Poate mă-sa, căreia acuma nu-i mai rămîne decît dumnezeu care să-i ierte păcatele. A murit. Mai tîrziu cînd plecă grefierul după țigări, femeia mi-a invocat acest motiv, că doar îl avea acolo pe curier care îi pîndea dorințele trăgîndu-se mai aproape de sobă. Își spunea acum oful, aproape pe nerăsuflate, ceea ce dacă stau să mă gîndesc mai bine nu era nici of ci doar o scurtă trecere în revistă, din care reieșea că trebuia să asculte de mama, că mama i-a vorbit în mai multe feluri dar numai așa nu: Du-te la școală.

Școală, fată, să spargi așchii pentru aprins focul!

Școală, fată, scoate vaca și du-o la ciurdă!

Școală, fată, leagă purcelul, strînge verdeață pentru viței, pentru purcel, pentru rațe, pentru găște, pentru curcani; frunză de floarea soarelui pentru pui și puișori,

Buruieni de grîu pentru găini, buruieni dulci pentru capră, fîn pentru vacă,

Du-te cu oile, du-te cu berbecii, du-te cu mieii!

Aleargă la băcănie, gonește la moară, fugi la izvor!

Școală-te, fato, frămîntă pîinea, spală vasele, școală-te, fată, facem curățenie, călcăm rufe, cîrpim haine, lipim pereții cu lut, zugrăvim casa, gătim, gătim...

Era un băiețel, mă striga în fiecare dimineață, mă striga să merg cu el la școală.

Venea primăvara: școală, fato, să prășim; primul prășit, al doilea prășit, așezatul răsadurilor de morcovi, plivitul grîului, culesul macului, cositul fînului, strînsul, greblatul otăvii, școală, fato!...

La vremea strînsului fînului, băiețelul lăsa traista cu tăbliță de ardezie și pornea la cosit, la strîns și mă împingea în claie și ne luam la trîntă și doamne, cum mai puteam rîde.

Venea iar primăvara, școală, fată, culege salată de cîmp, foi de trifoi, ciuperci, măcriș, tot ce creștea, tot ce răsărea...

Băiatul m-ajuta să culeg salata, îi plăcea să se joace cu șorțul meu alb, șorțul meu înflorat.

Venea vara, aleargă, fată, pe cîmp, du mîncare, du cana cu lapte, cu apă, fugi, fată, la fîntînă, leagănă și adoarme pruncul, gonește uliul, plivește ceapa, morcovii, pătrunjelul!...

Venea sîmbăta, mătură, fată, curtea, să nu ne găsească duminica ograda murdară. Venea duminica, du-te, fată, la biserică, să nu creadă care-cumva dumnezeu că nu-i sfințim ziua și robotim în casă! Venea lunea, alege, fată, fasolea, mestecă rîntașul, curăță cartofii, cerne, fată, făina!...

Asta-mi plăcea. Foarte mult îmi plăcea să cern făina.

Înfloreau teii. Cațără-te, fato, în copac și culege flori de tei în poală. Băiețelul nu-mi dădea pace și se uita sub fustă. Am sărit din copac. Într-o zi am fugit la școală. Mama după mine cu mătura, dar eu mă pitisem sub bănci, o, doamne, și-așa de tare m-a bătut mama cu coada măturii. Copiii rîdeau, dar la școală nu m-am mai dus niciodată. Cînd am crescut mare, primii într-o zi o scrisoare. Și băiatul cu care am cules flori de tei era astăzi un bărbat în toată puterea cuvîntului. M-am rugat de cineva să-mi citească ce mi-a scris băiatul și, astfel, într-o zi am aflat că el mă voia de nevastă. Duminica după-amiază mă aștepta sub brazi. L-am întrebat: Ce mi-ai scris în scrisoare? Ajunge litera, nu trebuie să repeți. Ne-am plimbat și ne-am sărutat pe sub brazi și pentru că m-a cerut de nevastă, i-am dat batista mea. Și astfel pînă la asfințitul soarelui mîna băiatului mi s-a odihnit pe umeri, pe mijloc, peste tot... Atunci ne-am așezat. Dar lui nu i-a ajuns că ne-am așezat. Toate astea ți le spun dumitale pentru că te-am văzut atunci cînd ai sosit cu mașina și bărbatul meu te-a văzut cînd ai sosit cu mașina și mi-a spus: O fi ceva avocat, poate ne ajută. Băiatul îmi sfîșie șorțul, stăm și-mi șoptește, eu zic, mă duc acasă, el zice de mi-te lași poți să te duci acasă pentru că aia numai noi o să știm, pentru ca aia n-o să se vadă. Iar dacă n-o să vrei am să-ți sfîșii rochia de pe tine, oamenii o să rîdă, iar dacă le mai și povestești ceva, cu atît mai mult o să rîdă. O, doamne, cîte-mi spunea și cîte. C-o să fie bolnav, de nu-l las, că din pricina mea are să fie bolnav, pentru că toată după-masa m-am lipit de el și l-am lăsat, pentru că toată după-masa ne-am sărutat și ne-am așezat pe iarbă, pentru că toată după-masa i-am lăsat mîna să mă mîngîie. Scrisoarea era acolo în piept, acolo făgăduiala c-o să mă ia de nevastă. Și mi s-a făcut milă de el, iar mai tîrziu, cînd s-a născut copilul, i-am spus mamei să nu plîngă că am scrisoarea aceea în care el îmi promitea c-o să mă ia de nevastă. Îl dăm în judecată. S-a dus mama cu scrisoarea la preot și preotul a citit-o: „Vino duminică după-amiaza sub brazi, dar nu te amăgi că am să te iau de nevastă.“ Astfel am aflat că primul care mi-a citit scrisoarea i-a fost complice. Iar mai tîrziu, un om ce a fost prieten cu taică-meu, l-a împuns pe acela cu briceagul, de a ajuns la închisoare din pricina lui.

Băiatul meu are 11 ani și știe să citească. Dar scrisoarea asta pe care am adus-o domnului grefier nu pot să i-o dau lui, nu cumva să se întîmple cine știe ce nenorocire.

E vorba de pensia alimentară pentru copil. Pentru că se zice că așa-i legea acum, că trebuie să plătești după copil. Vedeți, domnule, eu am suferit mult, pentru că atunci, acolo sub brazi mi s-a făcut milă de cîinele ăla gîfîind. Pe urmă, știți dumneavoastră, că copiilor de felul ăsta li se duce vestea. Zice lumea că e fără lege. Și pe maicăsa o consideră tot așa. Se înghesuie pentru ea bărbații ca la crișmă sau la crama de fiert țuică. Pentru că, vedeți, fiecare gîndește: dacă i-a izbutit primului, poate îmi izbutește și mie. Și-așa celui de-al doilea și celui de-al treilea. Pentru asta la nunta surorii mele mai mici un tractorist beat m-a pălmuit în curte, pentru că după ce m-a înghesuit în gard, l-am mușcat la încheietura mîinii. Mi-a spus: pentru el s-a putut? Mie de ce să nu mi se poată? Dacă mă vroia așa de mult, de ce să nu mă ia de nevastă? El mi-a răspuns că pe sub mînă nu ia nevastă. Soțul pe care-l am acum, e adevărat că e bătrîn și bolnăvicios, dar mi-a spus că ar sta și la temniță pentru mine. A îndurat multe cît a stat cu norăsa. Nu scuipa, nu fuma, vezi doamne se afuma perdeaua și mobila era nouă. Eu i-am spus: Scuipă, dragă, unde-ți place, fumează cît vrei și afumă că mi-e nu mi-e teamă de perdea. De cîte ori el nu mi-a spus că nimeni nu i-a vorbit așa frumos! Fiu-său zbiară la el că și-a adus curvă în casă. Dar eu ce să fiu de vină pentru că dacă știam carte cu siguranță altfel s-ar fi întîmplat. Femeia tăcu.

Sosi și ursuzul de grefier.

— Ei, ia să vedem noi ce ți-o fi scriind drăguțul — începu el să citească scrisoarea și ajungînd la sfîrșit își tot plescăia limba și clătina din cap — nu vrea să plătească. Ce vrei, zice omul că nu știe al cui e copilul. Asta scrie. Că mai mulți s-au amestecat în treaba asta.

— Doamne, cum poate să zică așa ceva. Știe doar bine, se agită femeia... Îmi pare tare rău dacă gîndește așa. E un om de plîns. Credeți-mă, domnule grefier, de plîns. Blestemată fie clipa cînd l-am cunoscut.

O văd apoi cum pleacă, zîmbind cu timiditate.

Mi-au apărut în amintire sutele de fetemamă, cu zîmbetul cerșind mila sau cu altul înghețat în îndărătnicie, toate în fond asemenea femeii pe care o cunoscusem. Le vedeam în amintire sau în imaginație, în brațe cu pruncul neașteptat, nechemat, cu amintirea alterată, înaintea preotului ce întotdeauna trebuia ca prin cîteva picături de apă și-o înghițitură de mîngîiere cerească să legalizeze greutățile unei lumi. La nenumărate botezuri am fost martor poate și din curiozitate. Le vedeam pe fetele acelea în brațe cu pruncii asemenea unor mici fețe perină care așteptau Ioneii, Mihăițele în liniște, să fie stropiți de sluga domnului. Rareori plîngeau. Doar urechea mea auzea prin liniștea cucernică strigătul de durere al celei rămase acasă. Micii cavaleri cădeau în viețile acestea nevinovate întocmai ghiulelelor de tun iar ființele acestea deveneau în felul lor eroi. În genul lor ajungeau preferații interesului general și primeau drept recompensă sau își alegeau după naștere un adjectiv specific prin partea locului: bitang. Adică adus de ape. De unde? Nici lumea nu știe de unde, încotro se-ndreaptă? Cine ar putea să răspundă? Din asta se născu desconsiderarea de altădată și arareori un surplus de omenie venea să sălășluiască aici. Și aceste ființe, haimanale fără tată, completau din cînd în cînd cu de la sine putere stîlpul ce lipsea din casă.

Desene de TIA PELTZ

OCTAVIAN PALER

„NOAPTEA“ LUI MICHELANGELO

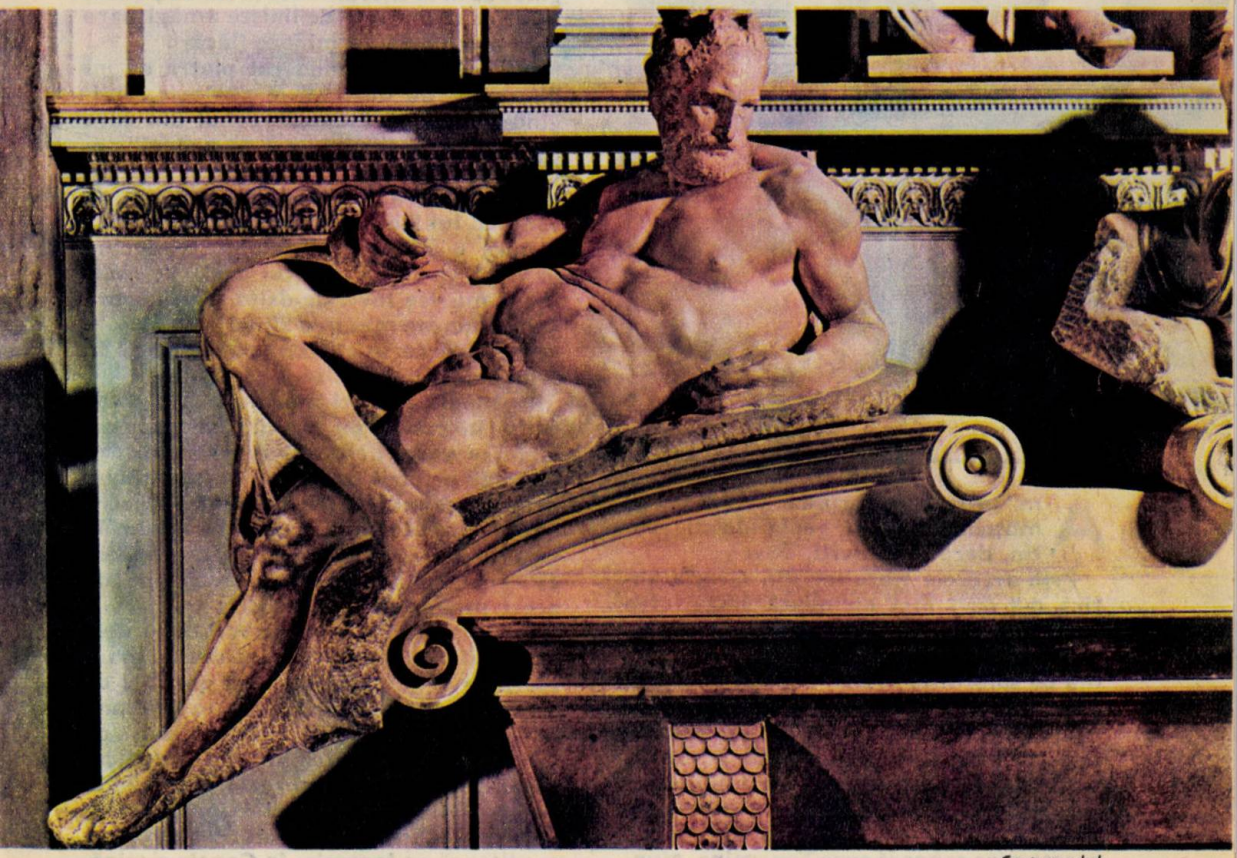

Crepusculul

Onde'l caso, la sorte e la fortuna
In un momento nacquer di ceascuno;
Et a me consegnaro il tempo bruno
Come a simil nel parto e nella cuna.

Și după caz, destinul și norocul
Într-un moment ne nasc pe fiecare;
Pe mine noaptea brună m-a născut
Și-i semăn ei din naștere și leagăn.

(Michelangelo: «*Acel ce timpul din nimic creează*»)

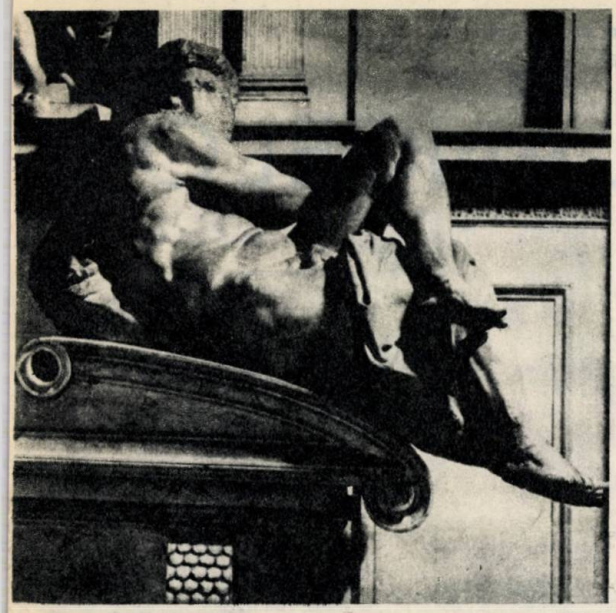

Ziua

Am avut întotdeauna senzația că mușchii statuilor genialului florentin, dacă sînt loviți, dor.

Prin arterele statuilor din Grecia antică n-a curs însă niciodată sînge, ci o lumină genuină, sterilizată de orice amintire minerală, care ignoră orice formă de suferință. Brațul rupt al unei zeițe rămîne senin, netraumatizat de rană, într-atît marmura a devenit ea însăși o stare solidă a luminii. Poate de aceea coloanele templelor eline ne dau impresia nelămurită de stalagmite muzicale, așa cum pe țărmul ionic al Siciliei, pe coasta care coboară spre Taormina, munții de un violet diafan par a fi de aer colorat.

Michelangelo a săvîrșit un miracol invers. A înmărmurit un strigăt fără să-l prefacă în tăcere, luîndu-i doar haina muritoare a sunetului și dîndu-ne în schimb putința *să-l vedem*, să-l contemplăm aproape tactil. S-a aplecat asupra somnului și i-a cioplit obraz de marmură, dar «în miezul frunții», cum ar spune Paul Valéry, visele salvate din rătăciri aleatorii deschid un ochi treaz izbutind să ia cunoștință de ele însele.

Piatra i-a îngăduit parcă fiului lui Lodovico di Lionardo Buonarroti Simoni privilegiul unic de-a o sculpta și în interior, acolo unde privirile noastre nu reușesc să pătrundă. Statuile lui au ca și luna o față nevăzută pe care o presimțim în marmura de Carrara, transfigurată de taina ei captivă. Nu știu cum arată vinul născut din strugurii crescuți pe terasele de lavă ale vulcanului Etna, dar îmi imaginez că în el trebuie să se ascundă patimi telurice și semințe de liniște amăgitoare gata oricînd să germineze flăcări.

Michelangelo a vindecat piatra de indiferență, de destinul ei geologic, obligînd-o să-și părăsească regnul din care face parte, să se uimească de propriile ei latențe. Oare cînd sculptorul a dezgropat din piatră trupul cu perfecțiune de sonet al lui David, n-a făcut, cum afirmă Vasari, o adevărată minune, readucînd la viață un mort? Blocul acela de marmură murise lovit de dalta nepricepută a unui anume maestro Simone da Fiesole care, după ce se apucase să sculpteze în el un colos, îl părăsise.

În capela Medici marmura a devenit timp. Intrasem pe una din cele opt uși identice care, de pe fiecare latură, dau imediat privirii o viziune de ansamblu, pregătit să îndur aceeași tulbure electricitate sufletească pe care o simțisem în fața lui David în vreme ce căutam să-nțeleg ce gînd al artistului s-a refugiat sub acest pseudonim mitologic.

Familia Medici a rîvnit vanitatea de-a se glorifica aici prin dalta celui mai mare sculptor al Renașterii. De-o parte și de alta își supraveghează moartea Giuliano duce de Nemours și Lorenzo duce de Urbino, căruia Machiavelli i-a dedicat «Principele» dar care, în 1519, pierea la 27 de ani. Lorenzo, convertit de Michelangelo în «Gînditorul», «Il Pensieroso», meditează ca Ieremia în Capela sixtină. Giuliano are ceva din profilul lui David. La picioarele lor se află celebrul patrulater cosmic, cele patru statui ale timpului.

Noaptea doarme cu capul ei de femeie aplecat într-o parte, spre umărul drept, închizînd sub pleoape un somn anxios.

Ziua veghează viguroasă în materia brută.

Crepusculul e obosit de melancolii.

Aurora e obosită de efortul de-a se naște.

Retras în penumbră, priveam cele patru statui și-mi închipuiam un Michelangelo devorat de setea de absolut, nemulțumit să fie numai stăpînul pietre-